ผ.ด. พนพา
ณ
พิมพานเทศิน์

รำลึกถึง "ดอกไม้สด"

ป.ธ.๓๘

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

รำลึกถึง "ดอกไม้สด"

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
จัดพิมพ์เผยแพร่
เนื่องในวันคล้ายวันเกิด "ดอกไม้สด"
ณ หอสมุดแห่งชาติ
๑๗ กุมภาพันธ์ – ๓๑ มีนาคม ๒๕๒๖

หนังสือชุดหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๕

เรื่อง รำลึกถึง "ดอกไม้สด"
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร จัดพิมพ์
พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๖
จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
เลขหมู่หนังสือ ๙๒๘.๙๕๙๑๑

นางสาวพูลผล ลิ่มทอง *ถ่ายถอดแถบบันทึกเสียง*
นางสาวมาลิน ภัทรภิรมย์ *ตรวจและแก้ไขต้นฉบับ*
นางสาวศุภรางค์ ดวงแก้ว *ออกแบบปก*

พิมพ์ที่ ศักดิโสภา การพิมพ์
๑๗๖ ตรอกราชศักดิ์ ถนนบำรุงเมือง
กรุงเทพฯ โทร. ๒๒๒๐๙๐๒

เลขท้อง 214

หมู่ 2 638

คำนำ

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ศกนี้ เป็นวันคล้ายวันเกิดของหม่อมหลวงบุบผา นิมมานเหมินท์ หรือดอกไม้สด ได้เวียนมาอีกครั้งหนึ่ง หอสมุดแห่งชาติจึงได้รวบรวมการอภิปรายเกี่ยวกับประวัติและผลงานของ “ดอกไม้สด” ในปีก่อน ๆ รวม ๒ เรื่อง คือ “แนวคิดในวงวรรณกรรมของดอกไม้สด” จัดอภิปรายเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘ และเรื่อง “รำลึกถึงดอกไม้สด” เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒ มาจัดพิมพ์เผยแพร่ ให้ชื่อว่า “รำลึกถึงดอกไม้สด”

“ดอกไม้สด” เป็นนักประพันธ์สตรีที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่ง เป็นผู้หนึ่งที่บุกเบิกการประพันธ์นวนิยายของไทย ได้เริ่มงานประพันธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ แม้กาลเวลาจะล่วงเลยมาเป็นเวลาอันยาวนาน แต่ผลงานของท่านก็ยังคงอยู่ในความนิยมของผู้อ่านไม่เสื่อมคลาย นอกจากนั้นในวงการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบันยังนำผลงานของท่านไปใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบ เป็นหนังสือสำหรับศึกษาวิจารณ์ และนักเขียนอีกจำนวนมากก็ได้ศึกษาแนวทางในการเขียนจากนวนิยายของท่าน

นวนิยายของ “ดอกไม้สด” ให้ความเพลิดเพลินในด้านสุนทรียภาพและความบันเทิง ให้หลักธรรมและทัศนคติ ตลอดจน

สะท้อนลักษณะสังคมไทยในยุคสมัยที่ผ่านมา ประกอบกับมีความงดงามและความละเมียดละไมในด้านภาษาและการนำเรื่องเสนอนวนิยายของ “ดอกไม้สด” จึงเป็นอมตะอยู่ในวงวรรณกรรมตลอดมา ดังนั้นหอสมุดแห่งชาติจึงเห็นสมควรที่จะเผยแพร่เกียรติคุณของ “ดอกไม้สด” ให้แพร่หลายเป็นที่ประจักษ์และสืบทอดในวงวรรณกรรมให้ยืนยงชั่วกาลนาน

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้อ่านจะได้ทราบความคิดเห็น คำวิจารณ์ผลงานของ “ดอกไม้สด” โดยเฉพาะชีวิตส่วนตัว ชีวิตครอบครัว และชีวิตการประพันธ์ จากปากคำของวิทยากรหลายท่านซึ่งบางท่านก็เป็นผู้ใกล้ชิดกับ “ดอกไม้สด” อาทิ นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ และ นายสมภพ จันทรประภา จึงอาจกล่าวได้ว่า สาระจากหนังสือเล่มนี้เป็นข้อมูลที่น่าสนใจ ซึ่งไม่อาจค้นคว้าหาจากที่อื่นได้

กรมศิลปากรหวังว่า หนังสือ “รำลึกถึงดอกไม้สด” เล่มนี้คงจะอำนวยประโยชน์และความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจโดยทั่วกัน.

(คุณหญิงอารี กุลตัณฑ์)
อธิบดีกรมศิลปากร

กองหอสมุดแห่งชาติ
๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖

สารบาญ

คานา

ประวัติย่อ “ดอกไม้สด”

แนวคิดในวรรณกรรมของดอกไม้สด..... .... ๑

รำลึกถึงดอกไม้สด..... ..... ๖๓

หม่อมหลวงบุบผา นิมมานเหมินท์ เจ้าของนามปากกา “ดอกไม้สด”

(սաՀմանում) „ՄարդՀոգ“ ըստ ասուրագիտության ու վեդ ու մշտնջենականության

“ดอกไม้สด” ในวัยรุ่นสาว

อีกอิริยาบถหนึ่งของ “ดอกไม้สด”

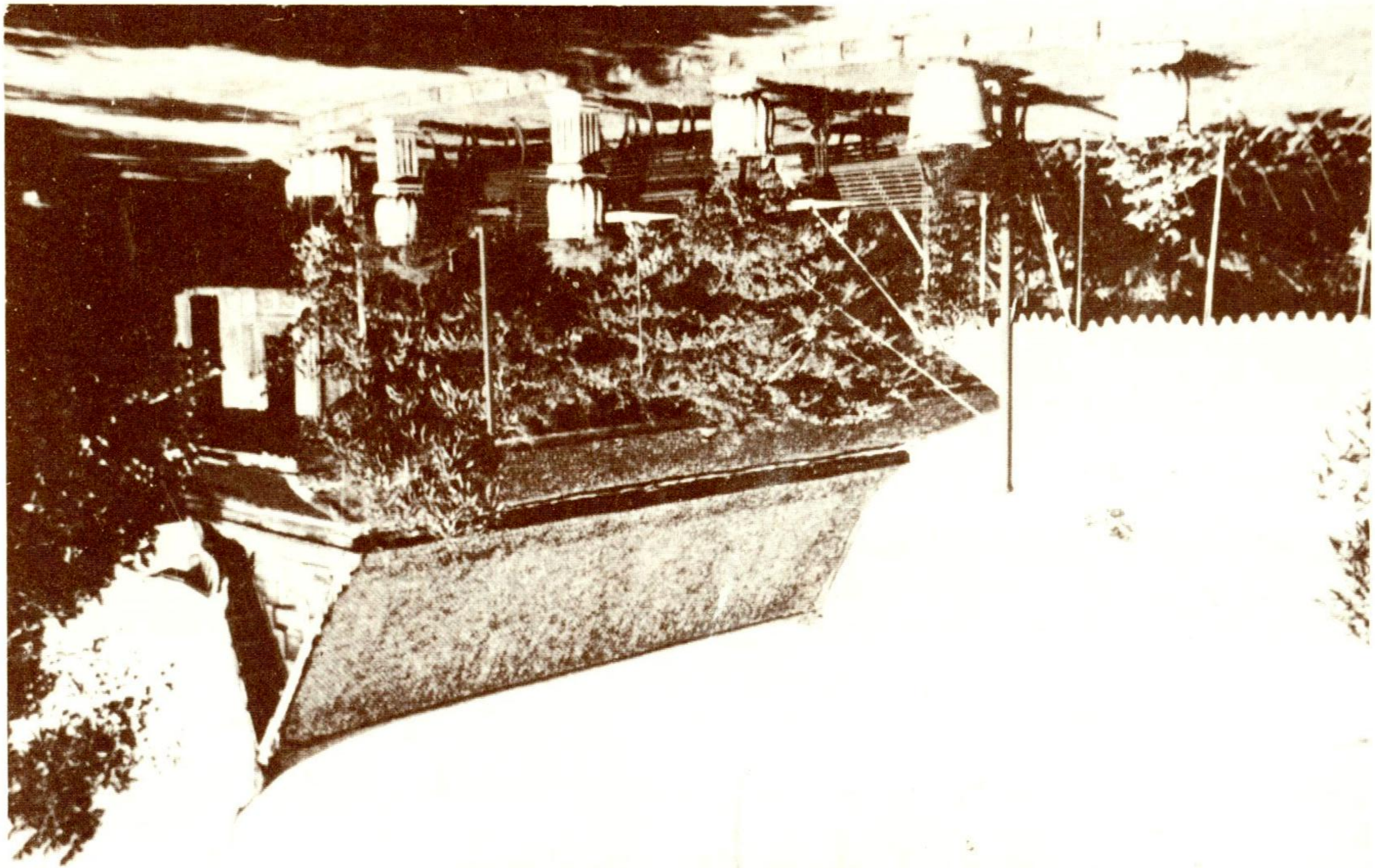

"ดอกไม้สด" ตอนปลายของชีวิตที่เชียงใหม่

ท้องพระโรงวังบ้านหม้อซึ่ง "ดอกไม้สด" ใช้เป็นที่เขียนหนังสือในเวลากลางวัน

ᑭᒪᑎᓕᕆᔨᒃ ᐅᓂᒃ ᑲᓇᐃᓐᓇᓕᕆᔨᒃᑐᖅᑎᑦ ᐊᑐᕐᓇᖅᑐᑦ ᐊᑐᕐᓇᖅᑐᑦ ᐊᑐᕐᓇᖅᑐᑦ ᐊᑐᕐᓇᖅᑐᑦ ᐊᑐᕐᓇᖅᑐᑦ ᐊᑐᕐᓇᖅᑐᑦ ᐊᑐᕐᓇᖅᑐᑦ ᐊᑐᕐᓇᖅᑐᑦ ᐊᑐᕐᓇᖅᑐᑦ

เรือนที่อยู่ของ "ดอกไม้สด" ในวังบ้านหม้อ ห้องที่เห็นม่าน เป็นห้องที่ "ดอกไม้สด" เคยอยู่

ประวัติย่อ “ดอกไม้สด”

“ดอกไม้สด” เป็นนามปากกาของ ม.ล. บุบผา (กุญชร) นิมมานเหมินท์ ธิดาเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน กุญชร) และหม่อมมาลัย เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๘ ปีมะเส็ง ที่วังบ้านหม้อ

เมื่ออายุ ๔ ขวบ หม่อมเจ้าหญิงชมในกรมหลวงวงศาธิราชสนิท ซึ่งตามศักดิ์เป็นอาของเจ้าพระยาเทเวศร ฯ ได้ขอไปเลี้ยงในวัง จนอายุ ๑๓ ปี จึงได้กลับมาอยู่บ้านและเข้าเรียนที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์ จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๘ ทางภาษาฝรั่งเศส

“ดอกไม้สด” เริ่มการประพันธ์ เมื่อมีอายุประมาณ ๒๐ ปีเศษ เรื่องแรกของเธอคือ “ศัตรูของเจ้าหล่อน” ลงพิมพ์ในไทยเขษม ฉบับวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๗๒

พ.ศ. ๒๔๙๑ สุขภาพของ “ดอกไม้สด” เริ่มทรุดโทรมลงเป็นลำดับ จนกระทั่งเดือนพฤษภาคม ๒๔๙๗ เธอจำต้องออกเดินทางไปรักษาตัวที่ออสเตรเลีย

เดือน กันยายน ๒๔๙๗ ได้เดินทางไปซานฟรานซิสโก เพื่อสมรสกับนายสุกิจ นิมมานเหมินท์

พ.ศ. ๒๔๙๙ เดินทางกลับประเทศไทย และ "ดอกไม้สด" ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับการเมือง หลังรัฐประหาร ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ประเทศไทยมีการเลือกตั้งใหม่ นายสกิจ นิมมานเหมินท์ ได้สมัครเข้ารับเลือกตั้งในนามพรรคสหภูมิที่จังหวัดเชียงใหม่และได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ และรองนายกรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล ซึ่งมีพลเอกถนอม กิตติขจร (ยศในขณะนั้น) เป็นนายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้ติดตามนายสุกิจ นิมมานเหมินท์ ไปอินเดีย ซึ่งไปรับตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทย ประจำอินเดีย

"ดอกไม้สด" ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๐๖ ด้วยโรคหัวใจวาย ณ บ้านพักสถานทูตไทย กรุงเดลฮี ประเทศอินเดีย

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ซึ่งเป็นวันเกิดของดอกไม้สด นางสุนทรี ชมธวัช ซึ่งเป็นหลานและทายาทลิขสิทธิ์บทประพันธ์ของ "ดอกไม้สด" ได้มอบลิขสิทธิ์นี้ให้แก่หอสมุดแห่งชาติ

การอภิปรายเรื่อง

แนวคิดในวรรณกรรมของดอกไม้สด

โดย

นายสกิจ นิมมานเหมินท์
หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ
นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน (ผู้ดำเนินการอภิปราย)

ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘

การอภิปรายเรื่อง

แนวคิดในวรรณกรรมของดอกไม้สด

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

พระคุณเจ้า ท่านอธิบดี และท่านที่สนใจในวรรณกรรมไทยทุกท่าน เนื่องจากวันนี้เป็นวันเกิดของดอกไม้สด ซึ่งดิฉันคิดว่าคนไทยส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาก็คงจะต้องได้เคยอ่านนวนิยายดอกไม้สดมาบ้าง เพราะหนังสือหรือนวนิยายของดอกไม้สดนี้ เป็นหนังสือที่อ่านกันแพร่หลายและกว้างขวาง เมื่อประมาณ ๒๐–๓๐ ปีมาแล้ว เป็นที่นิยมอ่านกันอย่างยิ่ง กล่าวคือในสมัยก่อนนี้ พ่อแม่มักจะไม่ยอมให้ลูกสาวอ่านนวนิยาย เพราะถือว่าเป็นเรื่องอ่านเล่น อ่านแล้วก็จะใจแตก เดี๋ยวก็จะคิดเพ้อฝันไปกับตัวละคร เดี๋ยวก็อยากจะเป็นนางเอกอย่างโน้น เดี๋ยวจะไปเจอพระเอกอย่างนี้เข้า เพราะฉะนั้นนวนิยายจึงเป็นหนังสือต้องห้ามของเด็กสาว เมื่อ ๓๐–๔๐ ปีมาแล้ว ถ้าจะอ่านกันก็ต้องซุบซิบหรืองุบงิบและซุกซ่อน แต่ว่าหนังสือนวนิยายของดอกไม้สดนี้ ดิฉันคิดว่าเป็นหนังสือประเภทที่อยู่นอกเหนือกฎที่ดิฉันว่ามาเมื่อกี้นี้

เพราะว่าพ่อแม่ส่วนใหญ่มักจะอนุญาตให้ลูกสาวอ่าน ตัวดิฉันเอง คุณพ่อก็ซื้อมาให้อ่าน เพราะเห็นว่าเป็นหนังสือที่ดี เป็นนวนิยาย ก็จริง แต่ว่ามีคติแทรกความคิดคำสั่งสอนเข้าไป ถึงจะมาในรูปนวนิยายก็ตาม ดิฉันคิดว่าการที่นักเขียนนวนิยายนั้น จะเขียนหนังสืออะไรขึ้นมา แล้วก็เป็นหนังสือที่มีคุณค่ายั่งยืนมาหลายสิบปี ดิฉันคิดว่าพื้นฐานทางด้านส่วนตัว ทางด้านการศึกษา ทางด้านกำเนิด ทางด้านการอบรมนั้นคงจะต้องมีส่วนบ้าง ในฐานะที่อาจารย์สุกิจ เป็นสามีของดอกไม้สด ดิฉันก็อยากจะถาม เพราะท่านได้ใกล้ชิดกว่าพวกเรา ที่เราอ่านแต่หนังสือเราไม่ทราบว่าความคิดส่วนตัวท่านเป็นอย่างไรบ้างในแง่ต่าง ๆ ขอเรียนถามอาจารย์สุกิจว่า ในทางด้านความคิดของดอกไม้สดที่เป็นปรัชญาแห่งชีวิตนั้นมีอะไรบ้าง

นายสุกิจ นิมมานเหมินท์

ขอบคุณครับที่ถามผมอย่างนี้ ผมคิดว่าผมคงตอบยากสักหน่อย เพราะมันเกี่ยวกับเรื่องปรัชญาประจำชีวิต ผมมารู้จักดอกไม้สดจริง ๆ มันก็ ๙ ปีสุดท้ายแห่งชีวิตของเธอ เพราะผมรู้จักในตอนปลาย แต่ส่วนตอนต้นนั้นผมเชื่อว่าผู้ที่มาร่วมอภิปรายรายการ

นี้รู้ดีกว่าผม ผมก็ไม่อยากจะพูดอะไรมาก ผมจะลองว่าเสียก่อนว่ามีอะไรที่ผมจะพูดหรือไม่พูดบ้างที่เกี่ยวกับดอกไม้สด เมื่อเช้านี้เองผมกำลังจับกระดาษยกร่างขึ้นมาพอเขียนได้สองบรรทัดเท่านั้นแหละ เกิดฟ้าลั่นแผ่นดินไหวขึ้น ผมก็รู้สึกว่าดอกไม้สดชักจะแรงไปหน่อย ผมบอกว่าผมอยากจะเขียนนะ เขียนให้ได้สักสองบรรทัดเถอะก็เกิดฟ้าลั่นขึ้นมา คือผมเขียนได้เมื่อเช้านี้ผมก็เขียนว่า "เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน บีพุทธศักราช ๒๕๐๐ ก็เกิดมีรัฐประหารโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยอ้างสาเหตุว่า บ้านเมืองอยู่ในสถานการณ์อันแสนย่งยาก มีแต่จะนำความทุกข์ลำบากมาส่ประชาชนชาวไทยทวีขึ้นทุกวัน ท่านก็ได้ก่อการปฏิบัติขึ้น" แล้วก็หลังจากนั้น ๕ วันเท่านั้นก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายพจน์ สารสิน ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยทรงพระราชดำริว่าเป็นผู้ที่สมควรไว้วางพระราชหฤทัย นี่ผมไม่ได้เอาเรื่องปัจจุบันมาพูดเลยนะ ไม่ได้ตั้งใจจะพูดถึงการเมืองปัจจุบันวันนี้เลย แต่เป็นเรื่องบังเอิญที่ผมอยากจะพูดต่อไป

งานชิ้นสำคัญที่รัฐบาลของนายพจน์ สารสิน ต้องรีบทำในครั้งนั้น คือ จัดให้มีการเลือกตั้งต่อไป ส่วนผมเวลานั้นได้สมัครรับเลือกตั้งที่เชียงใหม่ในนามของพรรคสหภูมิ ครั้งแรกผมขึ้นไป

คนเดียวก่อน ไม่ได้ชวนดอกไม้สดไปด้วย เพราะผมได้มอบให้เธอทำหน้าที่ออกแบบพิมพ์ใบปลิวและเอกสารต่าง ๆ อยู่ที่กรุงเทพ ฯ วันหนึ่งขณะที่ผมออกไปหาเสียงแถวอำเภอรอบนอกของจังหวัดเชียงใหม่ จากนั้นไปแถวอำเภอฝาง ก็ได้แวะที่ร้านเล็ก ๆ ขายหนังสือพิมพ์และมีหนังสือให้เช่าด้วย ผมกำลังตรวจดูว่าจะมีหนังสือเล่มไหน แบบไหนบ้าง ก็พอดีเห็นมีเรื่องของดอกไม้สดวางอยู่บนหิ้งในตู้หนังสือของเขา ผมก็เอ่ยชมเขาว่า “แหม! ที่นี่มีหนังสือดี ๆ เหมือนกันนะหนู หนังสือภรรยาผมแต่งก็ยังมีเลย” พอเท่านั้นแหละแกเดินเดินตรงเข้ามาหยิบหนังสือวางตรงหน้าให้ผมดู แล้วแกก็ค้อนขวับตาเขียวขึ้นมาทันที แล้วพูดขึ้นว่า “นี่หนังสือของดอกไม้สดต่างหากล่ะ ช่างมีหน้ามาพูดว่าเป็นของภรรยาของคุณ” นี่แสดงให้เห็นว่าแฟนของใคร ใครก็หวงของเขา แม่หญิงคนนั้นเขารู้จักดอกไม้สดทางงานของเธอ ถ้าหากใครมาอ้างตัวเป็นเจ้าข้าวเจ้าของของเขา เขาก็ต้องโกรธเป็นธรรมดา ผมเองก็ได้รับเชิญให้มาร่วมอภิปรายในวันนี้ก็เพราะเป็นเจ้าข้าวเจ้าของของดอกไม้สดทั้งพฤตินัยและนิตินัยมากกว่าในฐานะเป็นนักวรรณคดีวิจารณ์หรือเชี่ยวชาญทางด้านอักษรศาสตร์ใดๆ ทั้งสิ้น ที่ผมพูดเช่นนี้ก็เพราะว่าเป็นความจริง

ผมอ่านหนังสือมามากต่อมากเหมือนกัน แต่สมัยที่ผมเริ่มอ่านนวนิยายภาษาไทยสมัยนั้น นวนิยายของไทยเราก็มี แบ่งเป็น ๓ จำพวก จำพวกแรกก็คือ หนังสือจักร ๆ วงศ์ ๆ หรือที่เรียกว่าเรื่องประโลมโลก หรือถ้าเป็นอีกพวกหนึ่งก็คือเล่มละสลึง ซึ่งเพราะหนักหนา นั้นก็เป็นอีกพวกหนึ่ง ถัดมาก็เป็นหนังสืออีกพวกหนึ่ง พวกเกร็ดหรืออิงประวัติศาสตร์ของชาติต่าง ๆ เช่น ของชาติจีน ได้แก่ ไซอิ๋ว ซ้องกั๋ง เป็นต้น เราก็อ่านกันมา หรือบางทีเราก็ได้อ่านอิงประวัติศาสตร์ของมอญ พม่า เช่น *ราชาธิราช* หรือเรื่องที่แปลจากชวาก็มี เช่น *อิเหนา ดาหลัง* เรื่องที่แปลจากฝรั่ง เช่น หนังสืออังกฤษ ฝรั่งเศส สำหรับเด็กนี่มีมากมาย เมื่อผมเป็นเด็ก ๆ ผมก็จำได้ว่า พ่อผมเคยเอาหนังสือเรื่อง *ความพยาบาท* ฉบับที่แปลโดยแม่วัน มาอ่านให้ลูกฟัง ท่านต้องการให้เรารักหนังสือกัน เรื่องนี้ผมก็รู้ว่าเป็นการดีที่พ่อ แม่ สมัยนั้นรู้จักอบรมให้ลูกอ่านหนังสือ ผมไม่ทราบเดี๋ยวนี้พ่อแม่ปล่อยให้ลูกไปหาหนังสืออ่านเอง หรือลูก ๆ อาจจะเอาหนังสือโป๊มาให้พ่อแม่อ่านก็เป็นได้ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ทำให้ผมแปลกใจ ผมไปหาหนังสือที่คนไทยแต่งจริง ๆ เวลานั้นมันไม่มีเลย ผมเคยอ่านความพยาบาทแล้ว ผมก็อ่าน *ความไม่พยาบาท* ของครูเหลี่ยม แต่เสร็จแล้วมี

คนหนึ่งเขาบอกว่าไม่มีคนเขาชอบ ถามว่าทำไมไม่มีคนเขาชอบ ครูเหลี่ยมบอกว่าเป็นเพราะไม่อ้างชื่อฝรั่ง อ้างชื่อไทยเท่านั้นแหละ เพราะคนไทยเขาไม่นิยมชื่อไทย เขาต้องมีชื่อฝรั่ง ครูเหลี่ยมแต่งหนังสืออีกเล่มหนึ่งชื่อ *นางเนรมิต* มีชื่อฝรั่งทั้งนั้น ไม่มีชื่อไทยเลย เรื่องเกี่ยวกับขุดมัมมี่มาจากอียิปต์ แล้วเกิดภูเขาไฟระเบิดขึ้น แล้วมัมมี่นั้นมีชีวิตขึ้นมาเดินไปเดินมา แสดงความรักกับทหารอังกฤษเป็นต้น

เวลานั้นไม่มีหนังสือไทยจริง ๆ มีแต่หนังสือแปลทั้งนั้น เช่น *พระนางพี่พระนางน้อง สาวสองพันปี* ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นผมจึงบอกว่าผมไม่อยู่ในฐานะที่จะไปวิจารณ์หนังสือที่คนไทยเขียน ผมกลับมาจากนอกประมาณปี ๒๔๗๕ มาอยู่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็รู้จักกับคุณฉุน ประภาวิวัฒน์ ซึ่งใช้นามปากกาว่า “นวนาค” เขาก็บอกว่ามีหนังสือที่แต่งโดยคนไทยอยู่ คนหนึ่งถามว่าชื่ออะไร เขาบอกว่า เขาใช้นามปากกา “ดอกไม้สด” ถามชื่อเขาก็ไม่บอกว่าใคร แล้วพวกนิสิตจุฬาลงกรณ์ เขาอยากจะไปขอเรื่องเขาบอกว่า ต้องส่งคนที่เรียบร้อยไปถึงจะให้ ไม่เช่นนั้นก็ไม่ให้ จึงส่งคนที่เรียบร้อยไป จึงขอมาได้ เอามาลงให้ชื่อเรื่องว่า *อัวรานางสิงห์* ผมก็จำได้แค่นั้น ผมก็มาดูเรื่องของดอก

ไม้สด ครั้งแรกก็ไปอ่านในไทยเขษม เรื่อง *ศัตรูของเจ้าหล่อน* บ้าง อื่น ๆ บ้าง ผมรู้สึกว่าอ่านสนุกดี รู้สึกมีเรื่องอะไรต่าง ๆ ที่แปลกที่ผมไม่เคยพบมาก่อน ผมก็อ่านไป อ่านไปอย่างนั้น ต่อมาผมก็อ่านเรื่อง *หนึ่งในร้อย* บ้าง *ชัยชนะหลวงนฤบาล* บ้าง หรือเรื่องอื่น ๆ ผมก็อ่านเอาได้ แต่พอมาถึงบางเรื่อง เช่น *นันทวัน* ผมอ่านไม่ลง เพราะรู้สึกว่ามันไม่น่าจะเป็นไปได้ ผมชอบอ่านหนังสือที่อ่านง่าย ๆ อ่านสนุก ๆ ถ้าสนุกจริง ๆ แล้วผมอ่านกี่ร้อยครั้งผมก็อ่านได้ อย่างผมอ่านหนังสือภาษาอังกฤษ *Gulliver's Travels* ผมคยได้ว่าผมอ่านกว่าห้าร้อยครั้ง ห้าร้อยจบแล้ว คือถ้าผมชอบแล้วผมอ่านได้ เพราะผมนิยม ผมชอบสำนวน แล้วก็เรื่องอะไรต่าง ๆ ถ้ารู้สึกว่าดี ผมจะอ่านได้ แต่เรื่องของดอกไม้สดผมอ่านแล้ว ผมรู้สึกอย่างนั้น ๆ แต่ว่าเป็นหนังสือที่ว่าไม่มีพิษไม่มีภัย เมื่อผมอ่านต่อไปรู้สึกว่า เอ! คนนี้เขาแต่งหนังสือ เขามีอุดมคติของเขา เขาแต่งเพื่อให้ไปสอนพี่ สอนลูก สอนหลานทำนองน้องสอนพี่ก็ว่ากันไป หรืออาจจะสอนผู้ปกครองบางคนเข้าก็ได้ ผมเห็นเธอมีอุดมคติของเธอเช่นนั้น

ต่อไปภายหลังเมื่อเธอไปอยู่อินเดียกับผม ผมก็รู้สึกว่าเธอเอาใจใส่ในกิจการที่เรามองเห็นว่านักการเมืองหรือผู้นำของชาติอิน

เดียปฏิบัติ พอเธอได้ดูแล้ว เธอบอกว่า “เอ ! นี่มันดีกว่าบ้านเรานะ” ผมถามว่า “มันดีกว่าบ้านเราตรงไหนล่ะ” ผมก็เกิดเป็นนักรักชาติขึ้นมา ผมต่อว่าเธอว่า “แขกจะไปดีกว่าไทยเป็นไปได้หรือ” เธอบอกไม่ใช่เช่นนั้นแขกไม่ได้ดีกว่าไทยทุกคน ดูผู้นำของเขาซี เขาไม่หยึง ไม่เห่อ ไม่เหิม ไม่อะไร แล้วไม่ได้ยินข่าวเนรูห์ หรือมหาตมะคานธีคอร์รัปชั่น อย่างนี้ซีที่น่ายกย่องนับถือ แล้วบางทีเธอได้เห็นแขกบางคน เห็นพระแขกเดินไปเดินมา บางทีท่านก็เกือบจะครึ่งเปลือยกาย เธอก็ไม่รังเกียจ เธอบอกว่ากฎธรรมเนียมมันเป็นอย่างนั้น ขนบธรรมเนียมของเขาเป็นอย่างนั้น วันหนึ่งเธอชี้ให้หลานของเธอดูพระแขกบอกว่า “นั่นแน่ะสาธุเดินมาบ้าน” เพราะที่นั่นเขาเรียกพระแขกว่า สาธุ เด็กมันมาจากกรุงเทพ ฯ ก็ไม่รู้ พอว่าสาธุก็ยกมือไหว้เลย พอไหว้แล้วก็หัวเราะกันโหญ่ บอกว่าไหว้ชีเปลือย เด็กมันก็อายหลบ ๆ พอ “สาธุ” เด็กมันก็คิดว่าจะให้ไหว้ นี่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

เธอชอบยกย่องนับถือความซื่อสัตย์สุจริต เธอบอกว่าในเมืองไทยความซื่อสัตย์สุจริตเป็นสิ่งที่หายาก เพราะฉะนั้นพอเห็นใครมีความซื่อสัตย์สุจริต เธอจึงยกย่องนับถือมาก เธอบอกว่าทำอะไรไปแล้วต้องทำด้วยความสุจริตใจ สุจริตเป็นสิ่งที่สำคัญ

ที่สุด และเธอบอกว่าเธอเขียนหนังสือทุกเล่ม เธอเขียนด้วยความสุจริตใจ ไม่ได้พยายามที่จะเขียนเพื่อจะหาเงินหรือจะเขียนเพื่อให้คนชอบ เธอเขียนด้วยความรู้สึก เธอรู้สึกอย่างไรก็เขียนเอาตามความรู้สึกนั้นแผ่ออกมา เธอบอกเช่นนั้น แต่พอมาถึงสมัยผม เธอก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะเขียนเสียแล้ว สังขารของเธอไม่ให้ เธอก็อยู่มาเป็นเวลา ๙ ปี เพราะฉะนั้นในเวลา ๙ ปีนั้น ถ้ามีใครอยากจะทราบถึงชีวิตของเธอหรือความคิดความอ่าน หรือจะเป็นความรู้สึกส่วนตัว ก็ตั้งเป็นปัญหามา ผมยินดีจะตอบให้ได้ เพราะมีคนมาถามอยากจะให้ผมพูดเรื่องชีวิตของเธอ ผมก็ไม่อยากเอาชีวิตของเธอมาพูด แต่ถ้ามีใครอยากรู้ เพราะเหตุที่ต้องศึกษาชีวิตของนักเขียนของไทยเรา อยากจะรู้ข้อไหนผมยินดีจะชี้แจงให้ได้ ผมไม่ขัดข้อง แต่ผมจะไม่เอาเรื่องนี้ขึ้นมาพูดก่อนที่จะมีผู้ถาม และส่วนเรื่องอื่นผมก็คิดว่าผมไม่ควรจะพูดอะไรมากไปกว่านี้ ควรจะให้ผู้ที่รู้เรื่องดี เข้าใจดีเกี่ยวกับการประพันธ์ต่าง ๆ ของดอกไม้สดเป็นผู้ชี้แจงจะดีกว่า ผมพูดเท่านี้แหละ

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ขอบพระคุณค่ะ อาจารย์สุกิจ ท่านก็เบิดทางแล้ว ว่าผู้ใดอยากจะรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของดอกไม้สด ก็ขอให้เตรียมคำ

ถามได้ แล้วก็ส่งขึ้นมาเลย เมื่อส่งขึ้นมาแล้วดิฉันก็จะให้ท่านตอบ แต่ตัวดิฉันเองยังสงสัยอยู่สักนิดหนึ่ง อยากจะขอถามอาจารย์ ดิฉันอ่านหนังสือของดอกไม้สดนี้ต้องเรียกได้ว่าทกเล่มทกเรื่องมาแล้ว ดิฉันเห็นว่า ดอกไม้สดเป็นผู้ที่มีความสนใจในเรื่องการบ้านการเมืองอยู่มิใช่น้อย แล้วได้แฝงความคิดนี้ลงไว้ในหนังสือเท่าที่จะมีโอกาสทำได้โดยไม่ให้เสียกลวิธีในการแต่งนวนิยาย เพราะฉะนั้น ดิฉันใคร่ขอเรียนถามอาจารย์ว่าความคิดเห็นหรือทัศนคติของดอกไม้สดที่เกี่ยวกับการเมืองเป็นอย่างไรบ้าง

นายสุกิจ นิมมานเหมินท์

ถ้าถามผมเช่นนี้ ผมก็จะขอตอบตรง ๆ แต่มันก็เป็นเรื่องอดีตไปแล้ว ผมเคยพูดกับดอกไม้สด ถามเธอว่า เธอมีความคิดความเห็นอะไรในการที่มีการปฏิวัติเมื่อครั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ ดอกไม้สดบอกว่า เวลานั้นประเทศไทยยังไม่พร้อมที่จะเป็นประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นประชาธิปไตยแล้ว ก็ไม่มีใครที่จะมาปฏิบัติตามแนวคิดของประชาธิปไตย สองสามวันเท่านั้น มันก็กลายเป็นเผด็จการไป และผมก็เชื่อว่าดอกไม้สดพูดเช่นนั้นมาถึงปัจจุบันนี้ ผมก็คิดว่ามันก็ยังอยู่ที่เก่าอยู่ ยังซอยเท้ากันอยู่ ผม

คิดว่ามันเป็นเรื่องอย่างเดิม แต่ผมคิดว่าดอกไม้สดเธอมีความคิดความเห็นว่า ประเทศไทยเรานั้นโดยเหตุที่คนไทยของเรามีจิตใจไม่รุนแรงเหมือนชนชาติอื่น เพราะอะไรก็ทน เมื่อเกิดอะไรขึ้นก็ไม่มีใครเดือดร้อน เรื่องมันถึงเป็นไปอย่างที่เป็น เธอบอกถ้าเป็นที่อื่น น่ากลัวจะเลือดตกยางออกกันหลายครั้งหลายหน ผมก็ถามว่าดีหรือเปล่าล่ะเป็นอย่างนี้ "มันดี แต่มันไม่ดีที่เมื่อไม่มีใครทำอะไรใคร ใครจะข้ามหัวใครก็ได้" ซึ่งเรื่องนี้เธอบอกว่า "นิสัยของคนไทยอ่อนไปหน่อย" ขอพูดเท่านี้

นางสจจาภรณ สังหะผลิน

ขอบพระคุณค่ะ ท่านผู้ฟังผู้ใดที่มีคำถามจะถามอาจารย์สุกิจ ขอได้ส่งขึ้นมาเลย คือ ในการพูดวันนี้ ก็ออกจะทำแปลกแหวกแนวออกไปสักหน่อยคือ จะเป็นเชิงสัมภาษณ์กันทีละคน ดิฉันเป็นตัวกลางเชื่อมโยงเท่านั้นเอง หมายความว่าจะให้ท่านรับหน้าที่ทีละคน เมื่อเสร็จจากถามอาจารย์สุกิจแล้ว ดิฉันจะได้เรียนเชิญอาจารย์บุญเหลือ ใครมีคำถามขอให้ส่งขึ้นมาเลย ท่านผู้ใดจะถามหรือจะลุกขึ้นยืนถามตรงไมโครโฟนก็ได้ แต่ก็ให้เป็นคำถามอย่างที่อาจารย์สุกิจ ได้กล่าวเมื่อกี้นี้ว่าในช่วงระยะ ๙ ปีหลังของชีวิตดอกไม้สด ฉะนั้นถ้าไปถามเกี่ยวกับตอนแรก ๆ คงตอบไม่ได้

จะมีใครถามไหมคะ เชิญเลยจะถามที่ไมโครโฟนหรือจะส่งกระดาษขึ้นมาก็ได้

นายสกิจ นิมมานเหมินท์

ในแผ่นนี้เขาถามว่า ขอกราบเรียนถามเกี่ยวกับแนวความคิดในการเลือกคู่ครองของดอกไม้สด ทั้งในด้านนวนิยายและในชีวิตจริง ๆ ในด้านนวนิยายนั้นเดี๋ยวคุณบุญเหลือ จะขึ้นพูด ก็ลองถามท่านได้ เพราะมันเรื่องเกี่ยวกับรายละเอียด แต่ถ้าถามในด้านชีวิตแล้ว ก็นับเป็นเรื่องที่แปลกเหมือนกัน เป็นเรื่องที่แปลกเพราะอะไร เพราะต่างคนต่างก็คิดไม่ถึงคือ เรื่องมันก็เป็นอย่างนี้แหละ ผมไปเยี่ยมเธอ เธอไม่สบาย เจ็บอยู่ที่โรงพยาบาลเนิสซิ่งโฮม ผมเห็นเธอเศร้า ผมก็ไม่สบายใจ ผมเลยถามเธอว่าเป็นอย่างไร เธอก็บอกชีวิตเป็นอย่างนั้น ๆ ผมก็ไม่รู้จะทำอย่างไร บอกเธอว่าระวังรักษาเนื้อรักษาตัวไว้ให้ดีซิ เธอก็ถามผมว่า รักษาตัวไว้ให้ดีนั้นเพื่ออะไร ผมตอบว่า จะได้ช่วยให้คนอื่นมีความสุขบ้าง แล้วเธอก็ถามว่า แล้วทำให้ใครมีความสุข ผมก็บอกผมเองพร้อมที่จะรับทันที แล้วเธอก็อึ้งไป ผมก็อึ้งไป แล้วเธอบอกต่อไปว่าขอให้ระงับเรื่องนี้ไว้ ๑ ปี แล้วพูดใหม่อีกที บางทีจะได้รับคำตอบ

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

คิดว่าคงพอใจในคำตอบของอาจารย์สุกิจ ในเรื่องนี้ มีคำถามอีกว่า ดอกไม้สดเป็นนักอ่านหรือไม่ เธออ่านหนังสือประเภทไหน อาจารย์พอจะทราบเรื่องนี้ไหม

นายสุกิจ นิมมานเหมินท์

ดอกไม้สดเป็นนักอ่านหนังสือ อ่านหนังสือมากและอ่านหนังสือตั้งแต่หนังสือพิมพ์รายวัน ในด้านการเมืองก็อ่านมาก เรื่องสังคมก็อ่าน แล้วก็ไม่เฉพาะอ่าน ชอบไปดูไปชมสถานที่ด้วย จะเขียนอะไร จะคิดอะไร ก็อยากดูสถานที่เรื่องนั้นก่อน เธอเคยเล่าให้ผมฟังว่า อยากจะไปดูว่าบ่อนการพนันเขาเล่นกันอย่างไร เธอปลอมตัวเข้าไปดูในบ่อนนั้น เธอเคยเข้าไปดูเมื่ออยู่ที่อินเดีย เธออยากจะเห็นสัตว์ป่าอยากจะไปดู ก็นั่งรถพากันไปดู ไปดูสัตว์ป่า เช่น ฝูงนกกระเรียน มันอยู่กันอย่างไง ๆ อยากจะดู อยากจะรู้ เธอบอกว่าถ้านำเรื่องมาเขียนหนังสือนั้น อยากจะเขียนให้มันถูก เมื่อเขียนแล้วไม่อยากให้มาจับผิดได้ว่าคนนั้นไม่รู้จักธรรมชาติอะไรเสียเลย นี่เป็นเรื่องของเธอ เธอเป็นอย่างนั้น

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ดิฉันไม่ทราบว่าเรื่องนี้จะเป็นเรื่องส่วนตัวหรือไม่ แต่อาจารย์มีสิทธิ์ที่จะตอบหรือไม่ตอบก็ได้คือ ทำไมดอกไม้สดจึงได้ร่วมชีวิตกับอาจารย์สุกิจ

นายสุกิจ นิมมานเหมินท์

เรื่องนี้ผมเห็นจะตอบได้ เพราะว่าตอนหลังเธอเล่าให้ผมฟังว่า มีผู้มาติดต่อเธอหลายครั้งหลายหน ผมถามว่า “ทำไมคุณไม่ตกลงกับเขาล่ะ” เธอบอกว่า “จะตกลงอย่างไรกัน มีแนวคิดคร่ำครึเป็นโบราณ” ผมว่า “แล้วทำคร่ำครึอย่างไร” เธอบอกว่าเป็นคนที่ไม่ได้ความไม่มีความรู้ หนังสือก็ไม่รู้ อ่านก็ไม่อ่าน อะไรจะมาเป็นอย่างไรก็ได้ แล้วผมถามว่า “ทำไมเลือกผมล่ะ” เธอบอกว่า เธอเคารพผม เพราะว่าเธอเชื่อว่าผมเป็นคนซื่อสัตย์ที่สุดในชีวิตของเธอที่เคยเห็นเคยพบมา เธอว่าอย่างนั้น ผมก็ขอตอบตามนั้น

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

เพราะอุดมคติใช่ไหมคะ

นายสุกิจ นิมมานเหมินท์

ก็เธอบอกเช่นนั้น เธอบอกเธอไม่ได้อยู่ด้วยเรื่องธรรมดาๆ เรื่องของโลกียะ หรือเรื่องของทรัพย์สินส่วนตัว เธอไม่เอาใจใส่เธออยากจะพบคนจริงที่พูดว่าคนอื่นแล้ว ตัวเองไม่ทำ เธอต้องการพบคนอย่างนั้น

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ดอกไม้สดมีความเห็นเกี่ยวกับบ้านเมืองของเราอย่างไร จึงสนับสนุนท่านอาจารย์ในการเลือกตั้ง

นายสุกิจ นิมมานเหมินท์

ดอกไม้สดรักประเทศไทยมาก อยากเห็นประเทศไทยเมื่อจะเป็นอย่างไรก็ให้เป็นอย่างนั้นจริง ๆ จะเป็นประชาธิปไตยก็ให้เป็นประชาธิปไตยจริง ๆ ไม่ใช่เป็นประชาธิปไตยจอมปลอม เพราะฉะนั้นเมื่อเธอเห็นว่าจะมีการเลือกตั้ง ก็พยายามสนับสนุนเต็มที่ แต่เมื่อไปเห็นแล้วก็ไม่ได้ความ ไม่ได้ความคืออะไร คือการเลือกตั้งนั้นเราบอกให้คนเขาเลือกถืออุดมคติเขาก็ไม่เลือก เขาก็เลือกเอาอย่างนั้นเอาอย่างนี้ เลือกเอาคน เราบอกว่าเลือกผู้แทนนี้ควรเลือกเป็นพรรค เพราะพรรคจะได้เข้าไปทำงานทำการจริงๆ

พอเวลาเลือกกันเขาก็ไม่ได้เลือกเป็นพรรค เลือกเป็นบุคคลนั้น บุคคลนี้ เพราะฉะนั้นเลือกเสร็จแล้วเข้ามาก็ทำอะไรไม่ได้ เมื่อผมได้นำพรรคสหภูมิเข้ามา พรรคสหภูมิมีมากกว่าพรรคประชาธิปัตย์สิบกว่าคะแนน แล้วมันมีประโยชน์อะไร เข้าถึงสภาเราต้องไปเชิญคนนั้นคนนี้มาร่วม เขาก็แบคเมล์เรา ขู่เอา เขาจะเอาอย่างนั้นเขาจะเอาอย่างนี้ ถ้าไม่ทำ เขาก็ล้มรัฐบาล ฉะนั้นผมจึงเห็นว่ามันไม่ได้ความ เพราะฉะนั้นดอกไม้สดจึงรู้สึกว่าบ้านเมืองเรายังไม่ถึงเวลาที่จะเป็นประชาธิปไตย

นางสจจาภรณ์ สังหะผลิน

ขอบคุณค่ะ คำถามนี้ ดิฉันคิดว่าควรจะตอบทั้งสองท่าน เพราะถามว่าดอกไม้สดใช้เวลาตอนไหนเขียนหนังสือ และดอกไม้สดขอความช่วยเหลืออย่างไรจากท่านอาจารย์บ้างหรือไม่ และท่านอาจารย์เคยรู้สึกรำคาญการใช้เวลาของดอกไม้สดบ้างหรือไม่ รวม ๓ คำถาม

นายสุกิจ นิมมานเหมินท์

เอาเวลาไหนเขียนนั้นเท่าที่ผมถามดู เธอชอบเขียนเวลากลางคืน แล้วก็คำถามที่สองเคยขอความช่วยเหลือเปล่า ครั้ง

หนึ่งเธอเคยอยากจะเขียนเรื่องที่เกี่ยวกับสหประชาชาติเผอิญเสร็จสงครามใหม่ ๆ ผมไปประชุมสหประชาชาติ เธอก็สั่งผมให้หาเรื่องที่เกี่ยวกับสหประชาชาติมาให้เธอ นี่เป็นเรื่องที่สอง ผมก็ช่วยเธอมาเช่นนี้ ข้อที่สามว่าอะไรนะ

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

อาจารย์เคยรู้สึกรำคาญการใช้เวลาของดอกไม้สดบ้างหรือไม่

นายสุกจ นิมมานเหมินท์

ผมไม่รู้สึกรำคาญเลย เช่นเวลาถาม เธอเข้าใจถาม เธอไม่ได้ถามให้เรารำคาญพอผมกลับจากทำงานมาบ้าน เธอสั่งคนใช้เด็ดขาดทีเดียวเรื่องที่จะทำให้เกิดความรำคาญใจอย่าเอามาพูดเวลาผมมาถึงบ้าน แล้วเธอจะมาถามอะไร เธอก็ถามในเวลาที่สมควร

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

คำถามนอกจากนี้มักจะเป็นคำถามเกี่ยวกับอะไรเป็นแรงกำลังใจให้ดอกไม้สดเป็นนักเขียน ขอให้เป็นของอาจารย์บุญเหลือ

มีท่านผู้ใดจะส่งคำถามขึ้นมาอีกที่จะให้อาจารย์สุกิจตอบ ถ้ามีก็ขอให้รีบส่งขึ้นมา เพราะว่าอาจารย์สุกิจ ทำท่าจะลงท่าเดียว อาจารย์อย่าเพิ่งไปซีคะ นั่งก่อน มีคำถามอีกไหมคะ เกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวของดอกไม้สดในระยะ ๙ ปีก่อนที่เธอจะเสียชีวิต ถ้าไม่มีก็ขอขอบคุณอาจารย์สุกิจ

ประชาชนถาม

ผมขอเรียนถามอาจารย์ว่า ที่ว่าดอกไม้สดเป็นโรคหัวใจตั้งแต่เด็ก ๆ แล้วมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเขียนหนังสือของดอกไม้สดหรือเปล่าครับ ผมหมายถึงเป็นอุปสรรคครับ

นายสุกิจ นิมมานเหมินท์

ตอน ๙ ปีหลังเมื่อตอนดอกไม้สดไม่สบายมากแล้ว ก็ไม่สามารถจะเขียนอะไรได้เลยเพราะเธอบอกว่าความจำเสื่อมหมด เมื่อความจำเสื่อมหมด คิดอะไรก็คิดไม่ออก แล้วก็ไม่ได้เขียนอะไรเลย เมื่ออยู่กับผมมานั้นไม่ได้เขียนอะไร ได้แต่เก็บของเก่าที่รวบรวมเรื่องต่าง ๆ ไว้ ที่เขียนมาได้ไม่เท่าไร กำลังจะตรวจดูแต่ไม่ทันเสร็จ เธอก็เสียไปเสียก่อน

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ขอบพระคุณค่ะ ตอนนี้ก็เห็นจะต้องคอยอาจารย์บุญเหลือถ้าผู้ใดมีคำถามที่เกี่ยวกับดอกไม้สดในระยะแรกหรือในระยะที่เธอเป็นนักประพันธ์นั้น ดิฉันขอให้เตรียมคำถามไว้ได้ เพราะอาจารย์บุญเหลือ ซึ่งเป็นน้องสาวของดอกไม้สด จะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดที่สุดในขณะนั้น คงจะให้คำตอบแก่พวกเราได้อย่างดี เพราะว่าส่วนใหญ่ที่นั่งอยู่ในห้องนี้ เป็นนักศึกษา แต่ก็ไม่เคยเห็นหน้าค่าตาดอกไม้สดเลย ตัวดิฉันเองก็ได้พบเพียง ๒–๓ ครั้งเท่านั้น แต่ไม่มีโอกาสที่จะได้พูดคุยกันนัก ขอเชิญอาจารย์บุญเหลือ

ที่จริงถ้าจะพูดถึงประวัติของดอกไม้สดแล้วก็ดิฉันคิดว่ามีผู้รู้ได้เขียนกันไว้มากมายแล้ว อาจารย์คงจะไม่ต้องพูดถึงอีกมากนัก ถ้าอย่างนั้นดิฉันจะตั้งต้นด้วยคำถามที่เมื่อสักครู่มีผู้ถามขึ้นมาว่า “อะไรเป็นแรงบันดาลใจให้ดอกไม้สดเป็นนักเขียน”

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

คำถามนี้รู้สึกว่าเคยพูดกันหลายหนแล้ว คือ ดอกไม้สดนี้อยากเป็นครู แต่ว่าสมัยนั้นผู้ปกครองไม่เห็นด้วยในการที่จะไปเป็นครู บอกว่าเงินเดือนไม่คุ้มค่าน้ำมันรถ เพราะว่าพ่อตายแล้ว

แล้วก็อยู่กับพี่ชาย การที่จะปล่อยให้น้องสาวที่พ่อตายแล้วทิ้งไว้ให้อยู่ในอารักขานั้น นั่งรถรางไปสอนหนังสือนั้น มันดูเหมือนกับว่าพี่ชายนี้ไม่เอาใจใส่ที่จะดูแลน้องให้ดี เขาบอกว่าอย่าไปเป็นเลยครูมีกันมากแล้ว อยู่บ้านทำประโยชน์อย่างอื่นดีกว่า เช่น ช่วยรับแขก เพราะว่าพี่ชายทำงานที่ต้องรับแขกชาวต่างประเทศมาก ดอกไม้สดก็เลยอยู่บ้าน ส่วนเรื่องการประพันธ์นั้นชอบด้วยกันทุกคนในครอบครัว ดอกไม้สดก็เลยหันมาเขียนนวนิยายที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์แก่เด็กรุ่นสาวในขณะนั้น เพราะว่าสมัยที่ดอกไม้สดเรียนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟ ก็ได้รับคำสั่งสอนที่ว่า ผู้หญิงสาวควรจะประพฤติอย่างไร จากหนังสืออ่านเล่นที่ครูเขาจัดมาให้อ่านเป็นภาษาฝรั่งเศส ต่อมาก็เปลี่ยนจากการเป็นหนังสือสำหรับคนในวัยรุ่นกลายเป็นหนังสือสำหรับผู้ใหญ่ ประเภทแรกสำหรับภาษาวรรณคดีวิจารณ์ของเขา และประเภทโรแมนติคคือเอาสิ่งดี ๆ ในชีวิตมากล่าวสำหรับให้คนในวัยรุ่นแลเห็นว่า ความดีนี้คืออะไรแล้วก็เขียนชี้แจงบอกว่าดีเป็นอย่างไร แต่หลังจากเริ่มเขียนเรื่อง *ผู้ดี* แล้ว จะเห็นว่ากลวิธีเปลี่ยนไปหมด

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ขอบพระคุณค่ะ หนังสือดอกไม้สดนี้เป็นหนังสือคนละยุค

คนละสมัยกับยุคปัจจุบัน แต่ว่าเรายังเรียนกันและศึกษากันอยู่ และมีการอ่านกันอยู่ในบุคคลบางกลุ่ม แต่เมื่อไม่นานมานี้มีผู้วิจารณ์ออกมา ดิฉันก็เลยอยากจะเรียนถามอาจารย์บุญเหลือว่า ที่เขากล่าวกันว่านวนิยายของดอกไม้สดนั้นเป็นวรรณกรรมน้ำเน่าจริงหรือไม่

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ดิฉันเห็นนักศึกษาคนหนึ่งมาหา เขาบอกว่าเขาจะมาถามวันนี้ เขามาหรือเปล่าไม่ทราบ เขามาถามว่า "อาจารย์ครับ คนเขาบอกว่าดอกไม้สดนี่เป็นราชินีน้ำเน่า อาจารย์เห็นว่าอย่างไร" "โธ่! ก็ดีซี เป็นราชินีน้ำเน่า" แต่ว่าไอ้น้ำเน่านี่เขาแปลว่ากระไร เขาบอกว่ามันเป็นเรื่องคุณหญิงคุณนาย ดิฉันก็เลยบอกว่าเออดีแน่ ถ้าคำว่าน้ำเน่าแปลว่าคุณหญิงคุณนาย คุณหญิงคุณนายจะได้รู้ตัวเสียทีว่าถึงตัวเองจะไม่เน่า แต่ก็ถูกเขาเรียกว่าน้ำเน่า คำว่า "น้ำนิ่งน้ำเน่า" นี่ อาจารย์เจือ สตะเวทิน เป็นคนใช้ขึ้นมาเป็นคนแรก อาจารย์เจือบอกว่านวนิยายเมื่อประมาณสิบปี มันไม่ก้าวหน้าไปไหน มันอยู่ในเรื่องของครอบครัวไม่เห็นมีเนื้อเรื่องอะไรแปลกออกไป ทีนี้มันก็เป็นน้ำนิ่ง ถ้าเป็นน้ำนิ่งอยู่อย่างนี้ มันจะเป็น

น้ำเน่าต่อไป แต่เมื่อดอกไม้สดแต่ง ดอกไม้สดเป็นคนแหวกแนว จากการประพันธ์ในสมัยนั้นออกมา อย่างเมื่อสักครู่นี้ ที่คุณสุกิจได้พูดไว้แล้ว ดิฉันขอประทานโทษที่เรียก "คุณสกิจ" เพราะดิฉันว่าประชาธิปไตยเมืองไทยนี้ มันเริ่มผิดตรงที่ว่าไปตั้งตัวเป็นอาจารย์ใครต่อใครเขานั้น เขาเป็นลูกศิษย์หรือเปล่าก็ไม่รู้ ดิฉันนี้สูรบมายี่สิบกว่าปีแล้วทางวิทยุศึกษา ดิฉันบอกว่าถ้าให้ดิฉันไปออกวิทยุแล้ว คุณมาเรียกดิฉันว่า อาจารย์ หรือ ศาสตราจารย์ ฉันไม่ออกนะ คนฟังเขาไม่ใช่ลูกศิษย์เรา แล้วเราไปเป็นอาจารย์เขาทำไมกัน แล้วทำไมต้องไปบอกคนฟังวิทยุด้วยว่าเป็นศาสตราจารย์ นั่นมันเรื่องของเราในมหาวิทยาลัย แล้วพี่เขยดิฉัน ดิฉันก็เรียกคุณนั่น คุณนี่ ทุกคน นี่ก็อดีตพี่เขยก็ไม่เป็นไร ที่จริงดิฉันเรียกอาจารย์ ถ้าพูดกับตัวท่านก็เรียกอาจารย์ เพราะท่านเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยในสมัยที่ดิฉันเป็นนิสิต

สมัยนั้นถ้าเราอ่านนวนิยายไทย มีน้อยเหลือเกินที่จะแสดงชีวิตไทย แต่เป็นชีวิตที่เกิดในประเทศไหนก็ได้ ซึ่งมีแต่ชื่อเป็นไทย แล้วสถานที่เป็นไทย มักจะมีเรื่องว่า ลูกคนจนที่ไปรักลูกสาวพระยาแล้วไม่ได้กันก็เสียใจ จึงไปอยู่ต่างจังหวัด หรือลูกชายพระยาไปรักลูกสาวแม่ครัว เรื่องมันมักจะเป็นอย่างนี้ อยู่ๆ อย่างนี้

ดอกไม้สดค่อนข้างจะเป็นคนแรกกว่าใครที่แสดงออกมาว่า ชีวิตในครอบครัวไทยนี้ ที่เคยเห็นว่าเป็นไทยคืออย่างไร เช่นเรื่อง *สามชาย* จะเห็นว่าในชีวิตของครอบครัวไทยที่เป็นครอบครัวใหญ่ๆ เป็นอย่างไร แล้วก็เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ เปลี่ยนไปจนกระทั่งถึงเรื่อง *พลเมืองดี* นี้เป็นเรื่องชีวิตชนบท คนในกรุงไปอยู่ในชนบทแล้วค่านิยมไม่เหมือนกับคนในชนบทอย่างไร แล้วอย่างเรื่อง *นี่แหละโลก* ก็เป็นเรื่องที่ว่าเปลี่ยนกลวิธีไปเลยทีเดียว เปลี่ยนจากโรแมนติค คือ เรื่องที่ดิฉันใช้คำว่า "พาฝัน" พาไปให้เห็น แต่ของดีของงามนี้นำมาแสดงเป็นชีวิตจริงในเรื่อง *นี่แหละโลก* เพราะฉะนั้นเมื่อครั้งดอกไม้สดเริ่มแต่งเรื่อง มันก็ไม่ใช่น้ำนิ่ง เป็นน้ำไหล แต่ว่าถ้าคนยังแต่งเหมือนดอกไม้สดอยู่ในปัจจุบันนี้ มันก็เป็นน้ำนิ่งแน่ เพราะว่าดอกไม้สดเขียนหนังสือนี้ตั้งแต่ตัวดอกไม้สดอายุ ๒๑ ปี เวลานี้ถ้าดอกไม้สดมีชีวิตอยู่ก็อายุ ๗๐ แล้ว เพราะฉะนั้นมันก็ ๔๐–๕๐ ปีล่วงมาแล้ว ถ้า ๕๐ ปี คนยังเขียนเหมือนดอกไม้สดอยู่มันก็นิ่งแล้วก็จะเน่าแน่ ดิฉันว่าสมัยนี้นวนิยายเขาแสดงภาพของสังคมในปัจจุบัน เพราะฉะนั้นจะว่าเหมือนกันก็ไม่ได้ เพราะว่าชีวิตดอกไม้สดกับชีวิตสมัยนี้ไม่เหมือนกัน เช่น ปัญหาเด็กสูบเฮโรอีน มันก็ไม่มีในสมัยนั้น หรือปัญหาที่ว่าเด็ก

วัยรุ่นแกรวมตัวกันเข้าไปเที่ยวสนุกสนานในที่ต่าง ๆ หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปเที่ยวต้อนเอาภรรยาใคร ๆ เขามาเป็นเมียลับของตนอย่างนี้ สมัยดอกไม้สดไม่มี ท่านไม่ต้องมีเมียลับกัน คือว่าจะมีกี่คนก็ได้ อวดเลยทีเดียว ถ้าเผื่อว่าใครเป็นเสนาบดี ท่านผู้หญิงเดินไปไหนถ้าไม่มีเมียน้อย ๆ ช่วยถือพาน ช่วยถืออะไร เกียรติยศก็ด้อยไป แต่ที่บ้านดิฉันนี้ขอรีบบอกเสียก่อนว่าบ้านดิฉันไม่มีเมียหลวงเมียน้อย มีเมียหลวงหมด หรือเป็นเมียน้อยหมด คือไม่มีท่านผู้หญิง ไม่มีใครเดินไปไหนตัดหน้าใคร พี่น้องเสมอกันหมด

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ขอบพระคุณอาจารย์ ดิฉันคิดว่าเนื่องมาจากค่านิยม แล้วก็ทัศนคติของคนรุ่นโน้นเมื่อ ๔๐-๕๐ ปีมาแล้วนี้ กับค่านิยมหรือทัศนคติของคนรุ่นนี้ก็ต่างกัน แต่ลูกศิษย์เขาบอกว่า แม้ตัวพระเอกเป็นพระคุณอรรถคดีวิชัย เป็นคุณหลวงปราโมทย์ แกก็มองเห็นภาพคุณหลวงอรรถสิทธิ์สิทธิสุนทร ตายซี ! เพราะว่าวัยมันต่างกัน มันคนละยุค คนละสมัย แล้วแกก็นึกภาพไม่ออกเลย พระเอกแม้จะประเปรียวคล่องแคล่ว เจ้าชู้อย่างไร พอเห็นภาพท่านรัฐมนตรีมหาดไทยคนนี้ ท่านนึกภาพไม่ออกเลย เพราะฉะนั้น

ภาพต่าง ๆ ที่มองเห็นจากมโนภาพนั้น ดิฉันคิดว่ามันแปลกไปและต่างกันมากเหลือเกิน และค่านิยมนี้มันก็แตกต่างกันมาก ผู้หญิงสมัยก่อนอย่าง "อนงค์" ในเรื่อง *หนึ่งในร้อย* นี้ เพียงแต่คบเพื่อนผู้ชาย ขับรถแล้วมีเพื่อนผู้ชายนั่งด้วย โอ้โฮ! เป็นตัวก่ากันเหลือเกินในสมัยนั้น ถ้าดอกไม้สดจะแต่งหนังสือในสมัยนั้นให้ผู้ใหญ่อ่าน ให้คนในสมัยนั้นอ่าน แล้วก็บอกว่า โอ๊ย! หนุ่มสาวสมัยนั้นเดินจูงมือโอบบั้นเอวกันอะไรอย่างนี้ ท่านผู้ใหญ่คงเป็นลมกันไปหลายตั้ง เพราะว่าในสมัยนั้นไม่มี ค่านิยมต่างกันมาก ดิฉันไม่ทราบว่าเรื่องนี้ถูกหรือผิด

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ไม่ต้องเป็นนักเรียนสมัยนี้ดอกค่ะ หลานของดอกไม้สดเองนี่แหละ หลานของเราเองตอนนั้นแกอายุประมาณ ๑๖ ปี ดอกไม้สดอายุสี่สิบกว่า เราพูดถึงเรื่องหนังสือของดอกไม้สด แกก็พูดขึ้นมาว่า "อาจ๋า ทำไมอาแต่งพระเอกของอา หนูเห็นหัวล้านทั้งนั้นเลย"

"ตายจริง ใครหัวล้านหมด"

"อย่างหลวงปราโมทย์อย่างนี้ หนูเห็นหัวล้าน"

"เอ้าตายจริง ! หนังสือเขาแต่งออกเก่ หลวงปราโมทย์คนนี้ ทำไมหนูเห็นหัวล้าน"

"ก็คุณหลวงสมัยนี้ หนูเห็นแก่ ๆ ทุกคนนี้จ๊ะ หกสิบกว่าทั้งนั้นก็เห็นหัวล้าน ๆ กันทั้งนั้น"

เพราะว่าเป็นหลวงเป็นขุนนี้ ขนาดหลานแกก็ว่าหัวล้านไปแล้ว เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ดิฉันขอพูดให้กว้างออกไปสักหน่อย ถ้าเผื่อท่านเห็นมันยาวนัก คุณสัจจาภรณ์ก็เตือนก็แล้วกัน เวลาพูดเรื่องงานประพันธ์สมัยนี้ เราจะพูดรวม ๓ ประเด็น

ประเด็นที่ ๑ ประเด็นการเมือง เช่น บอกว่าน้ำเน่า คุณหญิงคุณนาย คือ เขาหมายความถึงว่า ดิฉันหายใจเท่านั้นว่าไม่เห็นกล่าวถึงเรื่องชาวบ้านธรรมดาที่เป็นราษฎรของประเทศ ดิฉันเดาใจเขาว่าอย่างนั้น ที่เป็นเรื่องประเด็นการเมือง

ประเด็นที่ ๒ เรื่องการศึกษา เช่น เรื่องการสอนในโรงเรียนนั้นจะทำอย่างไร

ประเด็นที่ ๓ เรื่องวรรณศิลป เรื่องนี้ไม่ค่อยมีคนพูดกัน เพราะฉะนั้นดิฉันจะขอเริ่มทางด้านวรรณศิลปหรือศิลปของการประพันธ์ก่อน เวลาที่ให้นักเรียนเรียนวรรณคดีวิจารณ์นั้น สิ่งที่เราจะต้องทำคือ ถามว่าแกอ่านหนังสืออะไร แกสนใจหนังสือ

อะไร แล้วก็ให้แกวิจารณ์เรื่องนั้นก็ปรากฏว่านักเรียนผู้หญิงแกก็สนใจเรื่อง ดอกไม้สดกันอยู่ แต่ถามว่าทำไมถึงสนใจ แกบอกว่าเพราะแกมีหนังสือที่บ้าน ซึ่งคุณแม่ซื้อเอาไว้ นี่ก็ต้องเกี่ยวกับการศึกษา แสดงว่าห้องสมุดในมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัยของเรานั้นไม่รวบรวมวรรณกรรมต่างสมัยไว้ให้เพียงพอสำหรับนักเรียน เพราะฉะนั้นการที่แกอ่านหนังสือดอกไม้สดกันนี้เพราะคุณแม่มีหนังสืออยู่ที่บ้าน อ่านแล้วก็วิจารณ์แกก็บอกว่าดี ๆ ทั้งนั้น เพราะว่าคุณแม่คงบอกแกเอาไว้ว่ามันดี ๆ ดิฉันก็บอกว่ารู้แล้วว่าดี ทีนี้ไปดูที่ไม่ดีให้เห็นให้ได้ ไม่ดีตรงไหน เมื่อแกไปดูเข้า แกก็เห็นว่ามันไม่ดี เช่น เรื่อง *นิจ* เมื่อดอกไม้สดแต่งหนังสือมาหลายเล่มแล้วเราก็เอามาอ่านพร้อม ๆ กัน แล้วหัวเราะกันใหญ่ เช่น ตัวละครในเรื่อง *นิจ* นี้ ทำท่าทำทางไม่เหมือนคนเขาทำกัน ลองไปอ่านดูใหม่อีกทีเถอะ หรืออย่างเรื่อง *กรรมเก่า* ก็เป็นเรื่องที่เพื่อนเขาซึ่งเป็นผู้พิพากษา หัวเราะขันกันใหญ่ แหม ! ศาลของดอกไม้สดนี้ โอ้โฮ ! เฮี้ยนเหลือเกิน ทำไมตัดสินให้คนถูกจำคุกตั้ง ๒๐ ปี โอ้โฮ ! ศาลไทยนี้น้อยรายเหลือเกินที่จะตัดสินอย่างนั้น จึงซักไซ้ไล่เรียงขึ้นมา เขาบอกว่ามันถูกยั่วโทสะ จึงยิงคนตาย ศาลสั่งจำคุก ๒๐ ปี เขาลดไปลดมา ซึ่งเราจะเห็นที่เขาออกจากคุกเมื่อ

สองสามวันนี้ เขายิงกันตายด้วยความเจ็บใจในรถแท็กซี่หรืออะไรนี่ เขาก็ตัดสินกัน ๕ ปีเท่านั้นแหละ พอประพฤติตัวดีในที่คุมขังเขาก็ปล่อยตัวออกมา อย่างนี้แสดงถึงว่า ถ้านักประพันธ์ไม่ค้นคว้าจริง ๆ แล้ว จะมีข้อบกพร่องมากนี่เป็นเรื่องความบกพร่องในเรื่องข้อเท็จจริง เพราะค้นคว้าน้อยไป แต่ถ้าพูดถึงศิลปการประพันธ์นวนิยายแล้ว การประพันธ์นวนิยายผิดกับการประพันธ์ชนิดอื่นอย่างไร นวนิยายนี่ต้องไม่เป็นนวนิยายอย่างเก่า ต้องไม่ใช่นิยายแบบโบราณ ถ้าอย่างนั้นเราเขียนแบบโบราณเสียดีกว่า อย่างยาขอบเขียน *ผู้ชนะสิบทิศ*

นวนิยายนี้ต้องมีกลวิธีของนวนิยายคือว่า ตัวละครต้องพาเรื่อง ไม่ใช่เรื่องพาละคร แต่ก็มีเหมือนกันที่มีเรื่องแล้ว เอาตัวละครดี ๆ ใส่เข้าไป มันก็พอไปได้ แต่ว่าผีมือของการเขียนนวนิยายนั้น มันต้องสร้างตัวละครที่มีลักษณะเด่น ๆ เรื่องเกิดจากความขัดแย้งของลักษณะนิสัยของตัวละครซึ่งในข้อนี้ ดิฉันถือว่า ดอกไม้สดเก่งมาก เช่น เรื่อง *หนึ่งในร้อย* เธอเขียนตัวละครเป็นคนละชนิด ๆ ผู้ชายแต่ละคน ๆ เช่น พี่ชายของอนงค์ แต่ละคน ๆ มีอุปนิสัยผิดกัน ฝ่ายพระอรรถคดีวิชัยกับน้องชายก็ผิดกัน แต่ว่ามันมีเสียอยู่ ดิฉันดึงเข้ามาสู่การศึกษาแล้ว คือเวลานี้ การศึกษาของ

ไทยเราเชื่อถือหนังสือ อาจจะเป็นเพราะอย่างไรไม่ทราบ พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่าอย่าเชื่ออะไรเพราะเป็นตำรา คือว่าอย่าเชื่ออย่างนั้นอย่างนี้ ต้องคิดด้วยสติปัญญาของตน แต่คนไทยนั้นถ้าเป็นหนังสือแล้วมักจะเชื่อ แล้วก็มักจะคิดว่าตัวพระเอกนางเอกคือตัวสำคัญในเรื่อง ตัวที่จะต้องแต่งงานกัน ตัวสำคัญในเรื่องก็ไปสนใจพระอรรถคดีวิชัยกันมาก แต่แท้จริงแล้วตัวละครที่ดอกไม้สดแสดงฝีมือในเรื่อง *หนึ่งในร้อย* คือ นายประสิทธิ์ ที่พูดฮิฮิ แล้วก็ตัวบทคนจีนที่เป็นบ่อย ตัวน้องชายของพระอรรถคดีวิชัยเองชื่อ "ชัด" แล้วก็ตัวหลวงศักดิ์ที่เป็นเพื่อนพูดคำหนึ่งก็สาบานคำหนึ่งคล้าย ๆ กัน รู้สึกดอกไม้สดจะชอบคนอย่างนั้นมาก ภายหลังรู้สึกชอบคนที่พูดคำสบถคำมาก ตัวละครตัวเล็ก ๆ เป็นตัวที่แสดงฝีมือของนักเขียน เหมือนกับโรงละครเหมือนกัน ใครมีละครแสดงที่มีพระเอกดีนางเอกดีก็เป็นธรรมดา แต่การที่จะดูกันว่าละครคณะนี้แสดงเก่งหรือไม่เก่ง หมายความว่าละครทุกตัวดี ตัวเล็กตัวน้อยดีไปหมด มิใช่ดีเพียงตัวเดียว หรือดีเพียง ๒–๓ ตัว เพราะฉะนั้นเมื่อพูดถึงการสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครแล้ว ดิฉันชมดอกไม้สดด้วยใจจริง และการที่ดิฉันไม่ชมมาก่อน เพราะการพูดเรื่องพี่สาวนี่ลำบาก ถ้าบอกว่าดีเขาว่าก็เป็นพี่นี่ ถ้าว่าไม่ดีเขา

ก็บอกว่าพี่ของตัวเองยังว่าไม่ดี กับลูกศิษย์ลูกหานี่ก็สั่งสอนกันมา นานแล้วว่าวรรณคดีนั้นมันต้องวิจารณ์ ไม่มีใครที่เขียนหนังสือดีหมด ไม่มีที่ติเลย มันเป็นไปไม่ได้ ยิ่งนวนิยายแล้วมันยิ่งเป็นไปไม่ได้ เรื่องสั้นก็เป็นไปไม่ได้ เขียนดีอย่าง *พลเมืองดี* ดิฉันว่าเกือบไม่มีที่ติเลยแต่การที่จะเขียนนวนิยายโดยไม่มีที่ติ มันยากที่สุด เรื่องมันยาว ต่อไปนี้จะพูดถึงสิ่งที่ไม่ดีในหนังสือดอกไม้สด

กล่าวคือ นักการศึกษาถือว่าไม่ดีทั้งหมด คือการสอนให้เด็กฝันว่า ชีวิตนี้งดงามทำความดีเถิด จะได้รับสิ่งที่ดีตอบ เรื่องนี้เป็นการสอนที่ผิดมาก นักการศึกษาสมัยต่อมาเขาถือว่าหนังสือโรแมนติคไม่ดีในด้านการศึกษา แต่ถ้าในด้านศิลปการประพันธ์นั้นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะว่าในชีวิตจริง ไม่ใช่ว่าคนดีแล้ว ก็จะได้รับสิ่งที่ดีทดแทนในเวลาอันใกล้ คนดีนั้นจะต้องมีชีวิตอดทนกับการทำความดีของตนไปนานจนแก่ แล้วเราจึงจะได้รับความพอใจสำหรับตัวเอง เพียงว่าเราได้เคยพบคนดี ตัวเราได้พยายามทำดีและมีเพื่อนที่เห็นว่าเราดีสบคน เรากมบุญ ถามบุญมากยสบคนมีบุญมาก ๆ สามสี่สิบคน เราจะได้เพียงเท่านี้

เรื่อง *นี่แหละโลก* ดอกไม้สดก็เอาของจริงออกมาแสดงว่าทำดีอย่างศัลยา ทำดีไปก็ไม่มีใครเขาเห็น แม้แต่เวลาตายเขาก็ไม่

รู้ว่าเราตายเพราะอะไร ตายอยู่คนเดียวในห้อง ดอกไม้สดได้เปลี่ยนแปลงแนวเขียนไป เพราะฉะนั้นเรื่องที่จะสอนนักเรียนไม่ควรเอาหนังสือที่ดอกไม้สดเขียนไว้ตอนต้นมาสอน ถ้าจะให้อ่านเพื่อความสนุกเพลิดเพลินแล้ว ดิฉันเห็นด้วย

ที่นี้ขอพูดอีกสักนิดหนึ่งไปในเรื่องการศึกษา คือ คนไทยเรามักกระโดดไปหาวรรณคดี กระโดดเข้าไปหางานวิจารณ์ประพันธ์โดยยังไม่ได้สอนให้อ่านหนังสือ ดิฉันพูดได้โดยไม่เกรงใจว่าโรงเรียนไทยเรายังไม่ได้สอนให้คนอ่านหนังสือ เพราะว่าเคยสอนนักเรียนอยู่หลายระดับทั้งปริญญาโท ปริญญาตรี ส่วนนักเรียนมัธยม เดี๋ยวนี้ไม่ได้สอนแล้ว คือ ดิฉันรัจิตวิทยาของนักเรียนชั้นมัธยม คนแก่อย่าได้ไปสอนโรงเรียนมัธยม ถ้าจะสอนควรสอนนักเรียนประถม แกชอบมาก แกรักเรามาก แต่นักเรียนมัธยมพวกวัยรุ่นนั้นเขาต้องชอบอาจารย์ที่จบใหม่ ๆ ออกมาจากมหาวิทยาลัยอย่างนี้เขาจะชอบ เพราะฉะนั้นเดี๋ยวนี้เขาให้สอนปริญญาตรีปริญญาโท ก็รู้สึกว่าพอไปกันได้ พวกนี้จะบอกว่าไม่ได้อ่านหนังสืออย่างนั้น ไม่ได้อ่านหนังสืออย่างนี้ การตีความนี่จะตีความไม่ออกว่าหนังสือนั้นมีความหมายอย่างไรบ้าง เพราะว่าดูแต่เพียงว่าพระเอกนางเอกเป็นอย่างไร เช่น *กรรมเก่า* นั้นจะตีความว่า แสดงความรักของแม่ แสดงความรักของพ่อแสดงความรักของพี่น้อง แต่แกจะดูไม่ออกเลยว่าคนอย่างตัวแม่เลี้ยง

คือ คุณหญิงสวง ดูข้างนอกไม่มีที่ติเลย กิริยามารยาทเข้าสังคมได้ดี แต่ในใจนั้นน้ำใจไม่ดีเลย ดอกไม้สดเปรียบคุณหญิงสวง เป็นผู้หญิงที่เหมือนกับอีกา คือ รักได้แต่เลือดเนื้อของตัว เลือดเนื้อคนอื่นรักไม่ได้ แท้จริงเป็นการลงโทษอีกา อีกาไม่ใช่อย่างนั้นเลย ตามธรรมชาติกาเหว่าเอาไข่ใส่รังไปให้กาฟัก แล้วอีกาจะฟักให้เท่านั้น เพลงไทยมีว่า “กาเหว่าไข่ให้แม่กาฟัก แม่กาหลงรักนึกว่าลูกในอุทร” แต่คนไทยเราไม่ชอบอีกา ไม่ทราบทำไม ถ้าคนใจดำหาว่าใจดำเหมือนอีกา แสดงว่าเห็นแต่ภายนอก ไม่ค่อยคิดให้ลึกเข้าไปถึงภายใน ขอเติมเรื่องอื่นสักเล็กน้อย กล่าวคือ มีคนแต่งเรื่องหมาขี้เรือน กลอนเขาดีมากทีเดียว กล่าวถึงคนที่อกตัญญู ว่าเป็นหมาขี้เรือน ดิฉันอุตส่าห์เขียนกลอนไปคัดค้าน ดิฉันเขียนไปว่า “เพื่อความยุติธรรมแก่หมาขี้เรือนตัวจริง” แต่เขาไม่ลงให้ เพราะฉะนั้นขอประกาศเลยว่า เจ้าหมาขี้เรือนนั้นมันเป็นหมากตัญญู เพราะฉะนั้นคนอกตัญญูเรียกหมาขี้เรือน ดิฉันว่าอยุติธรรมกับหมาขี้เรือนเหลือเกิน ขอฝากความเห็นเท่านี้

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ขอบพระคุณค่ะ มีผู้ส่งคำถามมาถามว่า ท่านคิดว่าดอกไม้สดได้ทำประโยชน์ให้แก่คนไทยอย่างไรบ้างหรือไม่

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

งานประพันธ์ของดอกไม้สดนั้น เขาก็ทำในฐานะเป็นนักประพันธ์ ดิฉันว่าคนเราถ้าทำอะไรด้วยความพยายามให้ดีที่สุดนั้น ดิฉันว่าเป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ คือไม่ได้ทำไปโดยสุกเอาเผากินแล้ว ก็เป็นของดีแก่มนุษยชาติ แต่พูดถึงงานประพันธ์ของดอกไม้สดนั้น ในแง่ที่กล่าวถึงประเพณีของไทยเป็นอย่างไร ทำให้คนเกิดความสนใจเกี่ยวกับประเพณีไทยในสมัยนั้น ดิฉันว่าให้ประโยชน์แก่พ่อแม่ของเด็กปัจจุบันนี้ แต่ถ้าจะเอาหนังสือดอกไม้สดมาให้เด็กปัจจบันนี้อ่าน เอามาใช้ไม่ได้เพราะมันเป็นวรรณกรรมที่ล่วงเลยมาแล้ว มันไม่ร่วมสมัยแล้ว ถ้าจะเอามาให้อ่านต้องมีคำแนะนำอย่างที่อาจารย์สัจจาภรณ์พูดเมื่อสักครู่นี้ เช่น ว่าอนงค์นุ่งผ้าซีนสั้น แล้วควงแขนกับผู้ชาย แล้วขับรถ และมันจะเสียหายอย่างไรสำหรับเด็กสมัยนี้ แกก็ดูไม่ออก

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

นวนิยายของดอกไม้สด แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงถึงค่านิยมของคนไทยจากสมัยก่อนดอกไม้สดมาสู่สมัยของดอกไม้สดอย่างไร และมีอิทธิพลต่อค่านิยมของคนรุ่นหลังที่ไปอ่านนวนิยายของดอกไม้สดอย่างไร

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ค่านิยมของดอกไม้สดนั้น ถ้าดูจากผลงานจะเห็นสิ่งหนึ่งที่แสดงออกมาคือ ผู้หญิงต้องเป็นตัวของตัวเอง สมัยนั้นเป็นสมัยที่ผู้หญิงเริ่มมีการศึกษา นางเอกของดอกไม้สดนี้ดูเหมือนจะมีวิทยฐานะ เช่นมีวิทยฐานะครู ในเรื่อง *อุบัติเหตุ* นอกนั้นก็จบจากโรงเรียนมัธยมแล้วมาอยู่บ้านแล้วก็ต้องแต่งงาน เรื่องการแต่งงานนี้ท่านได้ฟังจากคุณสุกิจแล้วว่า ดอกไม้สดนี้มีความคิดไม่เหมือนกับใคร เพราะฉะนั้นถึงได้ครองตัวมาจนกระทั่งได้พบกับท่านที่พูดเมื่อสักครู่นี้ สมัยนั้นผู้หญิงที่ออกจากโรงเรียนมัธยมก็มาอยู่บ้านพยายามทำตัวเป็นแม่บ้านแม่เรือน แล้วก็เตรียมที่จะแต่งงาน แต่ว่าทุกเรื่องดอกไม้สดจะแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาแล้วต้องเป็นตัวของตัวเอง เช่น อมรา จะเห็นว่าค้านความเห็นกับคนอื่นหมด พี่เขาบอกว่าไม่เป็นไร หลวงปราโมทย์นี้เคยมีเมียแล้วแต่เขาก็ไม่พามาออกหน้าออกตา อมราค้านอยู่คนเดียว ต่อมาก็คือเรื่อง *หนึ่งในร้อย* อนงค์นี้ก็เป็นคนที่ใคร ๆ ว่ากำกั้น แต่ดอกไม้สดทำให้เห็นว่าคนที่กำกั้นนี้เขาเป็นตัวของตัวเขาเอง แล้วเขาก็มีอะไรให้แก่คนอื่น อย่างวิมลในเรื่อง *ผู้ดี* วิมลก็ค้านกับคนอื่นทั้งหมด ยอมให้ใครตำหนิติเตียน เพราะฉะนั้นนางเอกของ

ดอกไม้สดนี้จะเป็นนางเอกที่แสดงตัวว่าไม่เหมือนคนอื่น เป็นตัวของตัวเอง ดิฉันเข้าใจว่าพวกที่อ่านหนังสือของดอกไม้สด แล้วก็อยู่มาขนาดอาจารย์สัจจาภรณ์นี้ ดิฉันว่าก็เป็นตัวของตัวเอง แต่ว่าเป็นมากเป็นน้อยแล้วแต่ครอบครัว แล้วแต่สถานการณ์ที่แวดล้อมตัวเอง

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ค่านิยมเหล่านี้ยังคงมีอยู่ในสมัยนี้หรือไม่ เพราะเหตุไร

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ค่านิยมที่ว่าเราเป็นตัวของตัวเองนี้ ดิฉันว่ามันควรจะอยู่ทุกสมัย ดิฉันว่ามันเป็นค่านิยมที่ควรเป็นค่านิยมถาวร เพราะคนเรานี้แต่ละคนถือเกียรติ เกียรติศักดิ์ของมนุษย์คืออะไร เกียรติศักดิ์ของมนุษย์ก็คือว่า ตัวของเราก็เป็นมนุษย์คนหนึ่ง เราเป็นอย่างไร เราจะเป็นของเราให้ดีที่สุดด้วย ตัวของเราเอง ไม่ใช่ว่าจะต้องเป็นอย่างคนที่แวดล้อมเรา ไม่ว่าอยู่ในยุคไหนสมัยไหน

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

มีอีกข้อหนึ่งถามว่า ค่านิยมที่แสดงในผลงานของดอกไม้สด

ได้รับอิทธิพลจากอะไรบ้าง เช่น ครอบครัว ศาสนา การศึกษา จากโรงเรียนคอนแวนต์ แล้วก็สังคมในสมัยนั้น

หมอมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ดิฉันว่าคนเราย่อมได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทุกอย่าง มากบ้างน้อยบ้าง แต่ที่ดอกไม้สดจงใจจะแสดงมากที่สุดคือ พุทธศาสนา จะเห็นว่าจะแสดงธรรมะ มีบางเรื่องนำหัวข้อมาจากพระ-คัมภีร์ทางพุทธศาสนามาใส่ไว้หน้าบททุกบท ๆ ไป อยากแสดงทางพุทธศาสนามากกว่าจะประพฤติตนในชีวิตของเราตามคติทางพุทธศาสนาได้อย่างไร แต่พูดถึงว่าอิทธิพลที่มีต่อดอกไม้สดก็คืออิทธิพลทางครอบครัว ก็มีมาก เช่น การเป็นตัวของตัวเอง รู้สึกในครอบครัวเราออกจะเกินด้วยซ้ำไปคือ ไม่ค่อยชอบเป็นพวกของใครที่เขากำลังอยู่ในสมัยนิยม แล้วก็ถอยห่างไป อยู่ที่ไหนก็มักจะเป็นนักขัดคอคนออกจะเกิน ๆ ไปด้วยซ้ำไป พูดถึงอิทธิพลของโรงเรียนก็มีมากคือ ต้องถือว่าโรงเรียนมีพระคุณต่อดอกไม้สด และต่อพวกเราทุกคนที่ได้ไปเรียนกับคณะชี ซึ่งก็พิสูจน์ให้เห็นว่าคนที่นับถือพุทธศาสนา ไม่กลัวเลยว่าลูกหลานเราจะไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมศาสนาไหน พ่อสั่งไปเพียงคำเดียวเรื่องศาสนา บอกว่าเรื่อง

ศาสนาที่เราต้องดูเสียก่อน เราจึงจะตัดสินได้ แต่ว่าในระหว่างที่ยังเล็ก ๆ อยู่นี้เราก็อยู่ในครอบครัวที่ค่อนข้างจะเคร่งศาสนาพุทธ คือ มีการทำบุญที่บ้านเสมอ แล้วพ่อก็ทำงานเกี่ยวกับการเกษตร เพราะฉะนั้นการทำบุญที่บ้านจะเกี่ยวกับข้าวตลอดปี เริ่มไถทำบุญ หว่านทำบุญ ดำทำบุญ จนกระทั่งเก็บเกี่ยว สำหรับนักเรียนสมัยนี้คงนึกคาดไม่ถึง ฝากไปเสียด้วย ในครอบครัวของเรา คนในสมัยนี้คิดว่าครอบครัวข้าราชการชั้นสูง ถ้ายิ่งเกี่ยวข้องกับพระราชวงศ์แล้วก็คงมีชีวิตเหมือนในหนังสืออิเหนา หนังสืออิเหนานี้เป็นหนังสืออีกชนิดหนึ่ง ไม่ได้เกี่ยวกับชีวิตธรรมดาของเรา คนสมัยนั้นไม่ว่าจะเป็นอะไรก็เป็นกสิกร เป็นชาวไร่ ชาวนา ในบ้านเรานี้ก็มีนา พี่น้องดิฉันทุกคน นอกจากตัวดิฉันเพราะยังเล็ก เมื่อพ่อตายดิฉันเล็กมาก พี่น้องของดิฉันทุกคนต้องถีบครกกระเดื่องได้ ต้องถีบระหัดได้ พายเรือได้ บางคนแจวเรือได้ ดำนาได้ เขาต้องฝึกหัดทั้งนั้น คนสมัยโบราณเขาไม่ปล่อยลูกเขาเป็นอะไรผิดไปจากพลเมืองทั่วไป แล้วสมัยก่อนนี้ไม่มีคนชั้นกลาง มีคนเป็นเจ้าเป็นนาย ซึ่งเขาเป็นชาวไร่ชาวนาเหมือนกัน อา ๆ ดิฉันนี้ก็อยู่วัง อยู่เมืองมิ่นทำนา อยู่บางช้างทำน้ำตาล เป็นต้น ถึงมีพ่อเป็นข้าราชการผู้ใหญ่อยู่ในราชสำนัก แต่ต้องกวาดคอกม้า กวาดขี้ม้า

เป็นตะพุ่นหญ้าช้าง ต้องทำงานอย่างนี้ทั้งหมด เพราะว่าประเทศไทยเราเพิ่งพ้นจากภาวะของสังคมที่ต้องระวังสงคราม คนไทยแต่ก่อนนั้นพอผจญทุกข์หนักมาแล้วจึงนึกแต่ว่าจะเกิดสงคราม ต้องระวังนะ แล้วยังติดนิสัยมา เพิ่งมาพ้นภาวะนี้เมื่อดิฉันโตแล้วเท่านั้น ปลายรัชกาลที่ ๖ นี้เราจึงได้สบายใหญ่ เราไม่ต้องทำสงครามแล้ว พม่าก็เป็นของอังกฤษ ญวนก็เป็นของฝรั่งเศส เราจึงไม่ต้องทำสงคราม เลยสบายกันมาจนทุกวันนี้ แต่ก่อนนี้คนเป็นห่วงความลำบากกันมาก ฉะนั้นชีวิตสมัยที่ดอกไม้สดเติบโตมานั้นไม่ได้ใช้ชีวิตเหมือนเด็ก ๆ ในปัจจุบันนี้

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ขอบพระคุณค่ะ มีอีกคำถามหนึ่งว่าขอทราบชีวิตสังคมสมัยที่ดอกไม้สดเขียนและขอทราบว่างานของดอกไม้สดบันทึกชีวิตสังคมในสมัยนั้นมากน้อยแค่ไหน

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ชีวิตสังคมสมัยที่ดอกไม้สดเขียนหนังสือนั้น เป็นสังคมของชนชั้นกลาง เป็นคนที่มีทรัพย์สมบัติที่ไม่ใช่ข้าราชการ มี

ทรัพย์สมบัติคือที่ดิน เป็นชาวไร่ชาวนา คนไทยในภาคกลาง เกือบจะไม่มีคนที่ไม่เป็นเจ้าของที่ดิน แม้แต่ชั้นเล็กชั้นน้อยเขาก็มีของเขา แท้ที่จริงภาวะอันนี้เป็นภาวะที่แปลกมากที่สุดในโลกนี้ เพราะเกือบจะไม่มีราษฎรที่ไม่เป็นเจ้าของที่ดินของตัวเอง แต่ว่ามันมาเปลี่ยนในรัชกาลที่ ๗ แล้วก็มาเปลี่ยนหลังการปกครอง แล้วมาเปลี่ยนเร็วที่สุดในยี่สิบปีหลังนี้ ที่ชาวนาของเราขายที่ดินไปแล้วตกไปเป็นลูกจ้าง มันเพิ่งเปลี่ยนภายในไม่ถึง ๒๕ ปีนี้เอง เป็นที่น่าห่วงใยมาก น่าตระหนกตกใจมาก เพราะคนไทยเราเป็นชาติเจ้าของที่ดินเมื่อสมัยก่อนนี้ เราไม่มีขนนางที่มีที่เป็นเจ้าของที่ดิน เป็นจังหวัดๆ เหมือนอย่างกับประเทศอื่นๆ เหมือนอย่างในยุโรป หรือในอียิปต์ หรือในเปอร์เซีย ที่พระเจ้าซาร์ ต้องมาล้มโฉนดหมดแล้วก็แบ่งใหม่ เราไม่เคยเป็นมาเลย เพิ่งจะเริ่มเมื่อ ๒๕ ปีมานี้ แล้วไม่มีใครตกใจ แต่ถ้าคนที่รู้ภาวะบ้านเมืองจะมีความห่วงใยมาก มีความกลุ้มใจวิตกกังวลมาก เมื่อได้ยินว่าคนไทยเราเสียสิทธิที่ดิน เมื่อดิฉันไปจังหวัดภาคใต้ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๓–๒๕๐๐ เดินทางทั่วประเทศตอนนั้นพบคนในภาคใต้ขายที่ดิน สวนมังคุด สวนเงาะ สวนทุเรียน ขายให้กับบริษัทขุดแร่ ขายหน้าดินไป ขายสิทธิไปเลย แล้วบริษัทขุดแร่นี้จะมาขุดดินขึ้น

มา แล้วทิ้ง ดินนั้นก็หมดความอุดมสมบูรณ์ จะปลูกอะไรอีกก็ไม่ได้ เพราะดินที่ขุดแร่นั้นขุดเอาดินดาลขึ้นมาบนพื้นดิน เพราะฉะนั้นเป็นที่น่าตระหนกตกใจเหลือเกินในเวลานี้ที่เราเสียที่ดิน เสียกรรมสิทธิ์ เสียอะไร แต่ว่าเรื่องเหล่านี้ดิฉันว่ามันต้องผ่านกันเกือบทุกประเทศ เพราะถ้าไม่เคยโดนเจ็บแล้วก็มันก็ไม่จำ เพราะเราเคยสบายมามากเพราะฉะนั้นในสมัยที่ดอกไม้สดเขียนหนังสือนั้นเป็นภาวะสังคมที่ทุก ๆ คนในภาคกลางนี้อยู่อย่างสบายพอสมควร มันมีข้าวในนา มีปลาในน้ำ แต่ถ้าไปภาคอีสานซึ่งพวกเราไปบ่อยก็จะพบว่าคนนี้คนนั้นเป็นคดทะราดกันทั้งหมู่บ้านเลย เวลานั้นไม่มีเพนิซิลลิน คุดทะราดมันเพิ่งมียารักษาหลังสงครามมานี้เอง เพราะฉะนั้นในสมัยโน้น ถ้าออกไปทางภาคอีสานจะเห็นภาพที่น่าสงสารมาก แต่รัฐบาลไม่มีทุนที่จะไปช่วยทำอะไรให้ แล้วก็โรคนี้รักษาไม่ได้กันทั่วโลก โรคคุดทะราดนี้ โทษใครก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้นเราต้องระลึกถึงบุญคุณของเซอร์อเล็กซานเดอร์ เฟลมมิง เราเพิ่งรักษาคดทะราดได้เมื่ออเล็กซานเดอร์ เฟลมมิง ค้นพบเพนิซิลลินได้ระหว่างสงครามยุโรปที่แล้วมา

ส่วนในพระนคร ชีวิตก็คล้ายกัน คนรวยมากไม่ใคร่มี คนรวยมากมีอยู่เพียง ๒–๓ ครอบครัว เป็นพวกเจ้าสัว แล้วเจ้า

สัวน้อยากเป็นขุนนาง พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงตั้งเจ้าสัวเป็นหลวง พระ พระยา แล้วเจ้านายวังนั้น ขุนนางบ้านนี้ที่มีลูกชายก็มาขอลูกสาว คุณพระคุณหลวงใหม่ ๆ มาเป็นคุณหญิง คุณนาย เขาก็ไม่คิดกลับเมืองจีน กลายเป็นคนไทยกันมาจนทุกวันนี้ ผู้ที่นั่งอยู่นี้ลองถามดูเถอะว่าจะเป็นไทยบริสุทธิ์ขึ้นไปสักกี่ชั่วคน คิฉันว่าคนไทยส่วนมากมีที่มา ๒ แห่งคือจากสวนจากนา อีกทางหนึ่งก็โดยเรือสำเภา มากันสองแห่งเท่านั้นแหละ สุดแต่มาเร็วมาช้ากว่ากัน การเป็นข้าราชการกันมาก ๆ นี้ ก็เพิ่งมามีหลังสงครามนี่เอง ดูเหมือนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ มานี่เท่านั้น เพราะฉะนั้นชีวิตสังคมที่แสดงในหนังสือดอกไม้สด มันก็จริงสำหรับคนในพระนครที่มีฐานะค่อนข้างดี แต่ว่าชีวิตนอกพระนครของชาวชนบทนั้น ดอกไม้สดขณะนั้นไม่มีความชำนาญพอที่จะเขียนให้ดี เมื่อไปอยู่ในชนบทจริง ๆ ก็เขียนเรื่อง *พลเมืองดี* แต่ว่าในหนังสือ *กรรมเก่า* ชีวิตคนต่างจังหวัดอย่างหลังสวน ดอกไม้สดก็แสดงให้เห็นอย่างชัดทีเดียว เช่น ข้าราชการสมัยก่อนนี้ดุข้าราชการผู้น้อย ดุกันเป็นทอด ๆ ไปเลย นายอำเภอก็หันไปดุเสมียน เสมียนหันไปดุคนรถ คนรถก็ไม่รู้จะดุใครต่อไป ดุกันเป็นทอด ๆ อย่างนี้ มันเป็นการแสดงความจริงในชีวิตที่ดอกไม้สดเห็น

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

มีคำถามอีกหลายคำถาม ถามว่านักเขียนไทยหรือต่างประเทศคนใดที่ดอกไม้สดนิยมชมชอบ

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

นักเขียนไทยในเวลานั้นที่รุ่นเดียวกันกับดอกไม้สด ที่ดอกไม้สดนิยมมาก คือ สด กูรมะโรหิต แต่ว่านิยมจิตใจของ สด กูรมะโรหิต แล้วก็นิยมผู้ใช้นามปากกาว่า "ฮิวเมอริสต์" (ครูอบ ไชยวสุ) "มรกต" (พระยาสุนทรพิพิธ) "ครูเทพ" (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) นักเขียนในไทยเขษมมีมาก นักเขียนรุ่นเดียวกันอายุเท่ากัน ที่นิยมมากก็คือ แม่อนงค์ (นายมาลัย ชูพินิจ) เขียนก็หยดย้อย "ศรีบูรพา" (กุหลาบ สายประดิษฐ์) เขียนเรื่อง "ข้างหลังภาพ" เป็นที่ถูกอกถูกใจมาก นิยมเหมือนคนอื่นทั่วไป

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

นักเขียนต่างประเทศละคะ

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

นักเขียนต่างประเทศก็เป็นชาวฝรั่งเศสชื่อ เดลลี เป็นคน

ที่เขียนหนังสือเป็นอุดมคติสอนเยาวชนไปในทางโรแมนติค และดอกไม้สดก็ชอบนักเขียนฝรั่งเศสอื่น ๆ เรื่องของนักเขียนอังกฤษดอกไม้สดไม่ค่อยได้อ่าน

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

แสดงว่าคงจะอ่านหนังสือฝรั่งเศสมากกว่าอังกฤษ

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

อ่านภาษาฝรั่งเศสมากกว่า

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

มีอีกคนถามว่า ทำไมใช้นามปากกาว่าดอกไม้สด

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ชื่อตัวว่า บุบผาไงคะ

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

เรื่องใดที่ดอกไม้สดเองชอบมากที่สุด

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ดอกไม้สดไม่เคยบอกเลยว่าเรื่องไหนตัวเองชอบมากที่สุด

มักจะบอกว่าไม่ชอบทุกเรื่องไป เวลาเขียนกว่าจะออกไปตีพิมพ์บางทีก็ต้องมีพี่สาวคนหนึ่งเป็นนักอ่าน อ่านที่กำลังเป็นลายมือหยุกหยิก ๆ แล้วก็บอกว่าดี ๆ ๆ ดอกไม้สดบอกว่า แหม! รำคาญตัวนั้นตัวนี้ก็ไม่ชอบ ในที่สุดก็เอาไปให้เขาพิมพ์ พิมพ์แล้วคนอื่นเขาว่าดี ส่วนดิฉันเป็นคนติ คือดิฉันบอกว่าไม่ทันสมัย คือหนังสือนี้ไปสอนเขามากไป อะไร ๆ ก็ไปชี้แจงเขาหมด เคยมีเพื่อนผู้ชายคนหนึ่งเขามาบอกว่า "พระเอกของคุณเกิดมาได้สองชั่วโมงก็ตาย" "ทำไม ทำไมถึงตาย" "โธ่ คนดี ๆ เขาจะอยู่ได้อย่างไงคนมันต้องแสดงให้เห็นไม่ดีบ้างซี อะไรมันดีไปหมด" เพราะฉะนั้นตัวพระเอกของดอกไม้สดในฐานะนักเขียนนวนิยาย ตัวพระเอกไม่ค่อยดีไม่ใคร่มี อย่างพระยาพลวัต ฯ ดิฉันติพระยาพลวัต ฯ ถ้าเป็นละครรำ ก็ต้องออกบาทสกุณีเวลาพระยาพลวัต ฯ จะออกทีหนึ่งออกมาถึงก็เป็นพระเอก ออกมานั่งทำอะไรก็ดี พูดก็ดี กิริยามาร-ยาทก็ดี ดีไปหมด ดิฉันบอกว่าถ้าดิฉันพบคนอย่างนี้คนหนึ่งดิฉันกลุ้มใจตายเลย ดอกไม้สดไม่รู้จะทำอย่างไรแล้ว ก็บอกว่า แต่งผู้ชายไม่เป็น แต่ตัวผู้หญิงแต่งดีแลเห็นทั้งความดีและความไม่ดี ดิฉันก็ยุให้แต่งเรื่องเป็นคน ๆ ดอกไม้สดก็แต่งเรื่อง *อุบัติเหตุ* ออกมา ไม่มีใครชอบเลย มาต่อว่ากันใหญ่ แต่งเรื่องอะไร ฉันไม่เห็น

จะดีอย่างไร ตัวนั้นก็ไม่ดีอย่างนี้ ตัวนี้ก็ไม่ดีอย่างนั้น คนนั้นไปแต่งงาน ก็ไม่เห็นจะน่าแต่งตั้งแต่นั้นดิฉันก็เลยไม่กล้าแนะนำอีก มาตามเราแล้วคนอ่านไม่ชอบกันใหญ่ แต่ในความเห็นของดิฉัน *อุบัติเหตุ* เป็นนวนิยายที่มีผีมือที่สุดของดอกไม้สด ในฐานะนักเขียนนวนิยาย

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ขอบพระคุณค่ะ ดิฉันก็คิดว่าเด็กพวกนี้น้อยคนนักที่จะอ่าน *อุบัติเหตุ*

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ตีความไม่ออกดิฉันให้ปริญญาโทนี่แหละให้ตีความ ก็ตีไม่ออก

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

อีกคำถามหนึ่งนะคะ แต่ดิฉันว่าหลายคำถามเหลือเกิน วรรณกรรมของดอกไม้สดสมควรจะเป็นวรรณคดีของไทยได้บ้างไหม ถ้าได้เพราะเหตุใด ไม่ได้เพราะเหตุใด ถามอย่างกับข้อสอบ

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

วรรณคดีนี้ต้องแล้วแต่ตัวบุคคลเป็นอัตวิสัย เราอย่าไป

เชื่อใครเชาว่าอะไรเป็นวรรณคดี อะไรไม่เป็นวรรณคดี ถ้าเรา ถือคำว่าวรรณคดีหมายความถึงวรรณกรรมที่ควรยกย่องต่อไป อย่า ไปถือตามใครเป็นอันขาด ถือตามตัวเราเอง แต่ดิฉันนี้ดิฉันตอบ ไม่ได้ว่าหนังสือดอกไม้สดนี้จะเป็นหนังสือที่มีชีวิตอยู่ต่อไปหรือไม่ เพราะว่าการที่จะเป็นหนังสือวรรณคดีมีชีวิตต่อไปนาน มันเกี่ยว กับองค์ประกอบตั้งหลายอย่าง บางทีหนังสือนั้นเงียบหายไปนาน ๕๐ ปี ก็มีคนมารื้อฟื้นขึ้นมาบอกว่านี่แหละดี บางทีบอกว่าดี ๆ กันเสร็จแล้วหมดสมัยไปเลย ไม่มีคนอ่านอีกเลย อย่างนี้ก็มี เพราะฉะนั้นของอย่างนี้ทำนายกันไม่ได้ แต่ถ้าจะใช้เป็นหนังสือ เรียนเวลานี้ ดิฉันว่าควรจะใช้เป็นหนังสืออ่านแล้วก็วิจารณ์กัน ดิฉันเห็นหนังสือที่พอบอกว่าเรื่องนี้ดี ๆ ๆ มันเกิดปฏิกิริยาเลย นักเรียนจะเบื่อ แล้วจะเกลียด วิชาในโรงเรียนนี้ ดิฉันอดไม่ได้ ขอพูดเรื่องโรงเรียนไปเรื่อย ๆ วิชาในโรงเรียน เช่น วิชาศีลธรรม เราก็สอนกันใหญ่ นักเรียนก็เกลียด วิชาวิทยาศาสตร์ เราก็สอน กันใหญ่ นักเรียนก็เกลียด วิชาภาษาอังกฤษก็สอนกันใหญ่ นักเรียน ก็เกลียด วิชาภาษาไทยก็สอนกันใหญ่ นักเรียนก็เกลียด วรรณคดี ไทยนี่นักเรียนก็เกลียด เพราะฉะนั้นดิฉันว่าขืนเอาไปสอนใน โรงเรียน อีกหน่อยนักเรียนก็เกลียดดอกไม้สด เพราะฉะนั้นใคร

214
2638

ที่เป็นคุณครู ถ้าจะเอาหนังสือดอกไม้สดไปสอน ก็โปรดสอนให้นักเรียนแกว่าดีไม่ดีอย่างไรเสียหน่อย อย่าไปบอกเรื่องนี้ดี ๆ ๆ ดิฉันคนหนึ่งละ ถ้าใครมาบอกดิฉันว่าใครดี ๆ ๆ ดิฉันต้องหาเรื่องว่าไม่ดีให้ได้ยังเป็นวัยรุ่นอยู่

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

นอกจากนวนิยายแล้วดอกไม้สดเคยเขียนบทความละครหรือบทเพลงบ้างหรือเปล่า

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

บทเพลงนี่ถ้าเขียนแล้วสู้พี่น้องเขาไม่ได้ ที่เขียนไว้อุตส่าห์มีคนเอาเรือมนุษย์ยาวสุดเพียงสามสี่วา เอามาเป็นชื่อเรื่องหนังสือเรียกว่าดีมาก แต่ใจดิฉันว่าเวลาแต่งแล้วสู้คนอื่น ๆ เขาไม่ได้ แต่ว่าบทความก็มีเรื่อง *เมื่อกลับจากกด "วอลแตร์"* หนังสือแปลอีกเรื่องหนึ่งที่ดีมากแต่คนไม่สนใจเลย คือ เรื่อง *อัวรานางสิงห์* ซึ่งเป็นหนังสือที่คนแต่งเป็นคนดีมาก เขาแต่งเก่งมากแล้วมีการแปลที่ดีมาก ดิฉันว่าคนพังน่ากลัวจะเบื่อพังแล้วกระมัง

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

มีคำถามอีกคำถามหนึ่ง ขอถามอาจารย์โดยเฉพาะเลย ถามว่าผู้อ่านที่ดีนั้นจะต้องอ่านหนังสือในสิ่งที่ต้องสนใจ หรือพยายามอ่านหนังสือให้ได้ทุกประเภท สำหรับท่านนั้นใช้วิธีการอ่านประเภทใด

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ถ้าเราจะหาความสุข เราก็ไม่ต้องไปอ่านเรื่องที่เราไม่อยากอ่าน แต่เราต้องทำมาหากิน ทุกวันนี้อย่างดิฉันก็ต้องอ่านนวนิยายที่นักเรียนแกอ่าน แม้วัยมันห่างเหลือเกิน โอ๊ย ! ไอ้ที่แกตื่นเต้นมันใหม่มันดีนั้น เราก็พบมาเสียตั้ง ๕๐ ปีแล้ว แต่เราก็ต้องฝืนใจอ่านอย่างนั้น เราต้องทำมาหากินเพราะว่าเขาจับตัวไปสอนอาจารย์สัจจาภรณ์ เป็นคนให้ไปสอน แล้วเราก็ต้องสอนเราจึงต้องตั้งใจอ่าน ถ้าเผื่อว่าดิฉันไม่ต้องสอน ดิฉันก็ไม่ฝืนใจอ่านหนังสือที่นักเรียนสมัยนี้แกชอบเพราะว่าเราอ่านแล้ว โอ้โฮ ! ตายเรื่องนี้เขารู้กันมานานแล้วละลุง ก็ยังมาเป็นของน่าตื่นเต้นของใหม่กันอยู่แล้วก็ขอฝากไว้ด้วย ใครจะเป็นนักเขียนควรจะค้นคว้าสักหน่อย คือ อย่างน้อยควรอ่านหนังสือจิตวิทยาบ้างว่าคนมันเป็นอย่างไร

เกลียดใครอย่างไร รักใครอย่างไร แล้วก็คนเขาจะแต่งงานกัน ขอโทษเถอะพูดตรง ๆ ก็แล้วกันต้องรู้ว่าคนเขาจะเป็นผัวเป็นเมียกันอย่างไร มันต้องร้อย่าแต่งไปเหมือนเป็นผ้บริสทธิ์ไร้เดียงสา เช่น ผู้หญิงถูกแท็กซี่พาตัวไป แล้วก็เอายาโปะหน้าฟุบสลบไปเลย หมอวิสัญญีเขาบอกว่า กว่าจะสลบตั้งนานทีเดียว คนไม่สลบง่าย ๆ ดอก ถ้าจะสลบมันต้องใช้กำลังบังคับกดตัวลงไปแล้วโปะลงไป ไม่ได้อากาศมันถึงสลบ แต่นี่แท็กซี่มันช่างง่ายดายเหลือเกิน โปะเข้าไปสลบไปแล้ว เธอตื่นขึ้นก็พบว่ามีผู้ชายคนหนึ่งนอนอยู่ใกล้ ๆ เลยเกลียดผ้ชายคนนั้นไปเลย หาว่ามาทำให้ตัวเสียความบริสทธิ์เสร็จแล้วตัวกลับมาบ้านได้ เขาเชื่อกันหมดเลยว่า เสียความบริสุทธิ์แล้วทำไมเขาไม่ไปหาหมอ เราต้องรู้ให้แน่ซี อะไรของสลักสำคัญในชีวิต มัวกลุ้มอกกลุ้มใจจะฆ่าตัวตาย ทั้งที่อยู่มาได้ตั้งหลายปี เรื่องอย่างนี้ดิฉันว่าพอจะถามได้ เพราะฉะนั้นถ้าเราจำเป็นจะมีอาชีพนี้ มันก็ต้องอ่านหมด ต้องอ่านได้ทุกอย่าง

อีกอย่างหนึ่งในเรื่องชีวิตมนุษย์นี้ เราต้องสนใจอ่านอยู่เสมอ เวลานี้ดิฉันก็ต้องผืนใจอีก กำลังอ่านเรื่องชีวิตสัตว์ ที่อยู่เป็นฝูงที่มีผู้เข้าไปค้นคว้าอยู่ในป่าว่ามันมีชีวิตอย่างไร แล้วก็อ่านทีละห้าหน้าแล้ววาง เพราะว่ามันบอกอย่างละเอียดละออว่าคนไปค้นคว้า

อะไร อย่างไร แต่เมื่อเราอ่านจบเล่มแล้วเรายินดีว่าเราได้พยายามอ่าน มันมีอะไรที่บอกเราว่าคนกับสัตว์มันมีบางสิ่งผิดกัน ที่ไม่เหมือนกัน มันทำให้เราเข้าใจชีวิตคนกับสัตว์ แต่เรื่องการเมืองดิฉันจะพยายามอ่าน แต่เวลานี้ขอรับฟังพรรคการเมืองนอกประเทศ แต่การเมืองในประเทศเรานี้ไม่อยากฟัง มันซ้ำมาสี่สิบกว่าปีมาแล้ว มันแบบเดียวกันอย่างนี้แหละ แล้วยิ่งอยู่ไปเราก็ยิ่งรู้จักคนมากขึ้นทุกที นักการเมืองทั้งหลายเราก็รู้จักมานานเข้า มันชักใจคอไม่สบายขึ้นทุกที หวังว่าท่านจะดี อายุท่านก็มากแล้วก็ควรจะรู้อะไรคิดอะไรได้กันเสียที แต่ตอนนี้กำลังใจคอห่อเหี่ยว หนังสือพิมพ์ไม่อ่าน เพราะรู้สึกไม่เป็นที่พึ่งของเราเลย รู้สึกว่าท่านชอบพาดหัวเรื่องที่ทำให้คนไทยดูเหมือนจะลุกขึ้นกัดกันตายแต่พออ่านไปแล้วมันก็ไม่ค่อยจะมีเรื่องอะไร เราก็เลยรู้สึกใจห่อเหี่ยวว่าเราไม่มีที่พึ่งหนังสือพิมพ์ควรจะเป็นที่พึ่งของเรา ชี้แจงให้เราเห็น แต่ก่อนเรามีนักหนังสือพิมพ์อย่าง น.ม.ส. หนังสือพิมพ์อย่าง *หนังสือพิมพ์ประชาชาติ*

เมื่อแรกเราจะมีประชาธิปไตยเราก็คึกคักกัน คนเป็นนักหนังสือพิมพ์กัน แม้สมัยนี้เมื่ออ่านแล้ว ใจคอท่านช่างไม่เป็นที่พึ่งให้เราบ้างเลยหนอ เพราะฉะนั้นการเมืองเวลานี้ช่างใครจะเป็นนายก

ใครจะเป็นอะไร ก็ไม่แปลกอะไร อีกหน่อยเราก็ตาย แต่ว่าเราก็อดเป็นห่วงลูกหลานไม่ได้ แต่คนหนุ่มสาวควรเป็นห่วงตัวเองว่าจะต้องมีชีวิตอยู่ต่อไปอีกนาน อีก ๔๐-๕๐ ปี เราอยากจะให้บ้านเมืองเป็นอย่างไร เราก็ต้องช่วยกันคิด เพราะฉะนั้นเรื่องการอ่านหนังสือนั้น มันแล้วแต่บุคคลว่าเราจำเป็นแค่ไหน ถ้าเราทำประโยชน์อะไรอยู่แล้ว ดีแล้ว เราก็อ่านเพื่อความสบายใจ แต่ถ้าเรามีอาชีพที่ต้องสอนหนังสือ มันก็ต้องค้น อ่านได้ทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างไรก็ตามเรื่องที่ทำให้เราเข้าใจคนมากขึ้นควรจะอ่าน

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ขอบพระคุณค่ะ เหลือคำถามอีกข้อหนึ่ง ดิฉันว่าเขาจงใจถามดิฉัน แต่ดิฉันไม่แน่ใจว่าจะตอบได้ดีหรือไม่ เขาถามว่าคนที่ไม่มีพรสวรรค์ทางการเขียนจะเป็นนักเขียนได้หรือ

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ดิฉันว่าถามเรื่องอะไรมันคนละเรื่อง ถ้าถามเรื่องวรรณกรรม เรื่องการสอนอะไรอย่างนี้ คุณสุกิจท่านไม่ตอบเรื่องที่ท่านไม่รู้จริง ๆ ก็ท่านไม่เคยสอนเรื่องวรรณกรรมไทย ท่านเป็นวิศวกร

เป็นนักคณิตศาสตร์ ครั้งแรกท่านคูณเลขแล้วทดได้ทีละสี่ตัว ต่อมาท่านคูณไปคูณไปท่านทดได้ทีละหกตัว ต่อไปไม่ต้องคูณอะไรเลยปุบปับ ๆ ออกมาเป็นผลลัพธ์ไปหมดแล้ว แล้วต่อมาท่านก็เลยเป็นนักประวัติศาสตร์ ต่อมาท่านก็เป็นนักการเมือง มีตำแหน่งเป็นรองนายกรัฐมนตรีแล้วก็ย้ายมาเป็นเอกอัครราชทูต เดี๋ยวนี้ก็เป็นวุฒิสมาชิก วุฒิสมาชิกนี่เป็นนักการเมืองหรือเปล่า ดิฉันก็สงสัย ดิฉันว่าคงจะเป็นอ่อน ๆ ดิฉันไม่เข้าใจสังคมนิยมอ่อน ๆ ดิฉันว่ามันอ่อนแก่แค่ไหนก็ไม่รู้ แค่ไหนเรียกว่าอ่อน แค่ไหนเรียกว่าแก่ก็ไม่ทราบ ถ้าอย่างนั้นใครเป็น ก็สวดมนต์ภาวนาให้ดีก็แล้วกัน หวังว่าพวกเรานี้ก็ทำบุญทำทานกันมานานแล้ว ปู่ ย่า ตา ยาย เมืองไทยนี้ คงจะรอดไปอีกได้กระมัง ดิฉันคิดไปอย่างนั้น ขณะนี้ดิฉันว่าคนฟังชักเหนื่อยฟังเสียแล้ว ดิฉันไม่ค่อยเหนื่อยพูดดอก

แต่ดิฉันจะสรุปว่า ที่มาวันนี้ดิฉันอยากจะมาชี้แจงอยู่เรื่องหนึ่ง เรื่องที่ดิฉันเริ่มไว้บอกว่างานประพันธ์เราจะพิจารณางานประพันธ์ในแง่ศิลปการประพันธ์ หรือจะพิจารณาในด้านการเมือง หรือจะพิจารณาในด้านการศึกษานี้ ขอให้พิจารณาทีละด้าน ดิฉันเห็นด้วยว่ามีคนกลุ่มหนึ่งที่เขาบอกว่า นักเรียนสมัยปัจจุบันนี้แกไม่

เข้าใจวรรณคดีเก่า ๆ ไม่ควรจะสอนแกอย่างที่เคยสอนมา ควรจะนำวรรณคดีสมัยใหม่นี้ไปให้แกเรียน ดิฉันเห็นว่ากวีรุ่นใหม่นี้ก็น่าจะนำมาพิจารณา คือ มีหลายคนที่น่าจะให้นักเรียนผึกหัดพิจารณา ดิฉันอ่านแล้วดี ดิฉันทำเครื่องหมายไว้หลายคน แต่ที่ดิฉันนับถือมากก็คือ อังคาร กัลยาณพงษ์ ที่ชอบก็คือ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ไพบูลย์ วงษ์เทศ "นายผี" ดิฉันก็ชอบ ดิฉันเคยอ่านให้นักเรียนฟังเสมอ ดิฉันบอกว่าเธอนี่บ่นเรื่องตึกเรื่องอะไร ๆ ดิฉันให้ดูคนในท้องนา เขาโก้งโค้งอยู่นั่น พอเขาไม่โก้งโค้งทำนาอย่างนั้น เธอก็ไม่มีตึกมานั่งอย่างนี้ดอกนะ ดิฉันว่าของเหล่านี้ควรจะให้นักเรียนพิจารณา ดีไม่ดี ก็ให้ผึกหัดในการพิจารณาให้แกเห็นหลาย ๆ ด้าน แต่วรรณคดีเก่านั้นดิฉันเห็นว่า ถ้าคนรุ่นใหม่นี่เขาบอกว่าไม่ควรมีอดีต มีแต่ปัจจุบัน อนาคต เราก็ไม่ต้องมีอดีต แต่ดิฉันเห็นคนนั้นคนนี้วิ่งหาอดีตกัน ชาติต่าง ๆ ในโลกนี้วิ่งหาอดีตกันเหลือเกิน มีอดีตนิดหนึ่งก็ไปขุดกันมาทำเสียเป็นใหญ่เป็นโต ดิฉันไปบางประเทศ เห็นเขาสร้างพิพิธภัณฑ์กัน โอ้โฮ! สวยงามใหญ่โต ทำอย่างไรเราจะขอเอาของเราไปวางไว้ได้บ้าง เพราะเรามีของมาก แต่ไม่มีสถานที่วาง เอาไปอัดแอในที่มืด ๆ ดูกันแทบแย่เลย อยากดูพระธาตุของพระพุทธเจ้าที่รัฐบาลอังกฤษส่งมาถวายรัชกาล

ที่ ๕ แหม! ไปค้นดูที่พิพิธภัณฑ์ที่นี่ (พอดีท่านอธิบดีกรมศิลปากรนั่งอยู่ที่นี่) มุดเข้าไปดู อยู่ในตู้ชั้นต่ำมืด เอาออกมาดูกันเลยดูกันใหญ่แทบตาย ของอย่างนี้ของเรามีมาก แต่ไม่มีที่จะไว้ข้าวของอดีต เพราะฉะนั้นถ้าเผื่อเขาบอกว่าไม่เอาแล้วอดีต ดิฉันไม่ว่า แล้วแต่ความคิดของบุคคล ทุกคนมีสิทธิ์ อดีตไม่ดีทั้งนั้นไม่เอา เอาปัจจุบันนี้ให้ดี เพราะอนาคตไม่ดีก็ไม่ว่า แต่เขาวิงหาอดีตกันเหลือเกิน แต่เราเป็นชาติที่มีอดีต คิดเสียให้ดี ๆ ว่าจะมีหรือไม่มี ถ้ามีแล้วต้องศึกษาด้วยระบบด้วยระเบียบที่เหมาะแก่นักศึกษา เหมาะแก่นักเรียน เหมาะแก่วัยของแก แล้วขอให้เลิกคิดอะไรที่ดิฉันว่ามันไม่น่าจะคิดแล้วสมัยนี้ เช่น มีคนมาบอกว่า *ลิลิตพระลอ* นั้นลามก ดิฉันก็ถามว่ามันลามกตรงไหน เขาก็บอกว่าการที่ผู้หญิงผู้ชายเขาไปแสดงความรักกัน ดิฉันบอก โอ้โฮ! ถ้าเผื่อเธอว่าความรักนี้มันลามก เธอก็ดูศิลปอะไรไม่ได้เลย ศิลปนี้มันก็เกี่ยวกับเรื่องการเป็นผู้หญิงผู้ชายและการรักกัน การจะเป็นผัวเป็นเมียกัน เพราะว่ามนุษย์เรานี้ยังไม่พ้นมันนี่ เราพ้นไปแล้ว ก็เป็นพระอรหันต์ไปแล้ว ทีนี้ครูอาย เอ๊ะ! อายทำไม ดิฉันไปพูดที่วิทยาลัยครูแห่งหนึ่ง แม้สอนเรื่องนางผีเสื้อกับพระอภัยมณีก็อาย อายทำไม เธอเป็นนางผีเสื้อหรือเธอถึงอาย มันทำจริตอะไรระริก

ระอะไรก็ธรรมดา นางผีเสื้ออุตส่าห์อุ้มของมันมา พระอภัยมณีอายุ ๑๕ ปี เท่านั้นเอง ผอมนิดเดียวแล้วก็อุ้มมาวางอย่างไร ๆ มันก็ทำท่าทำทาง เอ๊ะ ! เราไปอายทำไม นี่มันเป็นความจริงในชีวิตเรา อายทำไม เราต้องรู้ว่าชีวิตจริงเป็นอย่างไร ยังสมัยนี้เราไม่ได้ปกป้องลูกหลานผู้หญิงของเรา เราปล่อยให้ขึ้นรถเมล์เสียดสีกับคนต่างเพศต่างวัยต่างอะไรร้อยแปด ไปไหน ๆ กับเพื่อนฝูงไปกับผู้หญิงผู้ชายสนุกสนานกัน แต่เราไม่สอนว่าจะปกป้องตัวเองอย่างไร จะระวังภัยอย่างไร ถ้าขึ้นแท็กซี่ไปกับผู้ชายลำพังสองคน อย่าขึ้น เราเคยสอนหรือไม่ เราไม่ได้สอนว่าเด็กผู้หญิง เราเวลาไปไหนจะต้องป้องกันตัวเองอย่างไร ผู้ชายเขาเข้าใกล้เราแล้ว เขาจะทำอะไรกับเราบ้าง เราเข้าใกล้ผู้ชายแล้วจะเป็นอย่างไร เราสอนหรือเปล่า ไม่ได้สอน มีแพทย์คนหนึ่งเขาเก็บสถิติผู้หญิงทุกวัยทุกฐานะที่เข้าไปในโรงพยาบาลของเขา เลือดตกไป แล้วแพทย์ต้องรีบช่วยให้หาย เลือดตกดิฉันไม่ต้องไปอธิบาย ดิฉันเชิญแพทย์มาพูดกับพวกที่สนใจเรื่อง สุขภาพจิต ถามว่าผู้ชายนั้นอายุเท่าไร เราควรจะไว้ใจ อายุเท่าไรถึงไม่ควรจะไว้ใจ เขาบอกว่าตั้งแต่ ๙ ขวบขึ้นไปถึง ๙๐ ปี อย่าไว้ใจ แล้วเขาบอกอีกว่าผู้หญิงอย่าไว้ใจตัวเอง เรื่องนี้โรงเรียนเราสอนหรือไม่ เราสอนแต่ว่า ขุนแผนรูปหล่อหนึ่ง

คะแนน ขุนช้างหัวล้านหนึ่งคะแนน นักเรียนอาชีวะแกมาบอกดิฉัน ถ้าเขาสอนอย่างนี้แล้วก็เลิกได้ไม่ต้องเรียน ดิฉันขอฝากความคิดเห็น ดิฉันเข้าใจว่าคนที่ฟังอยู่ที่นี่เป็นครูหลายคน แล้วสนใจเรื่องวรรณคดีใหม่วรรณคดีเก่านี้หลายคน มีคนอยากถาม เชิญค่ะ นึกว่าเบื่อฟังกันแล้ว

ประชาชนถาม

ประทานโทษครับ อาจารย์ ขอเรียนถามอีกข้อหนึ่ง วันนี้ขอความกรุณาอาจารย์ช่วยตอบด้วยความรู้สึกของนักวรรณคดีวิจารณ์ อย่าตอบในความรู้สึกของน้องสาวดอกไม้สด คือ อยากถามว่า ถ้าเราจะเอานวนิยายของดอกไม้สดมาตั้งในสมัยนี้ให้นักวรรณคดีวิจารณ์หรือนักอ่านสมัยนี้อ่าน ผมอยากทราบว่าเราจะตีคุณค่าของวรรณคดีดอกไม้สดในแง่ใดได้บ้าง

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ในแง่ศิลปการประพันธ์เรื่องสร้างลักษณะนิสัยตัวละคร เมื่อสักครู่ดิฉันก็บอกแล้วว่าดีมาก การผูกโครงเรื่องนี้ก็ไม่ได้ทิ้งให้หลุดไปตรงไหนเลย มีแนวเรื่องกี่เรื่องก็เกาะเกี่ยวกัน การผูกใจคนอ่าน

อยู่ที่ว่าให้ความสนใจในอะไร ก็ผูกใจอยู่ได้เรื่อย ๆ รับผิดกันทุกเรื่องโดยเฉพาะเรื่อง *อุบัติเหตุ* ดิฉันขอให้ลองอ่านดู ให้วิเคราะห์ในวรรณคดีไทย เพราะว่าพูดเอาไว้ยาว แต่ว่าถ้าเผื่อจะนำมาเป็นหนังสือเรียน ดิฉันไม่เห็นด้วย เพราะว่าการให้เป็นหนังสือเรียนจะทำให้นักเรียนเบื่อ แต่ถ้าเราสอนวรรณคดีวิจารณ์ เราก็ใช้ได้ และเราควรสนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนเห็นทั้งส่วนที่ดี และส่วนที่ไม่ดีในทัศนะของเขาไม่ใช่ทัศนะของเรา เช่น คนอายุ ๖๐ ปี อย่างดิฉันกับคนอายุ ๑๘ ปี หรือ ๒๐ ปี จะเห็นเหมือนกันไม่ได้ นักเรียนของดิฉันนี่พูดว่าอะไร ดิฉันไม่บอกเลยว่าเธอเข้าใจผิด เขาเข้าใจถูกตามวัยของเขา แต่ว่าเมื่อเขาได้พูดกันแล้วบอกกันแล้ว ก็ถามว่า เธออยากฟังความเห็นของฉันหรือไม่ เขาก็ต้องบอกเขาอยากฟัง ยังไม่เคยสักทีที่บอกไม่อยากฟัง เขาอยากฟังเราก็บอก

ถ้าเราจะสอนให้วิจารณ์ ต้องปล่อยให้เขาวิจารณ์ เราจะเห็นกับเขาหรือเขาไม่เห็นตรงกับเรา ยิ่งไม่เห็นตรงกับเรายิ่งดี เพราะมันมีข้ออภิปราย พวกเขาเองเขาก็โต้เถียงกันไปได้ คือถ้าเผื่อจะวิจารณ์ แต่ละคน ๆ นั้นก็จะบอกดีไม่ดีกันไป มันตรงกันไม่ได้แต่มันก็เหมือนผู้หญิงสวย หนังสือนี้เหมือนผู้หญิงสวย ผู้หญิงสวยนี้จะมีคนจำนวนหนึ่งเห็นสวย แต่ก็จะมีคนอีกจำนวนหนึ่ง

อาจจะเป็นจำนวนน้อยบอกว่าคนนี้ไม่สวยเลย และผู้หญิงที่ขี้ริ้ว มีคนว่าขี้ริ้ว ๆ ๆ ๆ ถ้ามีคนหนึ่งที่สำคัญที่สุดเขาบอกไม่ขี้ริ้ว เขามองของเขาสวยทั้งตัวมันก็เป็นได้ หนังสือก็เหมือนกัน แต่เราจะดูว่าด้านอะไร ถ้าดูว่าด้านการเมืองเป็นเรื่องของคุณหญิงคุณนายก็ได้ มันก็เป็นเรื่องคุณหญิงคุณนายจริง ๆ แต่ว่าที่เป็นเช่นนั้นเพราะว่า ดอกไม้สดไม่มีความรู้พอที่จะไปแต่งเรื่องคนธรรมดา ก็แต่งเรื่องคนอยู่ห้องแถวอย่าง *พลเมืองดี* คนชนบทก็แต่ง แต่จะไปแต่งเรื่องคนเขาเป็นชาวนา เขาตื่นเช้าขึ้นมาเขาเดือดร้อนอะไรเขาเหน็ดเหนื่อยอย่างไร เขาถูกใครรังแกอย่างไร นี่ก็มีบ้างเหมือนกัน มีกล่าวนิด ๆ หน่อย ๆ ในที่ทั่วไป ถ้าเขาจะทีอย่างนั้นเราจะแก้เขาไม่ได้ นักเขียนควรเขียนเรื่องที่ตัวเองรู้ ดิฉันเห็นคนสมัยต่อมาหลายคน เขียนเรื่องชาวชนบท แล้วพอดิฉันอ่านแล้ว ตาย ! เมื่อไร ดิฉันจะได้พบสักทีหนอ คนชนบทที่เขาเขียนนั้นพูดเป็นหน้า ๆ ออกความคิดเห็นเรื่องสังคมเป็นหน้า ๆ ทีเดียว เวลาเราจะพูดกับชาวชนบทแต่ละทีต้องคอยถาม เรื่องนั้นว่าไงล่ะคะ เรื่องนี้ว่าไงล่ะคะ กว่าจะออกมา ๒–๓ ประโยค นานเหลือเกิน นาน ๆ ทีจึงพบ แต่ก็ไม่พูดเป็นหน้า ๆ คนธรรมดานั้นนอกจากจะเชิญมา

อภิปรายอย่างนี้จึงจะพูดเป็นหน้า ๆ ได้ เวลาเราคุยกัน ถ้าใครพูดยาว ๆ เพื่อนเขาก็ไม่อยากพูดด้วย ดิฉันกลัวใคร ๆ ไม่อยากฟัง ดิฉันอยากจะจบเต็มทีแล้ว เพราะฉะนั้นขอย้ำที่ฝากไปนั้นว่า คนที่เป็นครู ถ้าสอนหนังสือแล้วก็โปรดสอนให้วิจารณ์ แล้วเราไปพูดแนะเขา ชักจูงเขา ถ้าตัวเขาเห็นผิดไป เราก็หาโอกาสบอกเขาว่าความคิดของดิฉันเป็นอย่างนั้น แต่เราต้องให้โอกาสให้เขาได้พูดว่ามันดีอย่างไร เสียอย่างไร ไม่ว่าอะไรทั้งนั้นในโลกนี้ ถ้าเราบอกว่าไอ้นี่ดี ๆ ๆ มันจะเกิดปฏิกิริยาไม่ชวนฟัง ไม่อยากฟัง ไม่อยากได้ยินอีกแล้ว แล้ววรรณคดีไทยทุกวันนี้ ดิฉันว่าเป็นปฏิกิริยาที่ครูเราไปบอกเขาว่า ดีอย่างนั้น ดีอย่างนี้ ดีอย่างโน้น เพราะฉะนั้นเขาว่าจะเผาอะไรกันนี่ เขาเผาได้ก็ดี เพราะไม่เช่นนั้นเขาก็ต้องเดินนานกว่าจะเที่ยวเก็บเผาหมด แต่ว่ามีผลดีอย่างหนึ่ง อันเป็นประโยชน์สุดท้ายคือว่า มีนักเรียนมาเรียนกับดิฉัน แล้วดิฉันถามว่าทำไมเธอเลือกเรียนวิชาวรรณคดีไทย เขาบอกว่าได้ยินว่าเขาจะเผากัน เลยต้องรีบมาเรียน เขาว่า อย่างนี้มันก็ดีเหมือนกัน ดิฉันขอจบแค่นี้ ต่อจากนั้นขอให้อาจารย์สัจจาภรณ์ สรุปเอง ขอบพระคุณมาก

นางสัจจาภรณ์ สิงหะผลิน

ขอบพระคุณมาก ที่จริงก็ไม่น่าต้องมีอะไรมาสรุปสำหรับการสนทนากันในวันนี้ ดิฉันขอเรียนว่าเป็นการสนทนา โดยเราก็ผลัดกันขึ้นมาพูดกันทีละคน อย่างน้อยที่สุดท่านผู้ฟังก็คงจะได้ทราบอะไรหลายอย่างเกี่ยวกับตัวดอกไม้สด นักประพันธ์ไทยที่มีชื่อเสียงยืนยาวมานานตั้ง ๓๐–๔๐ ปีเป็นอย่างน้อย แล้วดิฉันก็หวังว่าท่านผู้ฟังคงจะได้แนวคิดหลายประการจากการสนทนาวันนี้ ขอขอบพระคุณ.

การอภิปรายเรื่อง

รำลึกถึงดอกไม้สด

โดย

นายสมภพ จันทรประภา

ดร. สิทธา พินิจภูวดล

ดร. ขวัญดี รักพงษ์

นายสุวัฒน์ วรดิลก

คุณรัญจวน อินทรกำแหง (ผู้ดำเนินการอภิปราย)

ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๒

การอภิปรายเรื่อง

รำลึกถึงดอกไม้สด

คุณรัญจวน อินทรกำแหง

พระคุณเจ้าและท่านผู้มีเกียรติ ในการอภิปรายเรื่อง "รำลึกถึงดอกไม้สด" ในเย็นวันนั้น ดิฉันคิดว่าเราจะพยายามกล่าวถึงท่านผู้เขียนท่านนี้ด้วยความรำลึกในงานเขียนของท่านที่ได้ฝากเอาไว้ให้แก่วรรณกรรมของไทย ส่วนความรำลึกของท่านผู้อภิปรายแต่ละท่านจะมีในลักษณะใดนั้น ก็ย่อมขึ้นอยู่กับทัศนคติ ประสบการณ์ และความคิดเห็นที่ท่านมีต่อท่านผู้เขียน สำหรับตัวดิฉันเองนั้นก็ขอเรียนต่อท่านผู้ฟังว่าทั้งที่เคยทราบว่ามีการอภิปรายเรื่องของท่านนักเขียนผู้นี้คือ ดอกไม้สดมาเป็นเวลาหลายครั้ง แต่ดิฉันจะพยายามที่จะไม่อ่านคือ ก่อนที่จะมาคราวนี้ จะพยายามที่จะไม่อ่านว่า ท่านผู้เคยอภิปรายเรื่องเกี่ยวกับความรำลึกถึงท่านดอกไม้สดนั้นเคยพูดถึงอะไรบ้าง ทั้งนี้ก็เพื่อจะให้ความรู้สึก หรือความคิดของดิฉันที่มีต่อท่านนักเขียนนี้เป็นไปโดยอิสระคือ โดยไม่ต้องไปผูกพัน หรือมีความรู้สึกว่าท่านผู้นั้น ๆ ได้เคยกล่าวไว้

อย่างไร และดิฉันเชื่อว่าผู้อภิปรายทุกท่านที่นั่งอยู่ในที่นี้ มีความรู้สึกและตั้งใจในการอภิปรายในลักษณะเดียวกัน ก่อนอื่นดิฉันก็ขอเรียนถามคุณสุวัฒน์ วรดิลก ที่ถามก่อนก็เพราะมีความรู้สึกประหลาดใจเป็นการส่วนตัวที่ว่างานเขียนของดอกไม้สดนั้น มีเป็นจำนวนนวนิยาย ๑๒ เรื่อง เรื่องยาวถึง ๒ เรื่อง และเรื่องสั้นอีกหลายเรื่องทีเดียว หายากที่จะพบว่านักอ่านผู้ชายนั้นสนใจ ส่วนคุณสุวัฒน์นั้น เป็นทั้งนักเขียนและนักอ่านด้วย เมื่อดิฉันได้ทราบว่าคุณสุวัฒน์ ได้กรุณารับเชิญมาในวันนี้ เพราะเป็นผู้หนึ่งที่สนใจงานเขียนของดอกไม้สด จึงรู้สึกทึ่งมาก เหตุนี้จึงอยากจะถามขอความกรุณาเล่าให้ฟัง คงจะไม่ปิดเป็นความลับว่ามีอะไรในดอกไม้สด ที่เชื้อเชิญคุณสุวัฒน์ ซึ่งเป็นนักเขียนและนักอ่านผู้ชายมาสนใจในงานเขียนของเธอ

นายสุวัฒน์ วรดิลก

นมัสการท่านพระคณเจ้าทั้งสองรูปด้วย สวัสดีท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย เรื่องของดอกไม้สดเป็นเรื่องที่ผมถืองานของท่านเป็นครูในการเขียนหนังสือ นอกเหนือจากการอ่านซึ่งให้ความรู้และคติธรรมแก่ผู้อ่าน ก่อนจะมาถึงงานของดอกไม้สด ผมอยาก

จะเรียนให้ท่านทราบถึงจุดหรือยุคของตลาดที่นวนิยายของไทยเราเริ่มเฟื่องฟูขึ้นเป็นครั้งแรกก็ว่าได้ ช่วง พ.ศ. ๒๔๗๒ – ๒๔๘๖ ถ้าผมจำไม่ผิดก็เป็นช่วงนั้น ที่นวนิยายเฟื่องฟูและคนเริ่มสนใจการอ่านหนังสือ นักเขียนหรือนักประพันธ์ในยุคนั้นถ้าแบ่งกันอย่างเคร่า ๆ ก็มีด้วยกัน ๓ ประเภท :–

ประเภทแรก เป็นนักเขียน นักประพันธ์สมัครเล่นคือ มีงานอาชีพประจำอยู่แล้ว แต่ก็ได้ปลีกเวลามาเขียนหนังสือเพื่อความสุขส่วนตัว หรือไม่ก็เป็นผู้ที่มีฐานะดี อาทิ ดอกไม้สด เป็นต้น ก็ได้เขียนหนังสือเป็นเล่มออกจำหน่าย

ประการที่สอง เป็นนักเขียนอาชีพ เขียนหนังสือหากินโดยตรง ดำรงชีวิตอยู่ได้โดยการเขียน ประเภทนี้ในสมัยนั้นเรียกกันว่านักเขียนสิบสตางค์ คือ นวนิยายที่พิมพ์ออกมาขายกันเล่มละ ๑๐ สตางค์ เป็นหนังสือที่พิมพ์ราวสิบยก สามารถพิมพ์ได้ทุกอาทิตย์ออกได้ทุกสัปดาห์ นักเขียนในกลุ่มนี้ระยะแรกก็มี ส. บุญเสนอ, พาณี, ไม้เมืองเดิม และคุณเลียว ศรีเสวก ที่ใช้นามปากกาต่าง ๆ เช่น เรืองเดช เรืองฤทธิ์ เรืองศักดิ์ เรืองยศ ฯลฯ จนกระทั่งมาถึงอรวรรณ

นักเขียนประเภทที่สาม เป็นนักหนังสือพิมพ์ นักเขียนประเภทนี้ใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องหากินของตัวโดยเขียนนวนิยายคล้ายเป็นผลพลอยได้จากอาชีพหนังสือพิมพ์ นักเขียนประเภทนี้ได้ตั้งกลุ่มขึ้นกลุ่มหนึ่งเรียกว่า กลุ่มสุภาพบุรุษ ซึ่งมีศรีบูรพา หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นหัวหน้ากลุ่มมีนักหนังสือพิมพ์ที่กลายมาเป็นนักประพันธ์ในช่วงโอกาสที่ดำเนินอาชีพเป็นนักหนังสือพิมพ์หลายท่าน เรื่องที่เขียนลงพิมพ์ก็เขียนเป็นรายวันเหมือนหนังสือพิมพ์สมัยนี้หวนกลับมาใช้อีก แต่เดี๋ยวนี้เป็นเรื่องใช้กำลังภายในกันเป็นส่วนมาก นักเขียนที่เป็นนักหนังสือพิมพ์เขียนเรื่องมีทั้งเรื่องจีน และเรื่องไทยในยุคนั้น หนังสือพิมพ์ขายเล่มละ ๕ สตางค์ มีสยามราษฎร์ฉบับเดียวขาย ๓ สตางค์ ซึ่งถูกมากนักเขียนในรุ่นนี้มี ศรีบูรพา, ยาขอบ, พ. เนตรรังษี, สันต์ เทวรักษ์ แล้วมีผู้แต่งเรื่องจีนในช่วงนั้น ผมก็จำไม่ได้ เช่น แต่งเรื่องเจ็งฮองเฮา จนถึงเรื่องขุนวรวงษาของไทย เป็นเรื่องที่ฮิตอยู่ในสมัยนั้น ในช่วงนี้เองมีนักเขียนซึ่งมีลักษณะอิสระและเด่นสกาวออกมาเพียงท่านเดียวคือ ดอกไม้สด ดอกไม้สดเท่าที่ทราบดูเหมือนเกิดในราว พ.ศ. ๒๔๔๘ ซึ่งอายุแก่กว่าผม ๑๗ ปี เพราะฉะนั้นผมได้อ่านงานของท่านเมื่อผมเรียนอยู่มัธยมปีที่ ๒ อายุราว

๑๐–๑๑ ชวบ เรื่องแรกที่อ่านก็คือ *ความผิดครั้งแรก* และติดตาม ด้วย *ชัยชนะของหลวงนฤบาล* ต่อจากนั้นก็อ่านเท่าที่หาอ่านได้ หรือสามารถจะยืมใครเขาได้ เวลานั้นหนังสือของดอกไม้สดราคา แพงมากเล่มละตั้ง ๑ บาท ในขณะที่หนังสืออ่านเล่นอื่น ๆ ครองตลาดอยู่ราคาเพียง ๑๐ สตางค์ อีกเรื่องหนึ่งที่ผมรู้สึกประทับใจมากคือเรื่อง *ผู้ดี* ของดอกไม้สด ซึ่งเรื่อง *ผู้ดี* มีแรงบันดาลใจที่ส่งเสริมให้เป็นเรื่องที่เด่นอีกเรื่องหนึ่งของท่านก็คือ คำวิจารณ์ของ อาจารย์นิลวรรณ ปีนทอง ซึ่งท่านคงไม่ได้อยู่ในที่นี้ แต่คำวิจารณ์ของท่านตอนนั้นรู้สึกว่ามีคุณค่ามาก ทำให้พวกเราซึ่งเป็นนักอ่านหรือนักศึกษาในยุคนั้นพออกพอใจและเห็นคุณค่าและรู้วิธีเข้าถึงในการอ่านงานของดอกไม้สด

ลักษณะงานของดอกไม้สดในทัศนะของผม ประการแรก บุคลิกภาพของตัวละครที่ท่านเขียนแต่ละตัวมีลักษณะเด่นชัดคือ เมื่ออ่านไปแล้วตัวละครในเรื่องเหมือนจะหลุดมานั่งอยู่ตรงหน้าเรา ให้เราได้รู้จัก ให้เราได้เห็นหน้าตาและรู้นิสัยใจคอ นี่เป็นความสามารถพิเศษซึ่งผมถือเป็นแบบฉบับในการเขียนหากินมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ถือว่าวิธีเขียนท่านนั้นเป็นครู หรือจับได้ว่าถ้าจะพูดสำนวนสมัยใหม่ ก็ว่า รูปแบบทางศิลปของท่านสมบูรณ์มาก มี

ส่วนเป็นเสน่ห์ให้คนติดตามเรื่อง หรือชอบงานของดอกไม้สด ประการต่อมาคือ คติธรรมที่สอดแทรกอยู่ในเรื่องโดยมีรากฐานของพุทธศาสนาเป็นหลักรู้สึกท่านจะหลงใหลในพุทธศาสนามาก ซึ่งเป็นความหลงใหลที่ถูกต้อง พระพุทธศาสนาของเรานั้นเรียกได้ว่า เป็นศาสนาที่ค่อนข้างก้าวหน้าคือ เป็นลักษณะวิทยาศาสตร์มากกว่าความเพ้อฝัน หรืออุปาทาน ประการต่อมา ภาษาหนังสือที่ท่านใช้ในการเขียนเป็นภาษาเรียบง่าย แต่ความเรียบง่ายของท่านนั้นได้แฝงไว้ซึ่งเสน่ห์และพลังในตัว เสน่ห์ หมายถึงว่า เราอ่านแล้วอยากติดตามอ่านให้จบ พลังที่เกิดในตัวอักษรของท่านนั้นก็คือ บังคับให้เราเกิดความรู้สึกคล้อยตามข้อความที่ท่านเขียนจะเป็นความเศร้าสะเทือนใจ ความเศร้าอิจฉาริษยา จะเป็นความรู้สึกโกรธ เกลียดชังตัวละคร หรือรักตัวละคร เหล่านี้มีพร้อมในเรื่องของดอกไม้สด

อีกประการหนึ่งก็คือ เนื้อหาของเรื่อง เนื้อหาของดอกไม้สดนั้น สำหรับยุคนี้บางคนอาจจะคิดว่ามันล้าสมัย ถือว่าไม่ก้าวหน้าไม่ทันโลก แต่ในใจผม ในความคิดของผมถือว่าเป็นเนื้อหาที่มีประโยชน์ มีคุณค่าคือสามารถสะท้อนสังคมในยุคที่ท่านดำรงชีวิตอยู่หรือแวดวงในชีวิตของท่านออกมาได้ชัดเจน สังคมในยุค

นั้น ถ้าจะพูดภาษาสมัยใหม่ เขาก็เรียก สังคมศักดินา เป็นสังคมเจ้าขุนมูลนายโดยแท้ แต่สังคมศักดินา เหล่านั้นไม่แปลกอะไรที่เป็นลักษณะขนานแท้ เพราะยุคต่อมาสังคมศักดินามิได้หมดไป แต่เป็นศักดินารุ่นใหม่ ซึ่งไม่ใคร่มีการศึกษา ไม่มีการอบรม มีแต่อำนาจเงิน หรือมีแต่อำนาจทางอื่นขึ้นมา ก็จะใช้ศักดินากับผู้ที่ต่ำกว่าตน ซึ่งศักดินาแท้อาจจะไม่ค่อยจะได้ใช้อย่างนั้น เป็นต้นว่าเรียกพวกผู้น้อยว่า มึง เอ็ง ที่ศักดินารุ่นใหม่ใช้ แต่ศักดินาที่ดอกไม้สดสะท้อนออกมานั้นเป็นศักดินาที่มีลักษณะแท้จริงคือ งดงามและมีความเป็นผู้ดี มีการอบรมที่ดี ที่น่าจะถือเป็นแบบฉบับประการสุดท้ายที่ผมเห็นว่างานดอกไม้สดมีคุณค่ามากคือ เนื้อหาของงานของท่านทุกชิ้นปราศจากยาพิษ ไม่มีการมอมเมา ไม่มีการส่งเสริมผลักดันไปในด้านที่มีลักษณะเป็นฝ่ายต่ำ เป็นงานที่สะอาดสะอ้านมาก แต่ละเรื่องของดอกไม้สดในสมัยที่ผมติดตามอ่าน เป็นสิ่งที่หายากคือ นาน ๆ ท่านจึงจะเขียนออกมาสักเรื่อง ผมยังไม่ทราบรายละเอียดว่าบหนึ่งท่านเขียนสักกเรื่อง หรือกบท่านเขียนกเรื่อง เรื่องนี้เข้าใจว่าอาจารย์สมภพคงจะอธิบายให้ทราบได้

ลักษณะของงานอย่างหนึ่งของดอกไม้สดที่เราน่าจะรำลึกถึงก็คือนักเขียนมักจะเขียนหนังสือ แต่ดอกไม้สดนี้ทำงานในลักษณะ

แต่งหนังสือ คือใช้ความประณีตตกแต่งหนังสือนั้นให้มีคุณค่าน่าอ่าน มิใช่สักแต่ว่าเขียนอย่างเดียว ถ้าจะเรียกว่า ดอกไม้สดเบ็นนักเขียน ผมว่าน่าจะเรียกนักประพันธ์ที่แต่งหนังสือได้งดงามคือเรียกว่ามีคุณค่า ชวนให้น่าทนุถนอม สำหรับผมไม่เคยรู้จักท่านเบ็นส่วนตัว หน้าตาก็ไม่เคยเห็นเลย เพราะห่างกับท่านมากเหลือเกิน และประกอบด้วยนักเขียนสมัยนั้น ส่วนมากเก็บตัว แม้แต่รูปถ่ายก็ไม่ยอมลงพิมพ์ในหนังสือเหมือนนักเขียนสมัยนี้ นักเขียนสมัยนี้เวลาดังขึ้นมาแล้วสามารถจะออกทีวีโฆษณาเหล้าก็ทำได้ ยุคสมัยมันต่างออกไป แต่ความผูกพันที่ประทับใจผมสำหรับดอกไม้สดมีอยู่ครั้งหนึ่งในชีวิต ในช่วงนั้นผมทำละครอยู่ ขณะนั้นละครมี ๒ โรงคือ เฉลิมนครและเฉลิมไทย ดูเหมือนราว พ.ศ. ๒๔๙๓ หรือ พ.ศ. ๒๔๙๔ โปรแกรมเฉลิมไทยกับเฉลิมนครซึ่งแข่งขันกันนั้นว่างลง ผู้จัดการโรงคือ คุณเอี๊ยงซู ตันสัจจา เวลานี้ตายไปแล้ว ก็อยากทำละครขัดจังหวะโดยที่โรงออกทุนเอง ใช้ผู้แสดงที่มีชื่อเสียงในยุคนั้นตกลงจะเอาเรื่องดอกไม้สดมาแสดงคือ เรื่อง *หนึ่งในร้อย* ผู้ติดต่อเรื่องคืออาจารย์ศิววงศ์ กุญชร ณ อยุธยา ซึ่งเบ็นสถาปนิกทำฉากประจำโรงละครเฉลิมไทย ในตอนนั้นผมเบ็นดารานักเขียนบทละครที่ใครๆ ก็อยากจ้างเขียน อาจารย์ศิววงศ์

ก็ถามว่าจะเขียนบทละครเรื่อง *หนึ่งในร้อย* ของดอกไม้สด ให้ได้ไหม ผมรู้สึกเป็นเกียรติมากที่จะได้รับใช้งานของท่านดอกไม้สด ผมก็ตอบรับท่านไป พอดีละครยุคนั้นเป็นช่วงที่มีการแข่งขันระหว่างเฉลิมนคร กับเฉลิมไทย ทั้งเพื่อนฝูงทั้งนายทุน ทางเฉลิมนครก็ขอร้องว่าอย่ามายุ่งจนกว่าเฉลิมไทยจะทรุดโทรม มาเชิญคณะเราไปแสดง อะไรทำนองนั้น มันเป็นการค้าเรื่องนั้นไม่ใช่ปัญหาสำคัญ ปัญหาสำคัญคือผู้แสดงบางคนที่จะแสดงในเรื่อง *หนึ่งในร้อย* ของดอกไม้สดนั้น บังเอิญไม่ค่อยถูกชะตากับผม เขาก็เลยไม่ค่อยพอใจที่ผมเขียนบท ถึงขนาดอยากจะถอนตัว ไม่อยากแสดงละครเรื่องนั้น ผู้แสดงมีความสำคัญมาก ผมก็ตัดภาระทั้งหลาย เพื่อจะให้ละครนั้นได้ออกแสดง เพราะประกาศโฆษณาไปแล้ว โดยถอนตัวจากการเขียนบท ละครก็มีคนดูดี มีคนดูแน่น เรียกว่าไม่ขาดทุนโดยที่ผู้สร้างบทก็เปลี่ยนเป็นคนอื่นคือ “แก้วฟ้า” ซึ่งเป็นนักแต่งเพลงและนักแต่งบทละครเหมือนกัน หลังจากละครจบไปแล้ว ผมก็พบกับอาจารย์ศิววงศ์ ผมรู้สึกท่านน่าสงสารมาก ท่านเป็นหลานของดอกไม้สด ท่านเอาจดหมายที่ดอกไม้สดเขียนถึงท่านนั้นมาให้ผมอ่าน ผมจำข้อความได้หลายตอน ท่านเรียกอาจารย์ศิววงศ์ว่า “อู๊ด” เขียนเป็นทำนองว่า “อู๊ดเมื่อแรกบอก

อาว่า *หนึ่งในร้อย* นี้จะให้นักประพันธ์ผู้นั้นทำบท เมื่อเป็นนักประพันธ์ด้วยกันทำบท อาก็มีความยินดี เพราะนักประพันธ์ย่อมเข้าใจในบทประพันธ์ของกันและกัน สามารถที่จะแยกแยะเป็นละครได้ แต่ปรากฏว่าได้ให้นายอะไรคนหนึ่งก็ไม่ทราบมาทำบท อารู้สึกผิดหวัง" เป็นครั้งแรก

ส่วนครั้งที่สองก็คือท่านแอบไปนั่งดูละครเรื่องนั้น บังเอิญพระเอกในเรื่องคือ พระอรรถคดีวิชัย ผู้พิพากษา เป็นคนขี้ลืมไปรับประทานเลี้ยงที่ไหนก็หยิบเอาไม้ขีดไฟบ้าง บุหรี่บ้าง หยิบเอาของชาวบ้านเขากลับมาบ้านคือ เป็นแง่ที่แสดง character ของตัวละครที่กระจุ๋มกระจิ๋มน่ารัก แต่เวลาแสดงละครจริง ๆ แล้ว ตัวแสดงเป็นพระอรรถคดีวิชัยคือ ลืมมากเกินไป กระทั่งไปงานเลี้ยงเอาไม้กวาดขนไก่เสียบกระเป๋าไปกินเลี้ยง ซึ่งคนดูก็หัวเราะเฮฮาดีดอก แต่ว่าหัวใจของคนเจ้าของเรื่องคือ ดอกไม้สด ผมคิดว่าคงชอกช้ำมากคือไม่มีมนุษย์บ้าที่ไหนขนาดลืมเอาไม้กวาดขนไก่เสียบกระเป๋าไปกินเลี้ยง เรื่องนี้ผมจำได้แม่นยำ ทั้ง ๆ ที่ผมไม่เคยพบท่านและไม่รู้จักท่านเลย ผมรู้สึกเสียใจคืออยากจะแบ่งความเสียใจจากอาจารย์ศิววงศ์มาไว้ที่ตัวด้วยไม่ทราบจะพูดกับท่านว่าอย่างไร เพราะถ้าผมทำบทเรื่องนั้น คงไม่มีเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นคือ ผม

จะไม่ปล่อยพระเอกให้ลืมถึงขนาดนั้น อย่างที่เรียนให้ท่านทราบแล้วว่า ดอกไม้สดท่านเป็นผู้ที่เก็บตัวเหมือนนักประพันธ์สมัยผมยังเด็ก ๆ อยู่ พบยาก ถ่ายรูปก็ไม่ได้ ถ่ายรูปก็ไม่ยอม ตอนนั้นดูเหมือนมีอยู่คนเดียวที่เข้าไปสัมภาษณ์ท่านได้คือ เวทางค์ เป็นนักประพันธ์ด้วยกันคือ คุณทองอิน บุณยเสนา เป็นนักประพันธ์ในกลุ่มสุภาพบุรุษ เข้าไปสัมภาษณ์ท่าน แล้วก็เอามาเขียนเป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ เท่าที่ผมจำได้ รู้สึกว่าผู้ให้สัมภาษณ์ไม่สู้จะพอใจให้สัมภาษณ์นัก เป็นต้นว่า ถามว่า “ชอบกีฬาอะไร” ดอกไม้สดก็ตอบว่า “กินกับนอน” “อายเท่าไร” ดอกไม้สดก็ตอบว่า “คณคิดว่าเท่าไรล่ะ” ฯลฯ แต่ว่าอ่านแล้วสนุกดี ผู้เขียนก็เขียนในลักษณะยั่วเย้าท่าน เหล่านี้เป็นเกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ผมนำมาพูดเพื่อจะได้ช่วยให้เรารู้สึกว่าเรามีหน้าที่เชิดชูงานของนักประพันธ์หญิงท่านหนึ่ง ซึ่งมีผลงานมีคุณค่าต่อสังคมพอสมควร

คุณรัญจวน อินทรกาแหง

ดิฉันเชื่อว่าท่านผู้พึงคงมองเห็นเหตุผลแล้วว่าทำไมหอสมุดแห่งชาติจึงจัดอภิปรายเพื่อรำลึกถึงดอกไม้สด แม้ว่างานเขียนของท่านนั้นจะมาปรากฏในวงวรรณกรรมมาร่วมครึ่งศตวรรษแล้ว

เพราะว่านวนิยายเรื่องราวเรื่องแรกคือ *ศัตรูของเจ้าหล่อน* นั้น พิมพ์ออกมาใน พ.ศ. ๒๔๗๒ และบันทึกย่างเข้าปี พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นเวลาประมาณ ๕๐ ปี แต่ความรำลึกถึงท่านผู้เขียนในผลงานของท่านยังคงสดชื่นเบิกบาน แจ่มใสอยู่ในใจของผู้ที่รักการอ่านและรักหนังสือทุกคน อาจารย์สมภพ จันทรประภา นั้นเป็นบุคคลคนหนึ่งที่มีโอกาสใกล้ชิดกับท่านนี้เป็นอันมากทีเดียว และได้เขียนชีวประวัติให้ชื่อว่า *ชีวิตและงานของดอกไม้สด* แต่เผอิญสำนักพิมพ์ได้ไปเปลี่ยนชื่อเป็น *ชีวิตดุจเทพนิยายของดอกไม้สด* ฉะนั้นดิฉันจึงเชื่อว่าอาจารย์สมภพ จันทรประภา คงมีเรื่องเล่าให้เราฟังมาก และสิ่งที่ดิฉันอยากจะเรียนถาม อยากจะขอทราบว่า อุดมคติในงานเขียนของดอกไม้สดนั้น ท่านได้เคยกล่าวหรือแสดงเจตนาเอาไว้อย่างชัดแจ้งประการใดบ้างหรือไม่ นอกจากนี้อาจารย์สมภพคิดว่าในงานเขียนชิ้นต่างๆ ของดอกไม้สดได้มองเห็นตัวของดอกไม้สดหรือเงาดอกไม้สด หรือชีวิตดอกไม้สดปรากฏอยู่ในงานเขียนของท่านเป็นประจำหรือเปล่า แล้วก็อยากจะเรียนถามว่า เคล็ดลับในการเขียนหนังสือของดอกไม้สดนั้นท่านมีอะไรถึงทำให้นักเขียนรุ่นหลังหลายคนถือว่าท่านเป็นครูเหมือนดังคุณสุวัฒน์ วรดิลกได้กล่าวไว้แล้ว

นายสมภพ จันทรประภา

สวัสดีครับ ผมยังไม่ทราบว่าจะตั้งต้นอย่างไร เพราะมันมีมากมายจนกระทั่งมันสับสน ขอตอบคำถามที่อาจารย์รัญจวนถามผมมาว่า อุดมคติของท่านเป็นอย่างไรใช่ไหมครับ ที่เคยเขียนไว้ในหนังสือเล่มหนึ่งท่านว่า

ครองใจอยู่ในอุเบกขา
อุตส่าห์ในศุภกิจให้ผลิตผล
ค้ำจุนผู้อ่อนแอแลอับจน
แต่ส่วนตนอย่าต้องของ้อผู้ใด

คตินั้นนอกจากท่านเขียนไว้ในหนังสือแล้ว ท่านยังใช้ในการดำรงชีวิตจริง ๆ ของท่านตลอดเวลา ท่านไม่ค่อยจะมั่งมีนัก ถึงแม้ท่านจะเป็นลูกเจ้าพระยา แต่ท่านก็ไม่ยอมอยู่เฉย ๆ ท่านอยากเป็นครูเมื่อตอนสาว ๆ ท่านก็เป็นไม่ได้ เพราะว่าการเป็นครูสมัยนั้น หากไม่ใช่งานซึ่งท่านผู้ปกครองเห็นด้วย แต่ครั้นเมื่อเป็นแล้วที่โรงเรียนราชินีสมัยหนึ่ง ท่านก็พบว่าท่านทนไม่ได้ ท่านก็ไม่เป็น เมื่อแรกท่านเขียนหนังสือ ท่านว่าต้องแอบเขียนไม่ให้คนรู้ว่าเป็นท่าน ต้องปิดบังมาก ถ้าหากความนี้ทราบถึงญาติผู้ใหญ่ของท่าน

อาของท่านก็จะไม่สนุกนัก แต่อย่างไรก็ตาม การเขียนหนังสือของท่าน ท่านเคยอธิบายให้ฟังว่า เราจะเขียนต่อเมื่อมันมีปัญหา ถ้ามันไม่มีปัญหาก็ไม่รู้ว่าจะเขียนอะไร เพราะฉะนั้นเมื่อไรมีปัญหาซึ่งท่านถามและตอบตัวเองได้หรือไม่ได้ ท่านก็นำปัญหาอันนั้นมาผูกขึ้นเป็นเรื่องราวขึ้นมาเพื่อจะถาม อย่างสมัยนี้ถามสังคมมาเปิดเผยต่อสังคมอะไรอย่างนั้น ที่ถามว่าหนังสือของท่านที่แต่งเรื่องแต่ละเรื่องนี้มีตัวของท่านเข้าไปเดินอยู่หรือไม่ในหนังสือนั้น ผมไม่แน่ใจว่าผมพบท่านในหนังสือ หากผมพบว่าคุณหลานของท่านปนอยู่ตรงนั้นนิด คุณพี่ของท่านปนตรงนี้หน่อย คุณน้องของท่านหรือเพื่อนของท่านอยู่ตรงนั้น แต่ตัวจริง ๆ ของท่านผมมองไม่เห็นชัด หรือแม้แต่ตัวเดียว ที่มีอยู่ในนั้นคงมีปน ๆ กระจาย ๆ ไป เพราะปกติท่านนั้นสำหรับคนอื่นจะอย่างไรไม่ทราบ สำหรับผมรู้สึกท่านเป็นคนที่น่ากลัว ผมกลัว น่าเกรงขาม จะว่าดุท่านก็ไม่ดุ ท่านน่ากลัว ไว้ตัว จนพูดเดี๋ยวนี้ก็ยังกลัวอยู่

เคล็ดลับในการเขียนหนังสือของท่านนั้น ท่านมีเคล็ดลับอย่างไร ท่านอ่านหนังสือมาก แล้วเวลาเรียนหนังสือก็ชอบเรียงความมาก ถ้าใครได้อ่านหนังสือที่อาจารย์ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ เขียนเกี่ยวกับประวัติของท่านว่าด้วยการเรียนหนังสือใน

สมัยที่อยู่โรงเรียนเซนต์โยเซฟ แล้วก็เขียนหนังสืออยู่แล้ว ความก็จะแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น ท่านระวังมากในเรื่องเหตุการณ์ ในเรื่องสมัย ท่านเขียนไม่ให้ผิดสมัย หนังสือพิมพ์เป็นของจำเป็นมากที่จะเก็บไว้อ้างอิง สมัยนั้นเขาพูดกันอย่างไรมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นมาแม้แต่นิดหน่อย ก็เอามาผูกมาต่อเข้าไว้ในเรื่องของท่าน หอสมุดแห่งชาตินี้เป็นที่ต้องใช้ค้นคว้ามาก ผมต้องมาค้นหนังสือให้ท่านบ่อยๆ เวลาต้องใช้ แล้วก็อีกอย่างหนึ่งท่านเคยสอนไว้ว่าการเขียนหนังสือนั้น เราต้องมีภาษาไทยอยู่ในมือ ถ้าไม่มีภาษาไทยอยู่ในมือแล้วเขียนไม่ออก มันต้องหยิบใส่ วางหยิบได้ให้ถูกที่ ให้มีพร้อมอยู่ในมือจึงจะเขียนได้ ส่วนจินตนาการท่านมักใช้ในเวลาเดิน หลังอาหาร หรือเวลาที่นั่งพัก หรือสูบบุหรี่ควันบุหรี่ที่ลอย ๆ ขึ้นไป นี่เป็นความรู้ที่ได้จากท่านในระหว่างนั้น นอกจากนั้นท่านมักจะสอนคนโดยธรรมชาติ ท่านเป็นครูอยู่โดยธรรมชาติ วิธีสอนของท่านนั้น ท่านไม่ชอบสอนที่จะให้คนรู้ว่าเขาถูกสอน เรื่องนี้ท่านระวังมาก ท่านศึกษาพุทธศาสนามาก ศึกษาจากพระไตรปิฎกฉบับแปล มิใช่ฉบับภาษาบาลี ท่านศึกษาเรื่องราวการศึกษาจากภาษาต่างประเทศมาก ท่านบอกว่าภาษาฝรั่งเศสท่านจบมัธยมแปด แต่ถ้าภาษาไทย ท่านจบแค่ชั้นประถมต้นหรือมัธยมต้นเท่านั้น ผมว่า

ท่านพูดเล่น และไม่เข้าใจที่ท่านพูดอย่างนั้น เพราะภาษาไทยที่ท่านเขียน ท่านใช้ภาษาไทยซึ่งอ่านได้ดีและอ่านได้ดีด้วย วิธีเขียนหนังสือของท่านมีอีกอย่างหนึ่งคือตอนหลังท่านเขียนเองไม่ได้ ท่านใช้ผมเขียน เขียนตามคำบอกฉบับร่างของท่าน ลายมือที่เขียนก็ไม่ใช่เป็นลายมือที่ดี แต่ก็ต้องยอมรับกัน เขียนตามคำบอก เขียนจนเสร็จแล้วก็ส่งต้นฉบับไปให้โรงพิมพ์ ท่านเคยพยายามที่จะเรียนพิมพ์ดีดที่สักพระยาศรีใกล้ ๆ บ้านหม้อ ท่านเคยไปเรียน พบว่าเรียนแล้วก็ช่วยไม่ได้ในการเขียนหนังสือ ก็เลยเลิกล้มความตั้งใจ ผมคิดว่าผมได้ตอบคำถามมาพอสมควรแล้ว

คุณรัญจวน อินทรกำแหง

ดิฉันขอเรียนถามอีกนิดหนึ่งถึงอุดมคติ ที่อาจารย์พูดนั้นหนักไปในทางอุดมคติของแนวทางชีวิตของท่าน ส่วนอุดมคติในการเขียนท่านมีไหม หรือท่านเขียนไว้ที่ใดบ้าง

นายสมภพ จันทรประภา

เรื่องนี้เผอิญผมไม่ฉลาด ฉลาดไม่พอที่จะจับได้ รู้อยู่อย่างเดียวว่าท่านเป็นคนมั่นคงในพุทธศาสนา ทำบุญไม่ทำบาป

และพยายามทำใจให้สงบ อันนี้เป็นอุดมคติ หรือเปล่าผมก็ไม่ทราบ ผมเห็นท่านใช้ชีวิตอย่างนี้ และใช้ด้วยความลำบากมาก โดยเฉพาะที่ทางทำใจให้สงบ

ที่คุณสุวัฒน์พูดถึงละคร ผมก็จะพูดต่อเพราะผมเพิ่งได้ตัวตรงนี้เอง เพราะผมจำได้ว่าท่านไปดูละครที่เฉลิมไทย พอถึงตอนพระเอกพกไม้กวาดออมา ท่านก็ลุกออกจากโรง แล้วก็ดูเหมือนจะเดินจากเฉลิมไทยกลับบ้านด้วยความไม่สบายอย่างยิ่ง เพราะว่าละครเป็นเรื่องที่ท่านชอบมากเพราะคุณๆที่บ้านเวลาที่อยู่ที่ทำเนียบคลองเตย ตอนพระยาเทเวศร์ท่านอยู่ ท่านบอกว่าท่านไม่มีอะไรทำ ท่านก็แต่งละครเล่นกันเอง เล่นกันในบ้าน ผมเกี่ยวข้องกับการละครเมื่ออายุประมาณ ๔ ขวบ พี่สาวของท่านคนหนึ่งเป็นคนทำบท ท่านเป็นคนกำกับ วิธีกำกับของท่านก็คือถือไม้เรียว ตอนนั้นท่านอายุ ๑๖–๑๗ ปี ผมอายุ ๔ ขวบ ให้ผมแสดงเป็นบุรุษไปรษณีย์ถือจดหมายไป ซึ่งต้องเดินตรงท่านถือไม้เรียวผมถึงได้ออกไป จนโตถึงมีละครปลกใจของกรมศิลปากร มีละครมากขึ้นท่านไปดูแล้ว บอกกับผมว่า ถ้าคนดูละครกันเต็มโรงอย่างนี้ก็คิดว่าจะทำละครสักเรื่องหนึ่ง แต่จนแล้วจนรอดก็ไม่ได้ทำ เพราะฉะนั้นถ้าใครอ่านพบในหนังสือเล่มสุดท้ายที่พิมพ์ก็มีบทละครอยู่

เรื่องหนึ่งซึ่งที่จริงละครเรื่องนั้นไม่ใช่ของดอกไม้สด *ในวรรณกรรมชั้นสุดท้าย* มีบทละคร ผมได้เขียนหลักฐานอ้างไปแล้วในหนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ว่าเป็นบทละครของคุณหลงรัก ซึ่งเป็นหลานเขยคนหนึ่ง แล้วคนจัดพิมพ์สับสนอย่างไรก็ไม่ทราบ ทางสำนักพิมพ์ก็เลยเข้าใจว่าเป็นของดอกไม้สด ที่จริงไม่ใช่ของท่าน เรื่องนี้ผมยืนยันได้ เพราะฉะนั้นขอให้บันทึกเสียใหม่ว่าที่คุณแม้นมาสชวลิต เขียนไว้ว่ามีบทละครอยู่เรื่องหนึ่งนั้น ละครเรื่องนั้นเป็นของคุณหลงรัก นรากร หลานเขยท่าน มิใช่ของท่านแต่ง ทิ้งไว้นานไปก็จะเข้าใจผิด

คุณรัญจวน อินทรกำแหง

อาจารย์สมภพ ท่านยังมีเรื่องที่จะเล่าให้เราฟังอีกมากนัก แต่ก็ยังมีเวลาจะพูดอีกครั้งหนึ่งในครั้งต่อไป อยากจะเรียนถามอาจารย์สิทธา ในฐานะที่อาจารย์ทำงานวิจารณ์อยู่มาก งานเขียนของดอกไม้สดนั้นเราควรจะจัดงานไว้ในลักษณะวรรณกรรมประเภทใด

ดร. สิทธา พินิจภูวดล

นมัสการพระคุณเจ้า สวัสดีท่านผู้มีความสนใจและความ

รักในดอกไม้สด ที่ได้มาร่วมรำลึกถึงท่าน ณ โอกาสนี้ ก่อนจะตอบคำถามของท่านศาสตราจารย์รัญจวน อินทรกำแหง ดิฉันใคร่จะขอแสดงความรำลึกถึงท่านในฐานะที่ดอกไม้สดนี้เป็นดินก้อนแรกในวงการนวนิยายไทยคือ เป็นผู้คิดริเริ่มนวนิยายเรื่องแรก ๆ ขึ้นโดยใช้เรื่องราวของไทยเป็นวัตถุดิบ วัตถุดิบที่นำมาใช้นั้นก็เป็นเรื่องราวของไทยแท้ ๆ ชีวิตไทย สังคมไทย และความคิดความเป็นอยู่อย่างไทยเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพ ฯ อันเป็นเมืองที่มีความคิด และชีวิตความเป็นอยู่สับสน ซับซ้อน แล้วก็ยากที่จะมองทะลุปโปร่งอย่างชัดเจนได้ แต่ดอกไม้สดมีดวงตาที่แหลมคม สามารถวิเคราะห์วิจัยแยกแยะชีวิตของคนแต่ละคนตั้งแต่สูงอายุลงมาจนถึงอายุต่ำสุด คนในวงการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงของข้าราชการ และวงของนักเรียนนอก และวงของสังคมชั้นสูงของกรุงเทพ ฯ ซึ่งคุณสุวัฒน์พูดว่าเป็นแวดวงสังคมผู้ดีที่แท้จริง มิใช่ผู้ดีที่ถืออำนาจกดขี่ผู้อื่น เป็นผู้ดีที่ใช้ความดีในการติดต่อกับผู้คนทั่วไป ดอกไม้สดมีชีวิตอยู่ในบ้านใหญ่ ประกอบด้วยผู้คนหลายชั้นวรรณะ ชั้นเจ้า ผู้ดีลงมาจนกระทั่งถึงชนชั้นกลาง ตลอดจนคนชั้นต่ำที่ประกอบไปด้วยลูกจ้างแรงงานในบ้าน ดอกไม้สดได้ใช้ประสบการณ์และความคิดความเข้าใจในจิตใจของมนุษย์ด้วยกันนี้

นำมาปะติดปะต่อเขียนลงในนวนิยาย โดยได้สอดแทรกความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับชีวิตที่แท้จริงลงไปด้วย

ผู้ที่อ่านเรื่องของ “ศัลยาผู้อาภัพ” ตามที่คุณรัญจวน เคยว่าไว้ใน *ชีวิตจากเทพนิยาย* ท่านบอกว่า ศัลยา เป็นผู้ที่อาภัพดิฉันก็เห็นด้วย ทำความดีแทบแย่ในที่สุดก็ตายไปโดยไม่ได้รับผลตอบแทนที่สดชื่น และนี่คือปมเศร้า ที่ดอกไม้สดนิยมใช้ในการแต่งนวนิยายทุกเรื่องของท่าน ดอกไม้สดมักจะวาดภาพชีวิตคน contrast กันให้คนที่ดีที่บริสุทธิ์ประสบกับความเศร้า ทำให้เกิดปมเศร้า ซึ่งเป็นความประทับใจในการแต่งนวนิยาย ดิฉันคิดว่าเป็นการเพิ่มรสชาด เกิดรู้สึกซาบซึ้งและลึกซึ้งในนวนิยาย ศัลยาเป็นผู้หญิงซึ่งมีจิตใจเข้มแข็ง รู้เท่าทันความคิดของคนอื่น ช่างสังเกตและสามารถเข้าถึงจิตใจของคนอื่น ดิฉันคิดว่าลักษณะนี้น่าจะเป็นลักษณะของดอกไม้สด แต่คุณสมภพบอกว่าไม่ได้แลเห็นดอกไม้สด ดิฉันก็คิดของดิฉันเองเท่าที่อ่านหลายเรื่องของดอกไม้สดแล้ว ดอกไม้สดมักจะวาดภาพผู้หญิงให้ผู้หญิงมีความคิดก้าวหน้าก้าวไปทางหน้าตรง ๆ ไม่ได้ก้าวไปทางซ้ายหรือก้าวไปทางขวา คิดก้าวหน้าเหนือผู้หญิงทั้งหลาย ดิฉันดีใจเหลือเกินที่ข้อสังเกตนี้อาจารย์บุญเหลือมีความคิดเช่นนี้ด้วย เพราะดิฉันวาดภาพผู้หญิง

ไทยเอาเองตามอัตโนมัติว่าผู้หญิงไทยในสมัยก่อนเป็นควาย ไม่ทราบคำพูดนี้มาจากไหน มากระทบหูบอกว่าผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน ดิฉันวาดภาพว่าผู้หญิงไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นี้คงมีเขางอก ตัวใหญ่เทอะทะ เดินตัวมเตียมตามหลังเชือกที่สนตะพาย อะไรอย่างนี้ เป็นต้น แต่พอเห็นงานของดอกไม้สดแล้วจะเห็นว่าเรามีผู้หญิงที่มีความคิดก้าวหน้า และพยายามสร้างสภาวะของผู้หญิงให้เป็นคนมีการศึกษา มีความคิดก้าวหน้าทันสมัย เข้าสังคมไทยอย่างสมาร์ท ผู้หญิงในเรื่องของดอกไม้สดในสังคมของดอกไม้สดตามที่ดิฉันวิเคราะห์นั้น เป็นผู้หญิงที่เป็นตัวของตัวเองแล้วก็อยู่ในสภาวะของการเปลี่ยนแปลงที่ปรับตัวได้ ถึงแม้ว่าสังคมไทยในขณะนั้นจะเป็นตอนปลายสมัยราชาธิปไตยต่อกับต้นสมัยประชาธิปไตย อันเป็นสมัยสังคมที่สับสนมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันทางวัฒนธรรม หรือจะเรียกว่า Cultural shock ตามปรกติต้องคนฉลาดเท่านั้น จึงสามารถปรับตัวเข้ากับความผันแปรอย่างกระทันหันอย่างนี้ได้ ดอกไม้สดได้วาดภาพของหญิงไทยแต่ละคน ๆ ปรับตัวได้กับสังคม บางครั้งท่านก็วาดเผื่อให้เป็นจริง ให้เป็น realistic บางครั้งท่านก็วาดแบบเย้ยหยัน satire ล้อเลียนเล็กน้อย แม้แต่อนงค์ก็สามารถบอกผู้ชายว่า

"ฉันรักเธอ" แล้วก็ใช้โทรศัพท์อย่างนี้เป็นต้น ในสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไม่รู้ว่าใครเป็นใคร ไม่รู้จะไว้ใจใคร ผู้หญิงในสังคมของดอกไม้สดสามารถมองออกว่าใครไว้ใจได้ ใครไว้ใจไม่ได้ และเผชิญกับความผันผวนทางการเมือง ทางความคิด และทางขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างมีสติที่แท้จริงมิใช่ด้วยความหวาดผวา ดิฉันคิดว่าชีวิตสังคมที่ดอกไม้สดวาดนั้นเป็นชีวิตที่น่าสนใจมากทีเดียว ดิฉันเสียดายที่*วรรณกรรมชิ้นสุดท้าย*ของดอกไม้สดไม่จบ เพราะนี่เป็นอีกฉากหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นว่าดอกไม้สดทันกับความผันผวนของบ้านเมืองในตอนหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เสียดายที่พวกพี่น้องศัลยาไม่สามารถโลดแล่นไปจนจบเรื่องได้ ดิฉันเห็นด้วยกับคุณสุวัฒน์ว่าสำนวนการเขียนของดอกไม้สดนั้นเป็นสำนวนชั้นครู และมหาวิทยาลัยรามคำแหงได้ใช้วรรณกรรมของดอกไม้สดนี้เป็นตัวอย่างบทเรียนของการเขียนภาษาไทย ดิฉันคิดถึงสารัตถะอีกอย่างหนึ่งของดอกไม้สดตามที่ดิฉันนิยมมากคือ ดอกไม้สดสามารถแยกแยะความเปลี่ยนแปลงให้เป็นระเบียบ ความเปลี่ยนแปลงที่สับสนนี้สามารถเขียนให้เป็นระเบียบได้ ตัวอย่างง่าย ๆ คือ เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางการแต่งกาย ยกตัวอย่างจากเรื่อง *ความผิดครั้งแรก* การเปลี่ยนแปลงทางการแต่งกายก็พูดถึง

ผู้หญิงที่แต่งกายทันสมัย สวมเสื้อ blouse อย่างฝรั่ง ในนวนิยายดังนี้

ผู้หญิงสมัยนั้นยังคงนุ่งผ้าซิ่นอย่างไทย ดอกไม้สดบรรยายภาพอย่างชัดเจนไว้

.... วไลสวมเครื่องแต่งกายสีเขียวกับสีขาว กล่าวคือนุ่งผ้าซิ่นหมี่พื้นเขียวแต้มดอกขาวเสื้อของหล่อนเป็นแพรสีเขียวประกอบด้วยแพรขาว เพื่อให้เข้ากับผ้าซิ่นสวมถุงแพรสีขาว และรองเท้าหนังขาวขลิบเขียว ตลอดจนผ้าเช็ดหน้าสีขาวผืนน้อย และกระเป๋าหนังใบเล็กที่ถืออยู่ก็เป็นสีขาวขลิบเขียวเช่นเดียวกัน หล่อนมิได้สวมอาภรณ์สิ่งหนึ่งสิ่งใด นอกจากต้มหยกสีเขียวสดเป็นรูปใบโพธิ์ก้านประดับเพชร รับกับผมอันดำและหยิกเป็นลูกคลื่นเล็กน้อย....

เดี๋ยวนี้เรานุ่งผ้าซิ่นหมี่กันอีก สวมถุงเหมือนกัน เวลานี้เราก็ใส่ตุ้มหูหยกกัน ดิฉันยังแปลกใจ ทำไมการแต่งกายของดอกไม้สดจึงเหมือนกับเดี๋ยวนี้เหลือเกิน ส่วนอมรา น้องสาววไล จะสวมเสื้อผ้าเป็นสีเนื้ออ่อนเข้าชุดกันทั้งหมด เช่นเดียวกับพี่สาว เข้าลักษณะแต่งตัวทันสมัย แต่งตัวแบบผู้ดีใช้เล่นสีที่กลมกลืนกัน ส่วนผู้หญิงที่ล้าหลังในเชิงสมาคมและสมัยดอกไม้สดพรรณนาว่า.... ด้วยเหตุว่าเครื่องแต่งกายของหล่อนหย่อนเทิบทาบ เลื่อนไปไหลมาไม่

อยู่ที่ ทั้งเสื้อผ้าเล่าแม้จะเป็นสีเหลืองด้วยกัน ก็ต่างชิ้นต่างเหลืองไปคนละทาง นอกจากนั้นหล่อนยังสวมถุงเท้าสีขาวและรองเท้าหนังมันดำเข้าไว้ด้วย....

ถ้าใครแต่งตัวเปรี้ยวจัดฉูดฉาดน่าหวาดกลัว น่าหวาดผวาดอกไม้สดท่านก็จะล้อเลียนด้วยการบอกว่าแต่งตัวอย่างกับตุ๊กตาปารีส เรื่องนี้ดิฉันรู้สึกแปลกใจเล็กน้อย เพราะว่าดอกไม้สดนี้ท่านชอบภาษาฝรั่งเศส ที่จริงคนแต่งตัวแบบปารีสน่าจะแต่งสมาร์ททันสมัย แต่ว่าผู้หญิงในเรื่อง *ความผิดครั้งแรก* นี้แต่งตัวฉูดฉาดมาก ตัดผมทรงซิงเกิล ผมหน้าปรกมาระคิ้ว นั่งไขว่ห้าง ผัดหน้าทาปากอยู่หน้าราชฤมัยสมาคม วันที่มีการแข่งม้า แล้วก็หยิบตลับแป้งกระจกลิพสติค หวีออกมา หวีผมกลางธารกำนัล ใส่ตุ้มหูยาวแดงระคอ เวลาหันหน้าไปทางไหนตุ้มหูก็ตีก้านคอ หันไปทางนี้ก็ตีทางนี้ ๆ ช่างอธิบายจนดิฉันได้ยินเสียงตุ้มหูตีคอจนระบมไปหมดเลย แต่งหน้าอย่างฉูดฉาด แต่ว่าผู้ชายทั้งหลายชมกันว่าสวยก็เรียกกันว่าเป็นคนสวยของผู้ชาย นี่แหละค่ะเป็นวิธีที่ท่านได้นำเอาการแต่งกายของคนระดับปานกลางของคนที่ไม่ทันสมัย และคนที่ล้ำนำหน้าวิ่งนำสมัยไป มาวาดภาพให้เราเห็น ส่วนการแต่งกายของผู้ชายก็ใช้คำว่านุ่งผ้า แต่ถ้าเด็กสมัยใหม่มาอ่านเข้าก็คงนึกสงสัย

ว่าผู้ชายสมัยก่อนนุ่งผ้า ผู้ชายสมัยนี้ไม่นุ่งผ้าหรืออย่างไร ใช้คำว่านุ่งผ้าทั้งนั้น หมายถึงนุ่งโจงกระเบนแล้วก็สวมหมวก แต่มีแนวโน้มที่จะไปแต่งแบบฝรั่งซึ่งเป็นความแปลกใหม่ จึงถูกต่อต้านเป็นของธรรมดา และดอกไม้สดก็จัดอมราน้องสาวของวไลคอยเหน็บแนบผู้ชายที่แต่งตัวแบบฝรั่ง อมราใช้บทต่อต้านกับหลวงปราโมทย์โดยใช้คำพูดว่า

"คุณหลวงทำไมถึงแต่งตัวฝรั่งละค่ะ" อมราเอ่ยขึ้นเป็นคำแรก

"เพราะถ้าไม่แต่งฝรั่ง จะต้องนุ่งผ้า อ้ายผ้านุ่งของเรามันโยกโย้นักแล้วแปลกเดินไป กลัวคนมันจะวิ่งตามดู"

ตอนนั้นคุณหลวงปราโมทย์ไปที่บีนัง ถ้าจะไปแต่งตัวแบบคนไทยนั้นก็กลัวคนชาติอื่นจะวิ่งตามดู เป็นตัวตลก

"อายหรือคะ" เด็กหญิงถามตีหน้าขึงขัง

"ก็ไม่เชิง แต่ก็ไม่ชอบให้ใครเห็นแปลก"

อมราหัวเราะดังใส่หน้าเขาอย่างไม่เกรงใจ ขณะที่หล่อนพูดว่า

"หลายปีมาแล้ว สยามกำลังประกาศตัวให้ชาวต่างชาติรู้จักชาติไทย แต่คนไทยออกพ้นประเทศของตนเพียงสามก้าวก็ต้อง

ขอยืมเครื่องแต่งตัวฝรั่งคลุมตัวนั้น หมายความว่ากระไร ครั้นคลุมแล้วก็กลายเป็นเจ๊กหรือแขกหรือญี่ปุ่นไป แต่ไม่เคยเป็นเจ้าของเครื่องแต่งตัวเลยสักที"

นี่แหละคำพูดของอมรา มีความหมายมากหลายแง่หลายมุม นอกจากจะต่อต้านการแต่งกายแบบฝรั่งแล้วก็ยังชี้ให้เห็นถึงความรักความเป็นไทย ความนิยมไทย แล้วก็แสดงถึงความสำนึกในความเป็นไทยและแสดงถึงจิตใจของคนหนุ่มสาวตามประสาเด็กหนุ่มสาวที่สำเร็จการศึกษาใหม่ ๆ แสดงให้เห็นสถานภาพของผู้หญิงในสังคมของดอกไม้สดว่า ผู้หญิงไม่ได้ถูกกดขี่จริง ๆ ดิฉันไม่ทราบว่าจะจริงอย่างนั้นหรือเปล่า หรือเป็นเพราะว่าดอกไม้สดอยากจะเปลี่ยนแปลงสังคมเลยเขียนให้เห็นว่าสังคมที่งามนั้นผู้หญิงไม่ได้รับการถูกกดขี่ เป็นคนที่มีความรู้สึกนึกคิดแล้วก็ได้รับการศึกษาสูง มีอิสระในการแสดงออกซึ่งความคิดอย่างที่อมราได้แสดงออก ดอกไม้สดก็คงอยากเห็นผู้หญิงเท่าเทียมกับผู้ชาย ทั้งทางด้านการศึกษา การสมาคม การกีฬา ตลอดจนการเลือกคู่ครอง เช่นในเรื่อง *นี่แหละโลก* พี่น้องของยุพาพอกลับถึงบ้านก็คุยถึงเรื่องผู้ชายยุ่งไปหมด แล้วศัลยาก็ทนฟังไม่ได้ ละอายใจขายหน้าฉะนั้นศัลยาซึ่งเป็นตัวแทนของหญิงสมัยเก่านั้นหน้าบาง รักตัว

สงวนตัว ก็เลยต้องตายอย่างสาวแก่ไม่มีผู้ชายจะแต่งงานด้วย แล้วแต่ละคนเขาก็ได้ผู้ชายที่เขาต้องการไป นี่แหละดิฉันคิดว่า ยุพาส่าหรี ศรีสอาง สุรางค์รัตน์ ฯลฯ ก็คงเป็นตุ๊กตาที่ดอกไม้สดเขียนขึ้น เพื่อเป็นแนวทางชี้นำสังคมได้กระมัง

คุณรัญจวน อินทรกำแหง

อาจารย์สิทธาพูดมาน่าสนใจทั้งนั้น แต่อาจารย์จะเก็บไว้พูดรอบสองก็ได้ ขอบคุณมากค่ะขอเชิญอาจารย์ขวัญดีในฐานะที่อาจารย์ได้ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับงานเขียนของดอกไม้สดในการทำปริญญาเอก เพราะฉะนั้นก็เชื่อว่า คงจะได้พบประเด็นที่น่าสนใจในงานของดอกไม้สดจากการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียด เราจะได้ฟังในแง่มุมอื่นหลังจากได้ฟังท่านผู้อภิปรายทั้งสามท่านแล้ว

ดร. ขวัญดี รักพงษ์

นมัสการพระคุณเจ้าที่เคารพ สวัสดีค่ะท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย ครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๒ ที่ดิฉันมีโอกาสขึ้นมานั่ง ณ ที่นี้ แต่เป็นครั้งแรกที่รู้สึกกลัวมาก เพราะดิฉันทราบดีว่ากำลังอภิปรายร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิเหนือกว่าดิฉันทุกท่าน การที่ดิฉันถูกขอร้องให้พูดถึงเรื่องของดอกไม้สดนี้เท่ากับเป็นการขอร้องให้ดิฉันเล่าถึง

ประสบการณ์ในการศึกษาที่กินเวลาถึง ๔ ปีเศษของดิฉันในมหาวิทยาลัยลอนดอน ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่ดิฉันภาคภูมิใจก็ได้ ลำบากใจก็ได้ ตื่นเต้น และมีอะไรต้องซ่อนอยู่อีกหลายอย่าง ขออนุญาตให้ดิฉันเล่าถึงประสบการณ์เลย ในขั้นต้นที่เดียวดิฉันก็ไม่ได้ตั้งใจจะวิจัยงานของดอกไม้สด ผู้ที่ให้ความรู้ความสนใจเกี่ยวกับดอกไม้สดแก่ดิฉันนอกเหนือไปจากการอ่านเรื่องของท่านก็คือท่านอาจารย์ใหญ่ ในสมัยที่ดิฉันเรียนอยู่ชั้นเตรียมอุดมศึกษาปีที่ ๒ ที่สงขลา อาจารย์โสมรัศมี จันทรประภา ภรรยาของอาจารย์สมภพ จันทรประภา โดยที่ท่านบอกว่า มีนักประพันธ์ของไทยซึ่งได้ทำชื่อเสียงมากท่านหนึ่ง คือ ดอกไม้สด ด้วยการเขียนเรื่อง *นี่แหละโลก* ได้รับรางวัลการประกวดวรรณกรรมของเอเชียที่ญี่ปุ่น

เรื่องนี้ฝังใจดิฉันเรื่อยมา แต่ไม่เคยคิดเลยว่า นักประพันธ์สตรีผู้นั้นจะมาเป็นผู้ที่ดิฉันต้องมาวิจัยงานในระดับปริญญาเอก จนกระทั่งไปอยู่ที่ลอนดอน ดิฉันเองเป็นคนที่ชอบวิจัยเรื่องเก่า ๆ เรื่องที่ผ่านมาหลาย ๆ ศตวรรษ แต่ทว่าผู้ที่ควบคุมการวิจัยของดิฉันที่โน่น เห็นว่าวรรณกรรมของดอกไม้สดนั้นจะช่วยสะท้อนให้คนต่างชาติได้เข้าใจสังคมไทยในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงจากยุค

เก่ามาสู่ยุคใหม่อย่างแท้จริง ขอให้ดิฉันลองทำดู ดิฉันจึงเริ่มโดยการอ่านตะลุยเลย แล้วก็คิดในใจด้วยว่า คงไม่ยากเกินไปเพราะเราอ่านงานที่เป็นภาษาของเรา เราคงจะอ่านได้อย่างเร็ว เรื่องนี้เป็นความเข้าใจผิด ผิดอย่างสิ้นเชิงเลยทีเดียว เพราะว่าการอ่านงานของดอกไม้สดนั้น แม้แต่จะอ่านเป็นภาษาไทยก็ยังต้องอ่านอย่างระมัดระวังที่สุดถึงจะเข้าใจและเข้าถึงแก่น แล้วก็การที่จะแปลออกไปเป็นภาษาอังกฤษในบางตอนก็ต้องแปลเป็นช่วงใหญ่ ๆ พร้อมทั้งวิจารณ์ไปเป็นภาษาอังกฤษ ใช้หลักวิจารณ์ของชาวต่างประเทศเข้ามาจับตลอดเวลาเลยนั้นเป็นสิ่งที่ยากมาก ดิฉันมาสรุปได้ในตอนท้ายว่า ถ้าหากให้ดิฉันศึกษางานของ Jane Austen ซึ่งเป็นนักประพันธ์ประเภทเดียวกันกับดอกไม้สด เป็นนักประพันธ์สตรีด้วย แล้วก็เขียนเรื่องอยู่ในวงการของคนที่เรียกว่า ชนชั้นศึกษาสูงแล้วถ่ายทอดออกไปเป็นภาษาไทย วิจารณ์เป็นภาษาไทย คิดว่าคงจะทำได้ง่ายกว่า ข้อนี้เป็นข้อสรุปที่ดิฉันได้ในตอนท้ายหลังจากทำงานมาถึง ๔ ปี

ตอนแรกที่ทำนี้ก็ตะลุยอ่านทุกเรื่องเป็นเรื่องยาว ยิ่งนานไปก็ยิ่งคิดเห็นว่ามีอะไรที่ท้าทายให้ต้องอ่านมากขึ้น ๆ แล้วก็เลยคิดว่าอ่านแต่เรื่องราวนั้นไม่พอ ต้องอ่านงานเรื่องสั้นของท่านทุกเรื่อง

ด้วย จึงต้องจับเรื่องสั้นของท่านขึ้นมาอ่าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแปล เป็นบทความ ซึ่งเคยรวมพิมพ์ที่ไหนไม่ว่าจะเป็นบทละครซึ่งเป็นงานชิ้นแรกสุดเรื่อง *ดีผ่อ* สารคดีเช่นเรื่อง *ประเพณีของชาวเกาะคอร์ซิกา* ก็ต้องจับขึ้นมาอ่านทั้งหมด หลังจากนั้นจึงเอามาผสมผสานเพื่อจะดูวิวัฒนาการของการเขียนของท่านแล้วจึงค่อย ๆ จับแนวทางไปได้ว่าเราจะเขียนไปในรูปไหน สิ่งที่เกิดขึ้นหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นในตอนนั้นคือ มีความเห็นว่าดอกไม้สดนั้นเป็นผู้ที่ใช้ภาษาไทยได้งดงามที่สุด สัมผัสได้ด้วยประสาททุกส่วนไม่ว่าท่านต้องการให้เราสัมผัสด้วยความรู้สึกว่าเราเห็นด้วยตา หรือได้กลิ่นหรือว่าได้ยินเสียงหรือว่าสัมผัสด้วยใจคือ เอาอารมณ์เข้าไปร่วมรู้สึกกับการเขียนของท่าน สัมผัสได้ทั้งหมด พิจารณาดูแล้วท่านไม่ได้เขียนเรื่องที่ต้องใช้ราชาศัพท์คือ ไม่ได้แต่งให้เรื่องไหนมีเจ้าเลย แม้แต่เรื่องเดียว ท่านใช้คำศัพท์ธรรมดาแท้ ๆ แต่ทำไมภาษาของท่านจึงเป็นภาษาที่สวยเหลือเกิน ท่านเป็นนักประพันธ์คนเดียวที่ดิฉันพบว่าไม่เคยใช้คำฟุ่มเฟือย ไม่มีคำใดของท่านแม้แต่เพียงหนึ่งประโยค หนึ่งพยางค์ หรือหนึ่งคำซึ่งไม่มีความหมาย ทุกคำจงใจให้มีความหมายเต็มตามนั้น

อีกอย่างหนึ่งที่พบก็คือ การอ่านงานของดอกไม้สดทุก

เรื่องนั้น ถ้าอ่านอย่างไม่ระมัดระวังแล้วจะไม่ได้รสเต็มที่ เข้าไม่ถึงแก่นที่ท่านผู้เขียนต้องการ ดิฉันได้ทดลองจากคนกลุ่มน้อย ๆ ที่อยู่ในอังกฤษตอนนั้น ขอให้อ่านเรื่อง *ผู้ดี* มีหลายคนโดยเฉพาะคนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวนี้ ตีขลุมเอาเลยว่าคุณหญิงพลวัตวิวิธการีนั้นสิ้นชีวิตในตอนท้าย เพราะว่าเขาต้องการให้เรื่องโรแมนติคทุกคนเข้าใจว่าอย่างนั้น แต่เมื่อขอให้เขาอ่านให้ละเอียดว่าคุณหญิงพลวัตวิวิธการีตายหรืออาการกระเตื้องขึ้นแน่ ความจริงท่านในเรื่องนั้นว่าอาการกระเตื้องขึ้นแต่ว่าทุกคนก็อยากให้ตายเพื่อที่จะให้วิมลกับพระเอกนั้นประสบผลสำเร็จในชีวิตรัก แต่ดอกไม้สดไม่ได้เป็นนักเขียนประเภทที่ต้องจบด้วยความสุขเสมอไป ท่านทิ้งไว้อย่างนั้นเพราะว่าถ้าจบไปอีกแนวหนึ่งให้คุณหญิงพลวัตฯ สิ้นชีวิต ลักษณะการเป็นผู้ดีแท้ของคนที่อยู่ในเรื่องนั้นจะถูกลดค่าลงไปด้วย เรื่องนี้เป็นของแน่ ตัวอย่างอีกเรื่องหนึ่งคือในเรื่อง *สามชาย* การตายของอนุวัฒน์ในเรื่อง ถ้าหากใครอ่านอย่างไม่ระมัดระวังก็อาจจะคิดไปได้ว่าเป็นทางออก ของนักประพันธ์ที่ใช้กันอยู่เกร่อในเมื่อหาทางไม่ได้ที่จะให้พระรองตายเพื่อพระเอกกับนางเอกจะได้แต่งงานกัน ก็ให้เกิดอุบัติเหตุ ให้พระรองไปเกิดอุบัติเหตุทางรถยนต์แล้วก็สิ้นชีวิต ถ้าอ่านดูให้ดีในนั้นไม่ใช่เป็นอุบัติเหตุ ท่าน

ไม่ได้เขียนอย่างโจ่งแจ้งก็จริง แต่เราต้องอ่านอย่างระมัดระวัง ในนั้นอาจมีการแย่งพวงมาลัยกัน แล้วรถแฉลบออกนอกทาง เพราะเหตุนั้นรถจึงไปชนเอาต้นไม้ ไม่ได้ชนเอาบุคคลที่ตัวเองต้องการจะฆ่าให้ตาย ถ้าจะว่าไปแล้วก็ผิดกับนักประพันธ์ทั่วไปของเรา

โครงเรื่องของดอกไม้สดนี้แปลกมาก โดยเฉพาะเรื่องในตอนหลัง ๆ ถ้าหากว่าเราพิจารณาจะเห็นวิวัฒนาการตั้งแต่เรื่องแรกคือ *ศัตรูของเจ้าหล่อน* ไปจนกระทั่งเรื่องซึ่งดิฉันถือว่าเป็นเรื่องที่ดีที่สุดของท่าน เป็นเรื่องที่ศิลปการเขียนของท่านสมบูรณ์พร้อมคือ เรื่อง *นี่แหละโลก* เราจะเห็นแนวการเขียนที่ค่อย ๆ ดีขึ้นทุกที จนกระทั่งถึงจุดที่ดีที่สุด โครงเรื่องของเรื่อง *นี่แหละโลก* นั้น หลังจากที่ดิฉันพยายามเขียนออกมา มันไม่เหมือนเรื่องใดของคนไทยเลยแม้แต่เพียงเรื่องเดียว และเมื่อให้อาจารย์ฝรั่ง ไม่แต่เพียงอาจารย์ของดิฉันนะคะ คนอื่นด้วยที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านวรรณกรรมอ่านดูเขาก็ว่าเป็นภาษาอังกฤษว่า extra-ordinary คือ พิเศษจริง ๆ เยี่ยมจริง ๆ ถ้าหากว่าใครกลับไปอ่านดูใหม่อย่างพวกน้อง ๆ ไปอ่านใหม่ จะเห็นว่าการดำเนินเรื่องของท่านแปลกมาก เรื่องของท่านดำเนินไปในที่เพียงไม่กี่แห่ง ในลนาม

เทนนิส แล้วก็ตามปาร์ตี้ และในโรงภาพยนตร์ส่วนใหญ่มีอยู่แค่นี้ แล้วท่านจะกำหนดเวลาเสร็จเลยว่า เรื่องจะต้องดำเนินอยู่เฉพาะเสาร์–อาทิตย์ เมื่อมีการชุมนุมกันอยู่ที่สนามเทนนิสจะมีเรื่องต่าง ๆ เกิดขึ้น แล้วตัวละครผู้ชายก็ต้องแยกย้ายกันไปทำราชการระหว่างวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ปล่อยให้ผู้หญิงอยู่ทางบ้านนั้นประสานเรื่องต่อเพื่อจะคอยให้เกิดเรื่องใหม่ขึ้นมาอีกในระหว่างเสาร์-อาทิตย์ ดำเนินเรื่องอยู่อย่างนี้ตลอดไป แต่จุดที่พิศดารไปกว่านั้นก็คือในเรื่อง *นี่แหละโลก* นี้ ท่านบ่งเวลาที่แน่นอน ซึ่งถ้าผู้อ่านไม่จงใจจับหรือไม่อ่านอย่างระมัดระวัง ก็จะจับไม่ได้ เราสามารถจะจับได้ก็เพราะว่า ผู้ที่เป็นตัวละครในเรื่องนี้จะคุยกันสนทนากันถึงสถานการณ์ของสงครามโลกที่กำลังเกิดอยู่ในยุโรป วันต่อวัน สัปดาห์ต่อสัปดาห์ เรื่องนี้ยิ่งทำให้งานวิจัยของดิฉันยิ่งท้าทายดิฉันมากขึ้น จนถึงกับไปอ่านเรื่องสงครามโลกครั้งที่ ๒ อีกหลายเล่มทีเดียว เพื่อจะเอามาพิสูจน์ความแน่นอนในเรื่องวัน เดือน ปี และเหตุการณ์ที่ดอกไม้สดบรรจุเข้าไปในเรื่องนี้ ดิฉันเคยเรียนถามท่านอาจารย์สมภพ ท่านให้ความกระจ่างว่า ในการเขียนเรื่อง *นี่แหละโลก* ของดอกไม้สดนั้น ท่านได้สะสมหนังสือพิมพ์ไว้เป็นตั้ง ๆ บางครั้งเมื่อไม่แน่ใจเรื่อง วัน เดือน ปี สักนิดหนึ่งก็

ต้องไปหอสมุดแห่งชาติเพื่อค้นหนังสือพิมพ์อีก เพื่อดูให้แน่ นี่เป็นข้อที่ดิฉันพิสูจน์มาแล้วว่าเป็นความจริง เพราะว่าตลอดเนื้อเรื่อง *นี่แหละโลก* ทั้งหมดนั้น มีจุดผิดอยู่เพียงจุดเดียวเท่านั้น และผิดเวลาไปเพียงประมาณ ๒ วัน หรือ ๓ วัน นอกนั้นถูกหมด ดิฉันแปลกใจที่ว่าดอกไม้สดนี้ใช้เหตุการณ์และเวลาในยุโรปมากำหนดเหตุการณ์และเวลาที่เกิดขึ้นในระหว่างสองครอบครัวในเมืองไทย เป็นสิ่งที่ทำได้ยากอย่างยิ่งเลย และถ้าหากเราดูต่อไปใน*วรรณกรรมชิ้นสุดท้าย* วันตายของศัลยาในเรื่อง *นี่แหละโลก* นั้น ดอกไม้สดไม่ได้บ่งเอาไว้ แต่ไปบ่งเอาไว้ในวรรณกรรมชิ้นสุดท้ายซึ่งก็ไม่ได้เป็นการบ่งอย่างชนิดลอย ๆ พิจารณาดูให้ดีแล้วเราจะเห็นว่าเป็นวันสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของโลกอีกด้วย เป็นสองวันก่อนหน้าที่ไทยจะเซ็นสัญญาไม่รุกรานกับญี่ปุ่นกับอังกฤษ และกับบางประเทศในยุโรปซึ่งถ้าให้เวลาการตายของศัลยายืดเยื้อไปมากกว่านั้น ศัลยาก็จะกลายเป็นคนต้องรับรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศที่เข้าไปสู่สมัยมาลานำไทยไปสู่มหาอำนาจซึ่งไม่ได้ปรากฏในตอนที่เขียน*นี่แหละโลก* เพราะถ้าขืนทำอย่างนั้นเรื่องจะไม่สมเหตุสมผล จะต้องให้ศัลยาตายก่อนเวลานั้น เพื่อที่จะจับเรื่องใหม่ จับเรื่องใหม่ขึ้นมานี่ก็เป็นอีกเรื่อง

หนึ่งที่ทำให้เกิดการท้าทายมากขึ้น เพราะว่าดอกไม้สดเปลี่ยนลีลาการเขียน จากการที่เขียนอย่างโรแมนติคในตอนต้น แล้วค่อยๆ realistic มากขึ้นทุกที ๆ จนถึงที่สุดในเรื่อง*นี่แหละโลก* นี้แล้วทันทีนั้นกลับเปลี่ยนมาสู่เป็นนักเขียนแบบเสียดสีเยาะเย้ยอย่างรุนแรง เยาะเย้ยนโยบายของรัฐบุรุษของประเทศไทยในตอนนั้นอย่างมาก ไม่มีใครสามารถเสียดสีมากถึงขนาดดอกไม้สด ดิฉันเองไม่เคยพบ เท่าที่พบเกี่ยวกับเหตุการณ์ในระหว่างสงครามโลก คือ เรื่อง*ระย้า* ของสด กูรมะโรหิต หรือเรื่อง*เมืองนิมิตร* ของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ ล้วนแต่เขียนหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทั้งสิ้น เขียนเมื่อเหตุการณ์ได้คลี่คลายไปแล้ว เรารู้ว่าเราอยู่ตรงส่วนไหน เราแพ้หรือเราชนะแล้ว แต่ดอกไม้สดเขียน*นี่แหละโลก* เขียนในขณะที่เหตุการณ์ยังไม่ทราบว่าจะไปทางไหน เพราะฉะนั้นงานเขียนชิ้นนี้เป็นตัวแทนให้เห็นถึงความคิดเห็นของคนไทย ซึ่งอาจจะมีความคิดเห็นแตกแยกกันในเรื่องสงครามโลกว่าเราจะไปเข้าฝ่ายไหน อย่างเช่น พระยาสุรมนตรี ซึ่งเป็นคุณตาของศัลยา แน่นอนที่สุดในขณะนั้นเข้ากับเยอรมันอย่างชัดเจน ส่วนคุณพ่อของยุพาเข้าข้างสัมพันธมิตร แล้วเราจะสังเกตเห็นว่า ศัลยาเองนั้นก็เข้าข้างด้านสัมพันธมิตร เป็นเหตุ

การณ์ที่ไม่มีใครกล้าแสดงความคิดเห็นว่าตนเองจะสนับสนุนฝ่ายไหน ดอกไม้สดนั้นแสดงออกมาในคำพูดหรือความคิดเห็นของศัลยาค่อนข้างชัดเจนมาก

ดิฉันอาจจะพูดไม่ค่อยมีลำดับไป บัญหาที่เวลาดิฉันทำวิจัยเรื่องนี้มีมากเหลือเกินเพราะว่าไปทำอยู่ในต่างประเทศ งานเขียนของดอกไม้สดมีอยู่ทุกเล่มจริงในมหาวิทยาลัยและตามห้องสมุดใหญ่ๆ ในประเทศอังกฤษ แต่ว่าถ้าหางานชิ้นเล็กๆ ของท่านซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือบางฉบับแต่ยังไม่ได้รวมพิมพ์อย่างเช่นเรื่อง *ดีฝ่อ* หรือที่เอ่ยไว้แล้วเรื่อง *ประเพณีของชาวเกาะคอร์ซิกา* ดิฉันหาไม่ได้ที่โน่น แล้วการที่จะขอสัมภาษณ์ใครก็ทำไม่ได้ จึงตัดสินใจกลับมาเมืองไทย เพื่อจะสัมภาษณ์ท่านผู้รู้บางท่าน แล้วก็ได้ความรู้กลับไปใช้เขียนประกอบ เขียนไปจนกระทั่งเกือบจะจบแล้วประมาณ ๗๐๐ หน้า เขียนไปตอนแรกคิดว่าจะได้สัก ๒๐๐ –๓๐๐ หน้า แต่พอเขียนไปจนถึง ๗๐๐ หน้า จนกระทั่งถูกขอให้ตัด ก็คิดว่าคงจะยุติได้แต่ก็เกิดมีศาสตราจารย์คนหนึ่งจากญี่ปุ่นประจำมหาวิทยาลัยโตเกียวชื่อ โยเนโอะ อิชิอิ ไปเรียนที่อังกฤษ ดิฉันไปเรียนถามท่านว่าเคยทราบเรื่องที่นวนิยายของดอกไม้สดชื่อ *นี่แหละโลก* ได้รับการแปลเป็นภาษาญี่ปุ่นแล้วก็ได้รับรางวัล

บ้างหรือเปล่า เขาบอกว่าไม่เคยได้ยินเลย เรื่องนี้ทำให้งานวิจัยของดิฉันต้องยืดเยื้อไปอีกร่วมครึ่งปี จริงอยู่ในวิทยานิพนธ์นั้นเราอาจจะใส่ลงไปโดยไม่ถูกต้อง แต่เรามีที่อ้างว่าเราได้มาจากที่ไหน ก็ไม่มีใครว่าเรา แต่ดิฉันอยากจะให้สมบูรณ์ ก็เลยยอมยืดเยื้อเวลาเขียน ถามกลับมาที่อาจารย์แม้นมาส ท่านก็บอกว่ามีหลักฐานว่ามีการแปลแน่ อาจารย์สุกิจเองก็เคยเอ่ยถึงอาซาฮี ชิมบุน ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อของญี่ปุ่น และท่านอาจารย์หม่อมหลวงบุญเหลือก็เคยพูดถึงเรื่องที่ได้รับรางวัลนี้แน่ๆ ทำให้ดิฉันคิดว่าดิฉันทำเรื่องนี้อย่างหละหลวมไม่ได้แล้ว ต้องขอให้บรรณารักษ์ที่รู้ภาษาญี่ปุ่นที่โน่นค้นอาซาฮี ชิมบุน ทั้งหมดเลยร่วม ๑๐ กว่าปี ค้นไปค้นมาก็ไม่พบเรื่องนี้ พบแต่เรื่องอื่นซึ่งเป็นของชาวญี่ปุ่นทั้งสิ้น แต่ที่มหาวิทยาลัยลอนดอนนั้นเกิดอาซาฮี ชิมบุน ในระยะสงครามโลกคือระยะที่ดอกไม้สดเขียนเรื่อง *นี่แหละโลก* ไม่มี ขาดหายไป ก็เลยจำเป็นต้องติดต่อไปที่ญี่ปุ่น ติดต่อไปยังมหาวิทยาลัยโอซาก้า มหาวิทยาลัยโตเกียว แล้วก็ติดต่อไปยังหอสมุดแห่งชาติของญี่ปุ่น ล้วนแต่กินเวลามากเหลือเกิน และล้วนตอบมาว่าไม่มีทั้งสิ้น แต่ในขณะเดียวกันเขาบอกมาว่ามีเรื่องอื่นต่างหากที่แปลออกมาเป็นภาษาญี่ปุ่น แล้วเขาก็บอกด้วยว่าผู้แต่งนั้นอยู่ในประ-

เทศไทย ทำให้ดิฉันยิ่งต้องค้นต่อไปใหญ่ เรื่องนั้นก็คือเรื่อง *หนึ่งในร้อย* ซึ่งเขียนออกมาเป็นภาษาญี่ปุ่น ผู้แปลเรื่องนี้เป็นภาษาญี่ปุ่นนั้นคือ นายยุนชิโร นิชิโน ปัจจุบันเป็นประธานของบริษัทโตโยเมนกา ประเทศไทยนี้เอง แต่ไม่มีใครทราบ เรื่องนี้แปลมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นเวลานานพอสมควร ดิฉันก็พยายามติดต่อหาคุณ ยุนชิโร นิชิโน เพื่อที่จะขอสัมภาษณ์ทางจดหมาย ว่าทำไมถึงแปลเรื่องนี้ อะไรเป็นสิ่งที่ชักจูงใจให้แปล แล้วก็ในการแปลนั้นความคิดเห็นของผู้อ่านนี้เป็นอย่างไรบ้าง เขาก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

มีคำนิยมของท่านอุปทูตไทยประจำโตเกียวเวลานั้นคือ นายสง่า นิลกำแหง ดังนี้ “ผมอดที่จะดีใจไม่ได้ที่ได้ทราบข่าวว่าเวลานี้คุณนิชิโน ได้แปลเรื่องราวของนักเขียนที่มีชื่อของไทยเป็นภาษาญี่ปุ่น นวนิยายเรื่องนี้ได้พรรณนาความรัก และความประพฤติของคนหนุ่มสาวสมัยใหม่ ที่ยังรักษาความคิดเก่า ๆ เป็นประโยชน์ในช่วงที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ดังนั้นผมคิดว่านวนิยายเรื่องนี้จะเป็นหนังสือที่เหมาะสมเล่มหนึ่ง ที่จะแนะนำให้

ชาวญี่ปุ่นที่มีประสบการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงของสังคม และประสบกับความสำเร็จในด้านต่าง ๆ นายนิชิโน ผู้แปลนวนิยายเรื่องนี้นั้น เคยไปเรียนในเมืองไทยเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๓๗ (พ.ศ. ๒๔๘๐) ด้วยทุนของกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น อยู่เมืองไทยเกือบ ๑๐ ปี จนกระทั่งได้เลื่อนเป็นรองกงสุล ท่านได้เรียนที่มหาวิทยาลัยที่เมืองไทย และเป็นคนญี่ปุ่นซึ่งเข้าใจคนไทยดีที่สุดคนหนึ่ง ผมหวังว่าหนังสือแปลเล่มนี้จะประสบผลสำเร็จอย่างไม่มีบัญหาใด ๆ"

นายยนชิโร นิชิโน ผู้นี้เท่าที่ดิฉันสืบมา เคยเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และขณะนี้ก็มีความสนใจในวรรณกรรมของไทยมาก จะไม่เป็นการผิดอะไรมากนักถ้าหากดิฉันจะเบิดเผยให้ท่านทั้งหลายทราบว่า ขณะนี้นายยุนชิโร นิชิโน นี้ได้แปลเรื่อง *คู่กรรม* ของ ทมยันตี ออกมาแล้ว และจำหน่ายดีมากในประเทศญี่ปุ่น แล้วในขณะนี้ทางทีวีของญี่ปุ่นก็ออกเป็นละครด้วย

คุณรัญจวน อินทรกำแหง

ดิฉันเชื่อว่าท่านผู้ฟังคงจะฟังด้วยความสนใจ ที่อาจารย์ขวัญดีได้เล่าให้ฟัง เป็นเครื่องแสดงว่าใครว่านวนิยายเป็นเรื่อง

อ่านเล่น ๆ เท่านั้น แต่ที่จริงนวนิยายที่ดีนั้นมีแก่นสารสาระที่ทำให้ผู้ที่อ่านด้วยความตั้งใจละเอียดถี่ถ้วนต้องทำการศึกษาค้นคว้าเป็นเวลาปี ๆ หลายปีถึงขนาดนี้ ดิฉันอยากจะเรียนถามอีกสักนิดหนึ่งว่าอาจารย์ขวัญดีได้แสดงให้เห็นแล้วว่านวนิยายของดอกไม้สดที่อาจารย์เห็นว่าเด่นที่สุดนั้นคือ *นี่แหละโลก* ใช่ไหมคะ ความเห็นของท่านอภิปรายท่านอื่น มีความเห็นต่างไปจากนี้ไหม หรือมีความเห็นด้วยว่า *นี่แหละโลก* นั้นเป็นนวนิยายชั้นเยี่ยมของท่านผู้เขียนเป็นสิ่งหนึ่งอยากจะเรียนถาม นอกจากนี้ก็อยากจะเรียนถามอีกว่า การที่คนหนุ่มสาวสมัยปัจจุบันมีความรู้สึกว่าไม่สามารถจะอ่านงานเขียนของดอกไม้สดด้วยความชื่นชมจากใจจริงเหมือนอย่างการอ่านงานเขียนของนักเขียนปัจจุบันนั้น สาเหตุที่สำคัญเป็นเพราะอะไร อยากจะให้ผู้อภิปรายกรุณาวิเคราะห์ให้ฟัง ส่วนที่คนหนุ่มสาวในปัจจุบันบอกว่าอ่านไม่ค่อยไหว ก็อ้างข้อหนึ่งว่าเป็นเพราะว่ามีพุทธภาษิตประกอบอยู่มากเหลือเกิน เลยเห็นไปว่างานเขียนของดอกไม้สดนั้นเป็นประหนึ่งหนังสือสอนศีลธรรม ข้อนี้เป็นเหตุผลที่น่าจะวิเคราะห์ต่อไปบ้างหรือไม่ และจะยอมรับว่านี่เป็นเหตุผลที่ฟังได้ ซึ่งดิฉันก็อยากฟังความเห็นของผู้อภิปรายอีกด้วยเหมือนกัน ฉะนั้นก่อนที่จะไปถึงคุณสุวัฒน์ วรดิลก อยาก

จะขอเรียนถามอาจารย์สิทธา ที่อาจารย์พูดอ้างไว้ตอนนั้น เพื่อจะได้ต่อเนื่องกันเสียเลย อาจารย์โปรดแสดงความเห็นในการวิเคราะห์งานเขียนของดอกไม้สด และถ้าจะกรุณาให้ความเห็นตามข้อถามที่ดิฉันได้เขียนถามไปด้วยก็จะขอบพระคุณ

ดร. สิทธา พินิจภูวดล

ดิฉันเห็นด้วยกับอาจารย์ขวัญดีทุกอย่างในเรื่องของการวิวัฒนาการการเขียนของดอกไม้สด ตั้งแต่เริ่มแรกนั้น ตั้งแต่ *ความผิดครั้งแรก*, *ศัตรูของเจ้าหล่อน* หนังสือเรื่องแรก ๆ นั้นดอกไม้สดเขียนแบบโรแมนติค พอต่อมาก็เขียนแบบ realistic ในที่สุดก็ satire การ satire ของดอกไม้สดนั้น ดิฉันเห็นว่าเต็มไปด้วยอารมณ์ขันเป็นเรื่องยั่วล้อที่แนบเนียน มีอารมณ์ขันมากและ satire จุดจบของสังคมศักดินา เช่น ในเรื่อง *สามชาย* ได้กล่าวถึงจุดจบของเรือนไม้แบบไทยที่ถูกรื้อลง แล้วก็สร้างตึกสี่เหลี่ยมโอ่โถงขึ้นมาแทนที่ ระหว่างที่มีการทำบุญกันอย่างมโหฬาร เต็มไปด้วยเกียรติยศท่ามกลางข้าราชการใหญ่น้อยทั้งหลาย มากันพร้อมเพรียง เต็มไปด้วยสง่าราศี ภูมิฐาน ขณะเดียวกันมีชาวบ้านนอกกลุ่มหนึ่งหิ้วชะลอมกะเร่อกะร่าเข้ามาเจียวจ๊าวแล้วก็ตกประหม่าเดินสะดุด

อะไรก็ไม่ทราบเข้ามา ตอนนี้ดิฉันถือว่าเป็นสไตล์การยั่วล้ออย่างหนึ่งที่ดอกไม้สดสอดแทรกเข้าไป อ่านแล้วก็ต้องนั่งหัวเราะ เมื่อสมัยก่อนดิฉันเคยถูกทำโทษเพราะเรื่องนี้ เพราะอ่านเรื่อง *สามชาย* ถูกหยิกที่ต้นแขนข้างขวายังจำได้ เพราะว่าทำให้เขียนหนังสือไม่ได้ เนื่องจากแอบอ่านหนังสือของดอกไม้สดในห้องเรียนแล้วก็หัวเราะก๊ากออกมาคนเดียว เวลาล่วงมาเกือบ ๓๐ ปีแล้ว ดิฉันอ่านอีกก็หัวร่อออกมาอีกในที่เดียวกัน–ที่แม่ละมุลเดินกะเร่อกะร่าถือชะลอมเข้ามา มันเป็นภาพ Contrast ออกมาระหว่างสังคมของผู้ดี เต็มไปด้วยความว่นวายกับคนธรรมดาที่มีความจริงใจ เดินเข้ามาหาพวกเจ้าใหญ่นายโต ความเจ้ายศเจ้าอย่างกับความจริงใจเป็นภาพ Contrast กันซึ่งเรียกร้องอารมณ์ ทำให้เกิดวิวัฒนาการทางอารมณ์แก่ผู้อ่าน

สำหรับดิฉันมีความเห็นอย่างเดียวกับอาจารย์ขวัญดีว่า *นี่แหละโลก* เป็นวรรณกรรมที่น่าประทับใจที่สุด ดิฉันรักหนังสือเล่มนี้มากที่สุด ยังไปติดตามอ่านคำวิจารณ์ของคุณรัญจวนในภาพชีวิตที่บอกว่าศัลยาเป็นผู้อาภัพ ดิฉันก็ยังล้ออาจารย์อยู่ในใจว่าศัลยาเป็นผู้อาภัพจริงหรือ ดิฉันก็เถียงอยู่ในใจ พุทโธ่อาภัพอย่างไร เล่นเทนนิสทั้งวันไม่ต้องทำอะไร ผู้หญิงสมัยนี้นอกจากจะทำงาน

บ้าน แล้วยังต้องไปทำงานหลวงอีก ทำงานทั้งหลวงและราษฎร์อย่างนี้เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามศัลยาผู้อาภัพ อาภัพในแง่ที่ว่าศัลยาเป็นผู้ที่มีความคิดลึกซึ้ง เป็นคนมีความดี มีแต่การให้ แต่คนอื่นไม่ได้ให้บ้างเลย คนอื่นที่ประพฤติตัวอย่างไม่น่าจะเคารพนับถือนักในสังคมผู้ดีทึ่งดงามตามความคิดของคุณสุวัฒน์นี้ ผู้ดีทึ่งดงามกำลังจะเปลี่ยนความประพฤติทึ่งดงามนี้ทิ้งแล้ว เพราะพวกลูกผู้ดีทั้งหลายพากันพูดถึงผู้ชายอย่างเต็มปากเต็มคำ แสดงความปรารถนาในการแย่งผู้ชายอย่างเปิดเผย แต่ศัลยามัวแต่รู้สึกละอายใจ มองโลกด้วยความคิดและเหตุผลอย่างลึกซึ้ง พฤติการณ์ของผู้หญิงแบบนี้มีแต่จะสูญสิ้นไปจากสังคมไทย การที่ดอกไม้สดเขียนแบบนี้ดิฉันว่าได้แฝงแนวเขียนแบบ satire หรือยั่วล้อไว้ด้วย คนที่มองโลกอย่างผิวเผินนี้ กลับได้รับความยกย่องจากผู้ชายทั้งหลายโดยเข้ามาชวนคุยด้วย แต่ถ้าเผื่อไม่มีใครนั่งอยู่แล้วจึงจะหันไปพูดกับศัลยาด้วย ผู้หญิงอื่นลุกไปหมดแล้วจึงจะสนทนากับศัลยาอะไรทำนองนี้ ดิฉันคิดว่าคนแสนดีและงดงามนั้นไม่สู้จะดีนักในสายตาผู้ชาย ในขณะเดียวกันดิฉันก็คิดว่า ผู้ชายก็ถูกดอกไม้สดเหน็บเอาแรง ๆ เหมือนกันว่ามีตาอันไม่สู้จะเจาะลึกเลย ชอบแต่สิ่งที่ผิวเผิน ไม่ชอบสิ่งที่ลึกซึ้งงดงาม

ดิฉันอยากจะพูดถึงฉากคล้ายกับที่คุณขวัญดีพูดไว้ ดิฉันเตรียมไว้เหมือนกัน ฉากของดอกไม้สดนี้ใช้ฉากที่ประหยัดมาก แต่ก็ทำให้เห็นว่าในบ้านผู้ดีสมัยโบราณนั้น จะต้องมีเนื้อที่กว้างขวางมากถึงขนาดสร้างสนามเทนนิสไว้ในบ้านได้ เพราะสนามเทนนิสนั้นจะต้องใช้เนื้อที่มากพอสมควร แต่ในสมัยนั้นฉากสนามเทนนิสเป็นฉากใหม่เอี่ยมในวงสังคมไทย เพราะในสังคมไทยไปดูมวยกันไปตีไก่ หรือกัดปลา หรือสมัยใหม่หน่อยก็ไปอยู่ริมสนามฟุตบอล แต่จะมีสักกี่คนที่จะนึกถึงสนามเทนนิส แม้แต่เวลานี้สนามเทนนิสก็สร้างด้วยราคาแสนแพง การจะเล่นเทนนิสได้นั้น จะต้องใช้เงินทองมาก ถึงแม้จะถูกกว่าการเล่นกอล์ฟก็ตาม ในวงสังคมชีวิตคนไทยชั้นสูงนั้น จึงเป็นสิ่งที่แปลกใหม่ ซึ่งดอกไม้สดฉลาดพอที่จะหยิบเอามาสร้างเป็นฉากหนึ่งในนวนิยาย

นอกจากนี้คนไทยในสังคมของดอกไม้สด นิยมไปเที่ยวต่างประเทศ เหมือนสมัยนี้ญาติพี่น้องเราจะไปเรียนต่อต่างประเทศจะต้องไปส่งกันที่สนามบินดอนเมืองทั้งหมู่บ้าน มีชะลอมมีอะไรก็หิ้วกันไปอีรุงตุงนัง แม้แต่เวลานี้ภาพการไปส่งญาติพี่น้องมีพวงมาลัยเต็มคอ มีชะลอม มีของฝากหิ้วรอบตัวนี้ก็ยังประสบอยู่ สมัยก่อนนี้เขาไปรับไปส่งกันที่บีนัง เพราะฉะนั้นในวงสังคมชั้นสูง การ

ออกไปบินั้นจึงเป็นเรื่องน่าสนใจ ดอกไม้สดก็ได้นำฉากบินั้งฮิล มาเป็นฉากนวนิยาย มีทั้งดอกไม้สีม่วงทึ่งดงาม ดอกไม้สดไม่ได้เอ่ยชื่อไว้ด้วย ถ้าเผื่อว่าดอกไม้สดยังมีชีวิตอยู่จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ ท่านจะทราบว่าดอกสีม่วงบนบินั้งฮิลนั้นเป็นดอกไม้ที่มีชื่อเสียงที่สุดในโลก สำหรับสังคมของผู้ดีในสมัยนั้น เป็นผู้ดีที่ได้รับการศึกษา มิใช่เป็นผู้ดีซึ่งหลงอำนาจอย่างที่คุณสุวัฒน์รังเกียจเหลือเกินที่ใช้มึงกูและกดขี่คนที่ด้อยกว่า เป็นผู้ดีซึ่งได้รับการศึกษาอย่างดีในประเทศไทย และเมื่อไปต่างประเทศก็ได้รับการศึกษาชั้นดีจากต่างประเทศ ดอกไม้สดได้พยายามวาดภาพอำนวย ซึ่งเป็นน้องชายของคุณหลวงปราโมทย์ ว่าเป็นผู้ดีเต็มไปด้วยการศึกษาไม่ใช่มีแต่ความรู้เท่านั้น ยังเป็นคนที่ได้รับการศึกษาอย่างรอบคอบ จะแสดงความคิด ความเห็น ความประพฤติหรือเลือกคู่ อำนวยก็ใช้สายตาและใช้วิชาการด้วยในการประกอบอาชีพ ในการดำรงชีวิต ผิดกับนักเรียนนอกในนวนิยายบางเรื่องที่มาถึงก็แสดงความหัวสูงทำเป็นจิกโก๋แต่งตัว เต้นรำเท้าไฟ แต่อำนวยนั้นได้แสดงความเป็นนักวิชาการ ดิฉันคิดว่าอำนวยก็เป็นตุ๊กตาอีกตัวหนึ่งซึ่งเป็นแบบอย่างเป็น good model ของนักเรียนนอกทั้งหลายว่า ถ้าท่านได้ไปเรียนหนังสือมาจากเมืองนอกแล้ว นำวิชาความรู้นั้นมาถ่ายทอดให้กับ

สังคมไทยในทางที่เป็นพิษเป็นภัยหรือไม่ ท่านหลงอะไรแล้ว มาชวนคนไทยให้หลงตาม ท่านได้กลั่นกรองความรู้ความคิดของท่านหรือเปล่า อำนวยนั้นเป็นคนที่รอบคอบเหลือเกินที่จะใช้วัฒนธรรมต่างประเทศ ความรู้และประสบการณ์จากต่างประเทศมาใช้ในสังคมไทย และอำนวยก็เลือกผู้หญิงที่จะเป็นคู่ครองซึ่งขัดกับผู้ชายอื่น ๆ เลือกคือ ชอบผู้หญิงที่โง่ หรือที่มีคนพูดไว้ว่ารูปสวยรวยทรัพย์อับปัญญา พ่อตาตาย แม่ยายโง่ อะไรแบบนั้น ซึ่งเป็นอุดมคติของชายไทยที่อยากได้ผู้หญิงแบบนี้ แต่อำนวยกลับไม่คิดอย่างนั้น กลับคิดว่าเขาควรจะเลือกหญิงที่มีสติปัญญาดี มีความกล้า มีความซื่อตรง มีความเป็นตัวของตัวเอง เป็นผู้หญิงที่ก้าวหน้ามาก ซึ่งผู้หญิงแบบนี้ดิฉันไม่ทราบว่า ดอกไม้สดท่านพบจริง ๆ ในสังคมขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ หรือเป็นผู้หญิงที่ท่านตั้งเอาไว้เป็นธงชัยเฉลิมพลของผู้หญิงทั้งหลายของไทย

ดิฉันอยากจะพูดถึงสนามม้าสักนิดหน่อย สนามม้าซึ่งในเวลานี้เรากำลังคิดว่าจะเลิกหรือไม่เลิกกันอยู่ ในสมัยของดอกไม้สดเป็นที่ชุมนุมของคนชั้นสูง คนชั้นสูงของคนกรุงเทพ ฯ สมัยนั้นเป็นข้าราชการและเจ้านาย ยังมีชาวต่างประเทศด้วย ชาวต่างประเทศซึ่งเข้าไปรวมกันอยู่ในสนามม้านั้นพูดภาษาอังกฤษและ

ภาษาฝรั่งเศสดังซู่ซ่าไปหมด ทำไมถึงดังอย่างนั้นก็ไม่ทราบ คุณขวัญดีบอกว่าสำนวนของดอกไม้สดสัมผัสได้ทั้งห้านี้ ดิฉันก็ได้สัมผัสว่าภาษาฝรั่งในราชตฤณมัยสมาคมนั้นดังซู่ซ่า ท่านเขียนบอกว่าเสียงภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสดังซู่ซ่า ระคนกับภาษาแขกและจีนจนคนไทยเองเผลอนึกว่าตนเป็นคนต่างชาติไปด้วย จึงพลอยส่งภาษาอังกฤษกันออกขรม เป็นการแสดงอารมณ์ชั้นเชิงล้อเลียน ดิฉันคิดว่ายังไม่ได้ตอบคำถามว่า เห็นด้วยไหมว่า *นี่แหละโลก* เป็นวรรณกรรมที่เด่น รู้สึกตอบไปแล้วว่าเห็นด้วย พันเปอร์เซนต์ และดิฉันก็เห็นด้วยว่า *วรรณกรรมชั้นสุดท้ายนี้* เป็นรองลงมา แต่น่าเสียดายที่เขียนไว้ไม่จบ

ส่วนหนุ่มสาวปัจจุบันนี้ อ่านงานดอกไม้สดด้วยความชื่นชมไม่ได้นี้ เพราะอะไรดิฉันไม่ทราบ เพราะดิฉันก็เริ่มแก่แล้ว ตอนหนุ่มสาวนั้นอ่านงานของดอกไม้สดด้วยความชื่นชมมาก ไม่มีอะไรอีกแล้วที่จะชื่นชมไปกว่านี้ ยอมถูกหยิก เอาไปอ่านในห้องเรียน เพราะมันกำลังติดพันอะไรอยู่ จะอ่านให้จบเร็ว ๆ รอไม่ได้จนกว่าจะถึงเวลาพัก จำต้องอ่านในห้องเรียน ยอมถูกทำโทษ ยอมถูกขายหน้า ถูกประจานในห้องเรียน ถูกว่าเป็นคนไม่เอาไหนในเรื่องที่จะอ่านงานของดอกไม้สดให้จบเร็ว ๆ คิดไม่ออกว่าหนุ่มสาวใน

สมัยนี้ทำไมจะมารังเกียจสำนวนภาษาของดอกไม้สด ทำไมรังเกียจสังคมต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ทำไมรังเกียจพุทธภาษิต คิดไม่ออก นักศึกษาที่รามคำแหงไม่กล้ามาบ่นเลยเมื่อไปให้อ่านในฐานะเป็นตัวอย่างของภาษาเขียนที่หมดจดเรียบร้อย ถูกต้องทุกแง่มุมทั้งทางด้านการใช้จำ ทางด้านการแสดงออก ทางด้านสไตล์การเขียน ทั้งด้านการวาดภาพพจน์ก็ชัดคมด้วยคำพูดทุกสิ่งทุกอย่างนักศึกษาเขียนรายงานมาก็พากันชื่นชม ไม่ทราบว่าเผื่อจะเอาคะแนนหรือจริงใจหรือเปล่า เพราะฉะนั้นดิฉันตอบไม่ได้ ดิฉันเห็นหนุ่มสาวที่ดิฉันรู้จักนั้นได้ชื่นชมคุณค่าของวรรณกรรมของดอกไม้สดอย่างเต็มที่ แล้วก็ได้คะแนนในรายงานนั้นดีมากด้วย

คุณรัญจวน อินทรกำแหง

ขอบคุณค่ะ คือเรียนถามในประเด็นว่าทำไมหนุ่มสาวในสมัยนี้จึงชื่นชมดอกไม้สดไม่ได้เต็มที่ เพราะไม่ได้หมายความว่าจะไม่มีชื่นชมเลย มีเหมือนกันแต่ไม่มีมากเท่าที่ควร เพราะจนบัดนี้ก็ยังไม่ได้ยินว่าถ้าให้อ่านดอกไม้สด ก็ยอมอ่าน เพราะเหตุว่าได้ถูกนำมาเป็นหนังสืออ่านในห้องเรียน แต่ถ้าจะเลือกอ่านโดยหยิบจากชั้นหนังสือที่เรียงเอาไว้ ก็ไม่แน่ เพราะอะไร ก็เพราะเหตุว่าสำนวน

ภาษา แม้จะประณีตงดงามเพียงใดก็ตาม แต่เป็นคนละสมัย เห็นจะเกี่ยวกับยุคสมัยนี้เป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่ง บังเอิญเราก็ไม่มีเวลาจะอภิปรายประเด็นนี้มากนัก เพราะมีประเด็นอื่นที่อยากจะเรียนถาม ดิฉันคิดว่าท่านผู้ฟังก็คงจะสนใจเหมือนกันคือ งานเขียนของดอกไม้สดนั้นมิได้มีเฉพาะนวนิยาย มีเรื่องสั้นอยู่ไม่น้อยทีเดียว ก็อยากจะฟังความเห็นจากอาจารย์ขวัญดี ในฐานะที่ทำวิทยานิพนธ์ว่าจะให้ความคิดเห็นในเรื่องสั้นของดอกไม้สดบ้างไหม และอีกอย่างหนึ่งแม้วันนี้จะเป็นวันที่เราอภิปรายรำลึกถึงดอกไม้สด แต่ในการที่เราจะพูดถึงวรรณกรรม เรื่องของงานเขียน ดิฉันคิดว่าสมควรจะกล่าวถึงเหมือนกันว่างานเขียนของดอกไม้สดนั้น เราได้กล่าวถึงในด้านชื่นชม แสดงถึงคุณค่างดงามมาแล้วมีตรงไหนบ้างไหมที่เรารู้สึกว่าเป็นจุดที่พอจะมีตำหนิบ้างหรือไม่มีเลยในแง่ของการศึกษาถึงวรรณกรรม

ดร. ขวัญดี รักพงษ์

ขอตอบปัญหาสุดท้ายก่อนนะค่ะที่ว่ามีอะไรเป็นข้อตำหนิบ้างหรือเปล่า ดิฉันคิดว่ามีค่ะเพราะว่าเวลาเราจะวิจารณ์วรรณกรรมนั้นเราจะต้องตั้งตัวเป็นกลาง ไม่ใช่นิยมแล้วก็ดีไปหมดทุกอย่าง ตาม

ความรู้สึกของดิฉันนี้ ดิฉันคิดว่าเวลาที่ท่านดอกไม้สดเขียนเรื่องไหนก็ตาม หากมีอะไรเป็นกรอบบังคับอยู่ รู้สึกว่าท่านเขียนได้ไม่ค่อยสละสลวยนัก จังหวะในการเขียนไม่ค่อยจะราบเรียบทีเดียว อย่างเช่นในเรื่อง *นันทวัน* ท่านเขียนในยุคจอมพล ป. ท่านถูกบังคับแม้กระทั่งตัวสะกด การันต์รู้สึกว่าท่านเขียนเรื่องนั้นไม่ค่อยจะดีคือดีเหมือนกันด้านถ้อยคำสำนวนดี แต่จังหวะของเรื่องนั้นเดินไม่ค่อยจะเรียบนัก ถ้าเผื่อว่าท่านผู้ฟังยังจำตอนท้ายเรื่องได้ พระ-เอกนางเอกโกรธกันมาตลอดเวลา งอนกันอยู่ตลอดเวลา แล้วอยู่ ๆ พระเอกก็ต้องกลับมากรุงเทพ ฯ ระหว่างทางก็เขียนจดหมาย เป็นจดหมายแสดงความรักอย่างยิ่งยวดต่อนางเอกเลย ซึ่งไม่เคยปรากฏมาตลอดทั้งเรื่อง จู่ ๆ ก็เกิดขึ้นมา มันเป็นไปไม่ค่อยเรียบ ไม่ค่อยสอดคล้องประสานกันเหมือนเรื่องอื่น ๆ ของท่าน อีกอย่างหนึ่งที่ดิฉันสังเกตก็คือ บางครั้งดอกไม้สดได้เดินทางออกไปตามต่างจังหวัด ดูเหมือนท่านเกิดความประทับใจมากกับธรรมชาติในชนบท ความสงบ สดชื่นและสีสัน การบรรยายของท่านสวยเหลือเกินอย่างเช่น การบรรยายการแต่งกายของพวกลาวโซ่งในเรื่อง *Romance ซ้อน เรื่องจริง* ที่เพชรบุรีอย่างนี้เป็นต้น ท่านเขียนดีก็จริง แต่ถ้าเมื่อไรที่ท่านไปติดใจเรื่องธรรมชาติเข้า การดำเนิน

เรื่องจะเสียดุลยภาพไปบ้าง แทนที่เรื่องจะดำเนินไป ก็ไปสะดุดด้วยธรรมชาติเสีย ไม่ค่อยจะเรียบ หรืออย่างเช่นในเรื่อง *อุบัติเหตุ* ตอนเริ่มน่าตื่นเต้นมาก พ่อของนางเอกถูกรถชนตายไปกลางพายุฝน ทำให้เราคิดว่าจะต้องเกิดอะไรที่รุนแรง จะต้องมีอะไรที่เป็นเชื้อให้เกิดความอาฆาตแค้น แต่แล้วเรื่องก็จางหายไปอย่างไม่มีเหตุผลนัก มันอ่อนไปหน่อย เนื้อเรื่องอ่อนไป แล้วเรื่องก็ไปเกิดขึ้นที่เมืองกาญจน์ ที่ไทรโยค ที่หัวหิน ซึ่งหนักไปทางการพรรณนาธรรมชาติ

อาจารย์รัญจวนถามถึงเรื่องสั้น ดิฉันนั้นเป็นผู้นิยมเรื่องสั้นของดอกไม้สดหลายเรื่องเกือบทุกเรื่องก็ว่าได้ อาจจะบางแง่ในบางเรื่อง ถ้าพูดถึงบรรดาเรื่องสั้นแล้ว ดิฉันคิดว่าดิฉันชอบเรื่องแปลมากที่สุดคือ *อัวรานางสิงห์* เรื่องนี้ถ้าใครอ่านแล้ว คิดว่าคงสะเทือนใจ สำหรับดิฉันอ่านแล้วน้ำตาไหล เป็นความรู้สึกผูกพันระหว่างคนกับสัตว์ ความรู้สึกของสัตว์ที่ถูกแยกออกมาจากป่าดงพงพีที่ตัวเองเคยอยู่ เพราะความที่ติดใจ ภักดี ต่อคนที่ตัวเองถือว่าเป็นนาย แล้วในที่สุดตัวเองก็ถูกพรากจากผู้เป็นนาย ต้องตายไปอย่างไม่มีใครเข้าใจได้ เพราะตัวเป็นสัตว์ การบรรยายและถ้อยคำในเรื่อง *อัวรานางสิงห์* นั้นกินใจเป็นที่สุดในความรู้สึกของดิฉัน

ในด้านการแปล ในด้านตลก ถ้าเป็นเรื่องขนาดสั้นดิฉันว่าเรื่อง ๑ *ใน* ๕๐๐ ดีที่สุดถ้าอ่านให้ดีแล้วจะไม่เป็นเพียงเรื่องตลก แต่เป็นเรื่องเสียดสีสังคมอย่างที่ท่านอาจารย์สิทธาว่าเสียดสีอย่างตลกขบขันตลอดทั้งเรื่อง ถ้าเราพิจารณาดูให้ดีจะมุ่งไปที่จอมพล ป. มากที่สุด คือ ลักษณะรัฐนิยมในตอนนั้น และตามคำขวัญตอนนั้นที่ว่าตามผู้นำชาติพ้นภัย ตอนที่ตลกที่สุดดูเหมือนอยู่ตอนท้ายเรื่องหลัง แม่จวงเป็นนางเอก ตลกในเรื่องอยู่ที่ตู้นิทรรศการ ในตู้นั้นมีเครื่องลงรัก มีก้อนรักอยู่แล้วก็มีป้ายติดอยู่ที่ตู้ว่า "รักเมืองไทย" หมายถึงว่า รักของเมืองไทย หรือ รักที่มีในเมืองไทย แต่แม่จวงไม่เข้าใจ จะเป็นด้วยตัวเองด้อยการศึกษาหรือว่าเกิดเส้นผมบังภูเขาก็ไม่ทราบ ถามสามีขึ้นว่า "ใครรักเมืองไทย ?" สามีก็บอกว่า "นั่นละมันรักเมืองไทย", "ก็ฉันรู้แล้วว่ารักเมืองไทยแล้วใครรักล่ะ ?" ก็เถียงกันอยู่จนกระทั่งเกือบเกิดปากเสียงกันขึ้น ดีกว่าสามีเข้าใจว่าภรรยาของตัวหมายถึงอะไร เพราะมีประโยคหนึ่งที่ภรรยาพูดออกมาว่า "ไม่รู้เหรอ เห็นตะโกนกันปาว ๆ ว่าต้องรักเมืองไทย ๆ ฉันจะไปรู้เหรอว่าใครรัก" อันนั้นเป็นการเสียดสีที่แนบเนียนที่สุด และเยาะเย้ยได้อย่างถึงใจเลย หรือท่านอาจจะแอนตี้ญี่ปุ่นอีกอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏอยู่ใน *วรรณ*

กรรมชั้นสุดท้าย หากใครสนใจจะศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองไทยในระยะนั้น ดิฉันว่านำ *วรรณกรรมชั้นสุดท้าย* ของดอกไม้สดเข้ามาประกอบได้อย่างดีเลย เช่น ตอนที่ท่านเอาใบปลิวของพวกญี่ปุ่นมาลงพิมพ์ทั้งฉบับ ในนั้นถ้าใครไปอ่านก็ต้องอดขำไม่ได้คือถูกต้องหมดเลยทุกประการ เอาของจริงมาอย่างสมบูรณ์ ภาษาของญี่ปุ่นที่เขียนมันทำให้เราขำ "เกียรติยศก็จะเฟื่องฟูขึ้นแน้" หรืออะไรทำนองนี้คือสะกดผิด ๆ ถูก ๆ บ้าง เช่น "ด้วยเหตุนี้ในชาติทั้งสองจะจำเริญมิตรภาพและการเคารพต่อกันขึ้นมากแน้" เป็นต้น

งานด้านวิจารณ์มีน้อย แต่วิจารณ์ได้ดีคือ *แอนนากับพระเจ้ากรุงสยาม* ให้ความคิดอ่านดีทีเดียว โดยเฉพาะท่านผู้ใดที่เคยดูภาพยนตร์เรื่อง *แอนนากับพระเจ้ากรุงสยาม* ทั้งสองหรือสามชุดมาแล้ว เรื่องสั้นที่เขายกย่องกันว่าดี ยอมรับกันอยู่แล้วคือ *พลเมืองดี* แปลออกเป็นภาษาอังกฤษพิมพ์ที่แคนเบอราในหนังสือรวมเรื่องสั้นเอก ๆ ชื่อ SPAN เขาก็รับกันว่าดีอยู่แล้ว เรื่องนี้ให้ภาพชีวิตของคนไทยที่อยู่แถวอยุธยา ในระหว่างสงครามโลกตอนอพยพ แต่ในเรื่องนั้นก็อีกเหมือนกันดอกไม้สดยังอุตส่าห์เสียดสีจอมพล ป. เช่นการคิดชื่อลูก จะเอาอย่างไรดีถึงจะถูกรัฐนิยม

นายสมหมายกับนางสมจิตจะต้องคิดกันสองคน แต่ดิฉันว่าตามความเห็นของดิฉัน เรื่องสั้นขนาดสั้นจริง ๆ นั้นคือเรื่อง *คนใจบุญดี* ตัวละครเข้าใจว่าเป็นคนเดียวกับในเรื่อง *พลเมืองดี* คือนายสมหมายท่านผู้ฟังคงพอจะจำเรื่องได้บ้างว่าตอนนั้นยุคหลังสงครามผู้คนอดอยากกันมาก มีผู้หญิงคนหนึ่งท้องแก่ไปฉกเอาเงินของผู้หญิงแก่คนหนึ่ง นายสมหมายอยู่ในที่เกิดเหตุ ไม่ทันนึกอะไรก็คว้าเอาผู้หญิงท้องแก่คนนั้นจับไปให้ตำรวจ ผู้หญิงคนนั้นก็ต้องไปขึ้นโรงพัก แล้วนายสมหมายซึ่งเป็นคนใจบุญเหลือเกินก็มานั่งดูดกาแฟ ระหว่างดูดกาแฟก็เริ่มคิดไปว่าตายแล้ว ผู้หญิงเขาก็ท้องแก่ ครอบครัวคงจะลำบากถึงได้มาทำอย่างนี้ อาจจะมีลูกทางบ้านกำลังหิวโหยร้องหาแม่เด็กอาจจะต้องตาย อาจจะต้องอย่างนั้น อาจจะต้องอย่างนี้ ในที่สุดตัวเองก็ทนไม่ได้ในการกระทำของตัว คิดว่าได้ทำผิดไปเสียแล้ว ทันใดนั้นก็มีนายตำรวจคนหนึ่งซึ่งเป็นเพื่อนของเขาเข้ามาพลางบ่นว่าก็คนมันอย่างนี้ มันไม่ละทิ้งสันดานตัวเอง มันเคยขโมยมันก็ต้องขโมยอยู่ร่ำไป ในที่สุดนายสมหมายก็ถามขึ้นว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร ตำรวจคนนั้นเล่าให้ฟังว่าผู้หญิงคนนั้นเคยทำงานในบ้านของเขามาก่อนแล้ว ก็เคยขโมยของมา เมื่อคืนนี้ก็โดนตำรวจจับไป เพราะว่าไปฉกเงินของ

คนแก่ นายสมหมายเลยรู้สึกคล้ายว่า นรกหลุดออกไปจากใจ อะไรทำนองนี้ ดีมุมกลับได้ดีมากทีเดียว คิดว่าท่านไปอ่านเองดีกว่าเพราะผู้เล่าไม่สามารถจะเล่าได้ให้ดีพอจะทำให้ผู้ฟังรู้สึกซาบซึ้งได้ว่าดอกไม้สดเขียนไว้ว่าอย่างไร

คำถามของอาจารย์รัญจวนที่ว่า ทำไมเยาวชนเดี๋ยวนี้จึงไม่ชอบเรื่องของดอกไม้สดเท่าที่ควร คือดิฉันเองก็มีความรู้สึกเหมือนอาจารย์สิทธา คือตนเองถึงวัยแก่แล้ว ถ้าถามว่าทำไมเด็กถึงไม่ชอบต้องถามน้อง ๆ ที่นั่งอยู่ในที่นี้ แต่เท่าที่ดิฉันสังเกตจากพวกหลาน ๆ ชอบอ่านเรื่องประเภทราชรถมาเกย เรื่องที่นางเอกมาจากบ้านนอกแล้วก็อยู่ ๆ มาเจอพระเอกรวยหรือว่าพระเอกจน แต่อยู่ ๆ ก็พบความจริงว่าตัวเองนั้นเป็นเจ้าชายเป็นหม่อมราชวงศ์หรือหม่อมเจ้าอะไรทำนองนี้ ดิฉันคิดว่าวัยเป็นสิ่งหนึ่ง วัยของหนุ่มสาวชอบเรื่องโรแมนติค เรื่องของดอกไม้สดนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ใช่หนักทีเดียว เพราะว่าอ่านไปจริง ๆ แล้วมีข้อขำมากมาย แต่ผู้อ่านที่เป็นเยาวชนจะรู้สึกคล้าย ๆ กับว่าพอจะจับขึ้นมาแล้วดูมันหนัก ดูเป็นแบบเป็นแผนเป็นวรรณกรรมมาตรฐานที่ใคร ๆ ก็ยอมรับ มันไม่หวือหวา ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งคือ ผู้อ่านที่ยังอยู่ในวัยเยาว์นี้มักจะข้ามช่วงที่เป็นคำบรรยายไป มักจะชอบตอน

นางเอกพระเอกโต้ตอบกัน ใครว่าอย่างไร ใครแสดงอย่างไรใน
เรื่องของดอกไม้สดนั้นมีการบรรยายไว้มาก ช่วงที่มีการบรรยายนั้
เป็นตอนที่มีประโยชน์มาก ช่วงที่เป็นการบรรยายยาวนี่แหละ
อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ไม่ดึงดูดสายตาของเด็กหนุ่มสาวให้อ่าน ดิฉัน
คิดว่าอย่างนั้น แล้วก็อีกอย่างหนึ่งความอดทนของคนที่อยู่ในวัย
หนุ่มสาวที่ต้องการเรื่องให้ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เรื่องของดอก
ไม้สดนี้อาจจะดูช้าไปบ้างสำหรับเขา อาจพูดถึงความรู้สึกในใจ
อย่างลึกซึ้ง อาจจะเป็นการมองเข้าไปในสังคมอย่างเข้าใจ ไม่ได้
พุ่งไปที่ตัวเรื่องที่จะให้มันไปเร็ว ๆ อย่างนั้น อาจจะเป็นส่วนหนึ่ง
ที่ทำให้พวกเขาส่วนมากเบื่อหน่ายไป

ดิฉันอยากจะขอเพิ่มเติมอีกสักนิดหนึ่งว่าดิฉันชื่นชมด้าน
ภาษาของดอกไม้สดมาก เพราะดอกไม้สดนั้นเป็นผู้มีความสามารถ
ด้านภาษาเฉพาะตนเป็นอย่างยิ่ง และใครเลียนแบบไม่ได้เลย ท่าน
เองไม่เคยเลียนแบบใครด้วยเท่าที่ดิฉันศึกษาค้นคว้า แล้วใครที่
เลียนแบบของท่านนั้นก็เห็นอยู่ในวงนักอ่านหนังสือ เห็นอยู่ชัด ๆ
ในงานของนักประพันธ์บางท่าน ซึ่งจะไม่ขอเอ่ยนามในที่นี้ ดิฉัน
อ่านงานของดอกไม้สดเสียจนขึ้นใจ สามารถชี้บอกได้เลยว่าตลอด
ทั้งเรื่องซึ่งยาวถึงสองเล่มนั้น ประโยคนี้มาจากหนังสือเล่มไหน

ของดอกไม้สด วรรคนั้นมาจากเรื่องใดตอนไหน ทำไมพอชมพระจันทร์เขาต้องบอกว่า พระจันทร์โตเท่ากระด้งมอญ อย่างนี้ทำไมไม่ชมพระจันทร์แบบอื่น ทำไมต้องชมว่าเท่ากระด้งมอญ ซึ่งเป็นคำพูดของเด็กเล็ก ๆ ใน *เรื่องนิด ๆ หน่อย ๆ* ของดอกไม้สด แล้วยังมีตอนพระเอกเกี้ยวนางเอกก็พูดว่าจะต้องเป็นยักษ์ตัวโตกว่านี้ หรืออะไรทำนองนี้ซึ่งปรากฏอยู่ในเรื่อง Romance *ซ้อนเรื่องจริง* ของดอกไม้สด คือเลียนแบบเกือบทุกตอนเลย จนดูเหมือนนักประพันธ์ผู้นั้นจะตัดเอาคำพูดของดอกไม้สดมาเรียบเรียงใหม่เข้าแต่ถึงแม้จะทำอย่างนั้นเรื่องก็ไปไม่ดีเลย เพราะมันไม่ใช่แต่เพียงภาษาเท่านั้นที่เราจำเป็นมาใช้ในนวนิยาย แต่จะต้องเอาภาษามาประกอบกับเรื่อง มาประกอบกับโครงเรื่อง มาประกอบกับอีกหลาย ๆ อย่างให้ประสานกันได้สนิทจึงจะดี เพราะฉะนั้นถ้าหากชื่นชมแต่เพียงภาษาแล้วคัดลอกของท่านมาใช้ ดิฉันคิดว่าไม่ดีนักและทำไม่ได้ ไม่ควรทำอีกอย่างหนึ่งเกี่ยวกับดอกไม้สดที่ดิฉันอยากจะพูดคือเวลาที่อ่านอย่างวิเคราะห์นั้น เกิดความรู้สึกอยากทราบเหลือเกินว่าใครเป็นตัวแบบของท่านในเรื่องนั้น ๆ ใครคือพระยาพลวัต ฯ ท่านคงจะต้องมีตัวแบบอยู่แน่ ๆ อย่างนี้เป็นต้น เพราะว่าบางครั้งท่านทิ้งบอกใบ้ไว้เหมือนจะให้เราทราบว่าท่านนิยมใครอยู่คนหนึ่ง ท่าน

ถึงเอามาเขียนเป็นพระยาพลวัต ฯ เช่นท่านพูดว่าพี่ของวิมล คือ วิพัฒน์จะกลับมาเป็น ซี. เอ. คนที่ ๔ ของประเทศไทย แล้วก็ พระยาพลวัต ฯ นั้นยังหนุ่ม พอจะให้เราคิดว่าท่านคงอุปโหลกให้ พระยาพลวัต ฯ นั้นเป็น ซี. เอ. คนที่ ๓ กระมัง แล้วใครแน่ หนึ่งใน ซี. เอ. สองคนแรกของประเทศไทย คนไหนที่เป็นแบบ อย่างของพระยาพลวัต ฯ ที่ท่านดอกไม้สดเอาไปเป็นพระยาพลวัต ฯ ในเรื่อง *"ผู้ดี"* ซึ่งเรื่องนี้อาจารย์สมภพก็ได้ให้ความกระจ่างแก่ ดิฉันแล้วว่าเป็นใคร มีตัวตนจริง ๆ บางทีอ่านไปดิฉันก็คิดว่า ดิฉันพบอาจารย์บุญเหลืออยู่ในหนังสือของท่าน บางทีก็พบใครต่อ ใครหลายคนที่เดียวที่อยู่ในนั้น แต่อย่างไรตามเรื่องนี้เป็นการอ่าน อย่างวิเคราะห์ แต่ถ้าเราอ่านอย่างธรรมดา เราก็อาจจะไม่สนใจ ว่าใครเป็นใคร ตัวละครของท่านแต่ละตัวนี้ เราจะพบได้ในสังคม ไทย ดูเหมือนจะเคยเจออยู่ที่นั่น ยืนที่นี่ที่โน้นเป็นคนที่มีเลือดเนื้อ มีความคิด มีทุกอย่างเหมือนมนุษย์จริง ๆ

ด้วยเหตุนี้ในบทสุดท้ายของวิทยานิพนธ์ของดิฉันซึ่งตาม ปรกติเขาจะให้เป็นบทสรุปหรือบทเสนอแนะ ทางอาจารย์ของดิฉัน คิดว่าคงจะดีกว่ามาก ถ้าหากว่าดิฉันจะเขียนเป็นบทใหม่ขึ้นมาให้ ชื่อว่า "โลกในวรรณกรรมของดอกไม้สด" เป็นโลกต่างหากเลย

เอาคนในหนังสือของท่านทั้งหมดเข้ามาเป็นประชากร แล้วตีแผ่ออกมาเป็นแนว ๆ เช่น ทางด้านศักดินา ทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านกามารมณ์ ทางด้านความรัก ฯลฯ เป็นต้น

คุณรัญจวน อินทรกำแหง

ที่จริงไม่นอกเรื่อง เพราะว่าสิ่งที่เล่าให้ฟังนี้ทำให้เรารู้สึกว่าได้พบแก่นสารที่มองเห็นแล้ว แต่ถึงไม่ได้หยิบยกประเด็นออกมาให้ฟัง ก็มองเห็นแก่นสารนั้นชัดขึ้น แล้วอยากจะมองเห็นว่าสักวันหนึ่งถ้าอาจารย์ขวัญดมเวลากชวยถายทอดวิทยานิพนธ์นออกมาเป็นภาษาไทย คิดว่าจะเป็นประโยชน์มากทีเดียวสำหรับนักศึกษาที่สนใจจะศึกษาวรรณกรรมของไทยโดยเฉพาะ คืองานเขียนของดอกไม้สด เชื่อว่าสุภาพบุรุษทั้งสองท่านซึ่งนั่งฟังมาเป็นเวลานานแล้ว คงจะต้องมีอะไรเพิ่มเติมอีกเป็นแน่ทีเดียว ที่จริงดิฉันตั้งใจจะเรียนถามคุณสวัฒน์สักนิดหนึ่ง แต่แล้วรู้สึกว่าอาจจะไม่ควรถามกระมัง ที่อยากจะถามก็คือว่านักเขียนของไทยในปัจจุบันเราพอจะมองเห็นบ้างไหมว่านักเขียนคนไหนเขียนเป็นรูปแบบท่วงทำนองของดอกไม้สด

นายสุวัฒน์ วรดิลก

คำถามนี้ผูกพันกับปัญหาที่ว่าทำไมนักศึกษาในยุคนี้ถึงไม่สนใจเรื่องของดอกไม้สด ปัญหามันขึ้นอยู่ว่าในความคิดเห็นของผม วรรณกรรมกับสังคมเกี่ยวพันกัน วรรณกรรมแต่ละยุคก็เป็นตัวแทนแต่ละยุค ๆ แต่ผมอ่านเรื่องของดอกไม้สดตั้งแต่อายุ ๑๒–๑๓ ปี จนถึงรุ่นหนุ่มผมก็ยังอ่าน เพราะยุคนั้นเป็นยุคของผม เป็นยุคที่สังคมมันเย็น แต่ยุคนี้สังคมมันร้อน เพราะฉะนั้นวรรณกรรมของดอกไม้สดซึ่งเป็นตัวแทนของยุคที่แล้วจะนำมาใช้ในยุคนี้นั้นค่อนข้างจะลำบาก ยุคนี้สังคมร้อน คนมีนิสัยอยากอ่านเรื่องที่รวดเร็วทันใจ แม้แต่ลูกหลานผมหลายคน ผมแนะนำให้อ่าน *สามก๊ก* ที่ผมถือเป็นวรรณกรรมที่ยอดเยี่ยม เขาบอกว่าไม่สนุก สู้กำลังภายในไม่ได้ สู้บู๊ล้มไม่ได้ นี่มันขึ้นกับยุคสมัย ฉะนั้นปัญหาเรื่องของดอกไม้สดจะได้รับความสนใจมากน้อยแค่ไหน มันขึ้นอยู่กับที่ว่านักศึกษาจะอ่านเรื่องของดอกไม้สดเพื่ออะไร อ่านเพื่อความบันเทิง สนุกสนาน ครึกครื้นแล้วก็อย่าอ่าน ถ้าอ่านเพื่อการศึกษาเพื่อจะรู้ว่าสังคมไทยยุคก่อนเป็นอย่างไรมา แล้วการใช้ภาษาหนังสือของนักประพันธ์ ซึ่งเป็นตัวแทนยุคโน้นมีลักษณะอย่างไร ถ้ามีความเข้าใจและตั้งใจอย่างนี้แล้วผมคิดว่าสามารถอ่านเรื่องของ

ดอกไม้สดได้ทุกคน ไม่มีอะไรเยินเย้อ ไม่มีอะไรที่น่าเบื่อหน่าย ได้ประโยชน์ด้วยซ้ำที่เรามองย้อนหลังไปสู่อดีต ที่สังคมร้อนนั้น มันสอนให้เรามองสังคมในปัจจุบัน มองแต่ในวันนี้ เพราะฉะนั้น นักเขียนซึ่งรับใช้สังคมโดยผลิตเรื่องขึ้นมาโดยปัจจุบันทันด่วนจะได้รับความนิยม ถือว่าทันใจดี แต่เรื่องนี้ผมว่าถ้าเป็นนักศึกษาแท้ ผมว่าควรต้องศึกษา เราต้องย้อนกลับมามองอดีตบ้าง มองอดีตศึกษาปัจจุบัน แล้วจึงจะวาดอนาคตได้ถูกต้องว่าสังคมไทยในอนาคตเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นคำถามของอาจารย์รัญจวนที่ว่าจะมีนักประพันธ์คนไหนไหมที่จะทดแทนดอกไม้สดได้ ผมว่ามันขึ้นกับยุคสมัยคือ รูปแบบในการเขียนยุคนี้กับยุคก่อนก็ต่างกันแล้ว ยุคนี้เป็นยุคที่สุเทพร้องเพลงอัดแผ่นเสียงเหมือนขี้แพรในฟองเบียร์ ซึ่งเป็นภาษาอะไรก็ไม่ทราบ แต่ว่ามันเป็นยุคของเขา แม้แต่ปทานุกรมเองก็ยังต้องบรรจุคำซึ่งสาธารณะยอมรับคำบางคำซึ่งไม่ใช่ภาษาไทย ภาษาอะไรก็ไม่รู้ รับเข้ามาเพราะยุคสมัยบังคับให้รับ ต่อไปอาจมีคำว่า แซว หรือ เจ๋ง บรรจุลงในปทานุกรมก็ได้อย่างนี้เป็นต้น แม้แต่คำว่า เตี้ยเลย ก็ยังมีอยู่ครั้งหนึ่งซึ่งคนไทยพูดกัน เข้าอยู่ในนั้นด้วย เพราะฉะนั้นยุคสมัยเป็นเรื่องลำบากมีแต่นักศึกษาแท้จริงเท่านั้นที่จะศึกษาทุกยุคทุกสมัยได้ นัก

เขียนก็เช่นกัน ถ้าจะวัดรอยเท้าของดอกไม้สดนั้น ผมก็เคยวัดมาแล้ว เคยมีคนเขียนจดหมายด่ามาด้วยซ้ำ ผมเคยเขียนเรื่อง *ศักดาพ่อพระ* คือ พระเอกเป็นผ้าราชการจังหวัดเหมือนกับหลวงนฤบาล มีคนหาว่าผมเดินแบบดอกไม้สดหรือไง ผมยอมรับว่าผมประทับใจในงานเขียนของดอกไม้สดมาก ผมก็ตอบไปแต่ว่ายุคสมัยมันผิดกันไปแบบพระเอก ตัวศักดาพ่อพระนี้อาจจะเป็นพ่อมดก็ได้ หรืออะไรอย่างนี้ มันจะไม่เหมือนกับหลวงนฤบาล เพราะยุคนั้นหลวงนั้น หลวงนฤบาลจะต้องสมหวัง แต่ศักดามาในยุคนี้มันไม่สมหวังเพราะยุคนี้เป็นยุคที่หาความสมหวังยาก ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรม

คุณรัญจวน อินทรกำแหง

รู้สึกว่าคำอธิบายของคุณสุวัฒน์ให้คำชัดเจนมากทีเดียว ดิฉันชอบที่เปรียบเทียบสังคมร้อนกับสังคมเย็น มองเห็นว่าหนังสือแต่ละยุคสมัยนั้น สะท้อนภาพของสังคมยุคนั้น แต่ถ้าหากว่าผู้ใดตั้งวัตถุประสงค์ในการอ่านไว้เพื่อศึกษาคือ ศึกษาวรรณกรรม ศึกษาสังคมที่ย้อนหลัง งานเขียนของดอกไม้สดไม่มีวันจะเหี่ยวแห้งไปเลย อยากจะขอเชิญอาจารย์สมภพ จันทรประภา ว่าที่มา

อภิปรายกันมาแล้วนั้นมีตรงไหนที่ยังเป็นช่องโหว่ที่อยากจะเสริมเชิญค่ะ

นายสมภพ จันทรประภา

เท่าที่ฟังก็หลายครั้ง อ่านมาก็หลายหน ไม่เคยได้อะไรเป็นกิจลักษณะอย่างวันนี้เลย เพราะอย่างน้อยมีผู้รู้สองคน พิจารณาหนังสือโดยหลักวิชาประกอบ ทำให้ได้รับความรู้มาก ทำให้ต้องเล่าว่าความรู้ที่ผมได้นี้ มันไม่ตรงกันนักกับที่รู้แต่ก่อน เป็นต้นว่า เรื่อง*นี่แหละโลก* ที่ทั้งสองท่านชื่นชมมาก แต่ในสมัยนั้นเมื่อเขียนออกมาแล้ว เพื่อนผมคนหนึ่งที่เป็นวิศวกรกำลังเรียนหนังสืออยู่ด้วยกัน เขาไปอ่านแล้วเขาชอบมาก เขาไปซื้อเรื่องอื่นมาอ่านอีก ผมก็มาเรียนท่านว่าเพื่อนผมเป็นคนอย่างนี้ ท่านก็เตือนผมให้ระวังเพื่อนคนนี้หน่อยนะ ไม่ค่อยจะดีดอกให้ระวังไว้หน่อย เพราะเรื่อง *นี่แหละโลก* นั้น มันเป็นเรื่องซึ่งหนักมากยากที่จะเข้าใจได้ เพื่อนผมคนนั้นเป็นผู้ชายเพราะท่านบอกว่าหนังสือของดอกไม้สดนั้น ผู้หญิงเป็นคนเอาเข้าบ้าน ผู้ชายต้องตามอ่านเพราะผู้หญิง พวกเด็ก ๆ สมัยนั้นไม่อ่านเรื่องของดอกไม้สดดอกครับ เล่มมันแพงแล้วก็ไม่สนุก มันไม่เหมือนของ เรือง

ฤทธิ์ เรืองเดช เรืองยศ เรืองศักดิ์ ผมเป็นเสมียนของดอกไม้สดอยู่ ผมก็ไปอ่าน เรืองเดช เรืองยศ เรืองศักดิ์ มันสนุกกว่ากัน ใครจะไปหวังให้เด็กอ่านหนังสือซึ่งไม่ใช่ของเด็ก ไม่สนุกเด็กปัจจุบันนี้ก็เหมือนกัน ผมเองก็พยายามอ่านหนังสือมาก แต่ส่วนมากเกือบทุกหอสมุดในมหาวิทยาลัยนั้น นักศึกษาอ่านกำลังภายในกัน แต่ผมยืนยันได้เลยว่าส่วนใหญ่คนหนุ่มสาวในห้องนี้ต้องอ่านกำลังภายใน แล้วคุ้นกับภาษาอย่างนั้น และอีกอย่าง มันเป็นการยากที่จะมองเห็นหลวงปราโมทย์ หรือ หลวงนฤบาลเป็นพระเอก เพราะลงเป็นคุณหลวงอย่างอาจารย์หลวงวิศาลศิลปกรรมก็อายุ ๙๖ ปี นึกเท่าไรเป็นคุณหลวงเป็นได้ยาก แม้ไปดูละครเรื่อง*สาวเครือฟ้า* ร้อยตรีพร้อมเป็นคุณหลวง ก็ลุกขึ้นโวยวายกัน คุณหลวงก็อายุยี่สิบกว่า พระยาอายุ ๓๐ กันทั้งนั้น พระเอกสมัยนั้นคือคนสมัยนั้น เขาไม่ใช่เป็นท่านขุน เพราะฉะนั้นความเข้าใจในเรื่องของสังคมนั้นพ้นมาแล้ว มันยากที่จะเข้าใจ อย่างเห็นพระเอก หลวงนฤบาลกินหมาก หลับตา สาวๆ พวกนี้ก็นึกไม่ออกว่ารักคนกินหมากได้อย่างไร กินหมากแล้วบ้วนน้ำหมากลงกระโถน เป็นต้น

อีกประการหนึ่งพูดถึงชีวิตของดอกไม้สดจะขอเล่านิดหนึ่ง

เจ้าพระยาเทเวศร์นี้ ท่านพลีสผู้หญิงดีกว่าผู้ชายคือ ลูกของท่านที่เป็นผู้ชายท่านยกย่องน้อยกว่าลูกผู้หญิง ท่านบอกว่าลูกผู้ชายมีโอกาสที่จะแสดงความสามารถของตนโดยรับราชการหรือไปทำมาหากินให้คนยกย่องให้ปรากฏได้ แต่ลูกผู้หญิงทำไม่ได้ ท่านยกย่องของท่านมาก แล้วก็ท่านเป็นขุนนางผู้ใหญ่ ฉะนั้นระเบียบภายในบ้านนี้เต็มไปด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ตั้งแต่การแต่งกาย กิริยามารยาทแล้วก็ธรรมะที่ใช้ประจำบ้านคือพรหมวิหารสี่ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แล้วก็เทวธรรม คือ หิริโอตตัปปะ เรื่องนี้ผมยืนยันได้แน่นอน ทุกเย็นทุกคนจะต้องขึ้นหอพระไปสวดมนต์ ถ้าเป็นเด็กได้สามสตางค์ ผู้ใหญ่ไม่ได้ แล้วเวลาไปโรงเรียน ทุกคนจะมีผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง เป็นหม่อมของท่าน แต่งตัวเรียบร้อย สวมถุงน่องรองเท้า แล้วก็นั่งรถม้าไปส่งคุณ ๆ ของท่านทั้งหลายที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟ เพราะฉะนั้นเวลามีคนนำเอาเรื่องของดอกไม้สดมาเล่นละคร เช่นเรื่องผู้ดีเป็นต้น โดยให้วิมลซึ่งเป็นนางเอกใส่รองเท้าแตะในงานเลี้ยงใหญ่ที่บ้านในวันเกิด ผมก็เคยทักคนที่ทำบทว่าทำไมไม่ให้สวมรองเท้าส้นสูงสวมถุงเท้า เขาบอกว่านี่ก็ศึกษามาจากพระยาแล้วนะคะ ลูกหลานดอกไม้สดก็พระยาเหมือนกัน ผมไม่กล้าบอกว่าพระยานั้น

มันมีทั้งพระยาสัญญาบัตร พระยาพานทอง พระยาแต่ละสกุล หรืออีกหลายอย่าง หลายชั้น หลายเชิง แต่ถ้าเป็นวิมลในเรื่องของดอกไม้สดละก็ต้องสวมถุงเท้า รองเท้าในเวลาดินเน่อร์และแขกทุกคนก็จะอยู่ในสภาพนั้น ฉะนั้นที่พูดว่าผู้หญิงได้รับการกดขี่หรือไม่กดขี่ ผมว่าที่ผมเห็นมา ผู้หญิงกดขี่ผู้ชายมากกว่าในสมัยนั้น เพราะว่าเห็นลูกท่านเจ้าพระยาเทเวศร์ที่เป็นผู้ชายเกรงใจพี่น้องผู้หญิงมากหรือผู้คนในบ้านก็ดูจะเกรงใจคุณผู้หญิงมากกว่าคุณผู้ชาย โดยธรรมะต่างๆ เหล่านี้ที่ท่านถูกอบรม ถูกสั่งสอนมาทุกคนจึงสวดมนต์ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็นได้อย่างสบาย แล้วก็เข้าใจในพุทธศาสนาจนนำมาปฏิบัติเพื่อประโยชน์ในโลกนี้ การศึกษาในบ้านนั้นเป็นการศึกษาที่ทันสมัยมากกว่า ในเวลานั้นลูกข้าราชการและพ่อค้าที่เรียนหนังสือมาก แล้วก็ใช้ชีวิตอย่างทันสมัย พูดฝรั่งได้เท่ากับทำความสะอาดห้องน้ำได้คือ ท่านทำกันได้ทุกอย่าง เวลาทำงานท่านก็ทำงาน เวลาออกแขกท่านก็ออกแขก และไม่มีความประหม่าพรั่นพรึงในเวลาออกแขกแล้วก็โดยเฉพาะเวลาพี่ชายของท่านที่เป็นสมุหพระราชมณเฑียรในสมัยรัชกาลที่ ๖ นั้นเป็นคนหรูคนโก้ ในสังคมเวลานั้น ที่บ้านของท่านจึงเป็นศูนย์แห่งสังคมใน

สมัยนั้น ใครๆ ก็ไปที่นั้น ที่ว่าฝรั่งพูดฟังเสียงซู่ซ่าๆ ผมว่าเดี๋ยวนี้มันก็ซู่ซ่าอยู่ ตัวเอสตัวอะไรเขาก็พูดซู่ซ่ากันอยู่ เวลาคนไทยพูดฝรั่ง

มอก ๒—๓ เรื่องที่เป็นความผิดทบกพร่องเรื่องหนึ่งคือเรื่องจับผู้หญิงท้องใส่กุญแจมือ ตำรวจเขามาต่อว่า เขาว่าตำรวจไม่ทำอย่างนั้น เพราะฉะนั้นที่บอกให้ใส่กุญแจมือเมื่อไปลักไปขโมยนั้น เป็นไปไม่ได้

เรื่องของการแต่งตัว การรับประทาน การมีสัมมาคารวะในบ้านนั้นเขาถือกันมาก ผู้ชายจะไปไหนกับผู้หญิง นุ่งกางเกงแพรไปกับท่านไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหรือขุนนางที่จะไปกับท่านต้องนุ่งผ้า เรื่องนี้ถือกันมาก จนกระทั่งเปลี่ยนการปกครอง จึงค่อยลดหย่อนไป อีกเรื่องหนึ่งที่ท่านถือกันมากคือ ผู้หญิงจะออกจากบ้านโดยไม่มีคนไปด้วยไม่ได้ ถ้าเป็นผู้เยาว์ต้องมีคนไปด้วย ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็มีคนตามหลังไปอย่างน้อยหนึ่งคน ระเบียบนี้ใช้กันอย่านาน เพราะฉะนั้นผมไม่ทราบว่ามันเป็นศักดินาหรือไม่ศักดินา เจ้าพระยาเทเวศร์มีศักดินาหมื่น ลูกจะมีศักดินา ๔๐๐ มันก็ใช้อะไรไม่ได้ เขาเลิกกันมานานแล้ว ก็ได้แต่ขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเดียว ทุกวันพฤหัสบดีในฤดูเข้าพรรษา ต้องมีพังเทศน์ที่บ้านทุกเย็นคือโตขึ้นมาอย่างนั้น เลิกกันมาอย่างนั้น

ตัวอย่างง่าย ๆ เช่น รับประทานกล้วย ท่านไม่งับเข้าปากดอกครับ ใช้มือหั่นเป็นชิ้น ๆ แล้วจิ้มเข้าปาก ซึ่งไม่ทันใจพวกผมกัน ผมกินประเดี๋ยวเดียวก็หมด

ส่วนที่คนนี้เป็นคนนั้น คนนั้นเป็นคนนี้ นี่ก็เป็นเรื่องเก่าผมได้ยินพี่น้องท่านก็ดี หลานท่านก็ดี นั่งทายกันไปเถอะ คนนั้นคนนี้ใช่ไหม คนนี้คนนั้นใช่ไหม ผมไม่เห็นตรงกันสักคนหนึ่ง ในบรรดาคนในวงศ์ตระกูลผมไม่รู้ว่าท่านทำได้อย่างไร ที่เขียนหนังสือต่อมานี้ไม่รู้ทำอย่างไร ถึงทำได้เข้าไปใกล้อย่างนั้น จับไม่ได้คนไหนเป็นคนไหน ท่านถอดใหม่ออกมาได้อย่างประหลาด ผมพูดนี้คือผมแน่ใจ ผมพูดไม่ผิด พี่สาวของท่านก็นั่งอยู่ในที่นี้คนหนึ่ง ท่านยืนยันได้ว่าที่ผมพูดนี้เป็นเรื่องจริงที่ได้เคยพบเคยเห็นมา

คุณรัญจวน อินทรกำแหง

ดิฉันเชื่อว่า ท่านผู้ฟังคงรู้สึกเหมือนกับดิฉันว่า การที่เชามานั่งฟังอภิปรายวันนี้ เราได้พบแง่มุมที่ให้น่าชวนคิด ให้ลึกซึ้งให้ละเอียดอีกหลายแง่ที่เดียวเกี่ยวกับงานเขียนของดอกไม้สด ถ้าเราจะพูดกันอีกดิฉันเชื่อว่า เรามีสิ่งที่จะพูดในแง่มุมใหม่ให้น่าสนใจได้อีก เสียดายแต่ว่าเวลาไม่อำนวยให้ อย่างไรก็ตาม ดิฉัน

ขออนุญาตท่านผู้ฟังเพื่อขอเวลาสักห้านาทีเพื่อสรุปสักเล็กน้อยว่า จากการอภิปรายที่พูดกันมาในวันนั้นนั้น พอจะสรุปที่แสดงในทางคุณค่าของงานเขียนของท่านดอกไม้สด ซึ่งนำมาพูดกันถึงขั้นล้ำลึกนี้อย่างไรบ้าง ดิฉันก็อยากจะยกออกมาเป็นประเด็นใหญ่ ๆ ว่าทำไมเราถึงยังติดใจ ประทับใจในวรรณกรรมที่เขียนโดยนักเขียนท่านนี้

ประเด็นข้อที่ ๑ ที่ดิฉันมองเห็นชัดจากผู้อภิปรายและจากตัวดิฉันเอง ก็คือความก้าวหน้าในความคิดของผู้เขียน หรืออีกนัยหนึ่งความริเริ่มซึ่งแฝงอย่ในงานเขียน ยกเว้น *ศัตรของเจ้าหล่อน* ก็จะมองเห็นสิ่งนี้แฝงอยู่มาก ที่ดิฉันสังเกตเห็นเด่นชัดอย่างยิ่งเช่นในเรื่อง *นันทวัน* ซึ่งอาจารย์สมภพบอกว่า เขียนเพื่อจะบอกว่าเขียนเรื่องของนางซิน ขณะที่เป็นนางซินนั้น ก็หาได้เหมือนนางซินในสมัยซินเดอเรลลาซึ่งมีเจ้าชายขี่ม้าขาวมารับไปไม่ ท่านผู้เขียนเน้นเหลือเกินว่า ความสำคัญของสติปัญญาของผู้หญิงนั้นสำคัญมาก เมื่อกอนนเราจะเห็นวานกเขียนนนจะเนนวา ผูหญงท จะเป็นนางเอกนั้นสวยเป็นพอ ไว้รวยขึ้นมาเอง งานเขียนของดอกไม้สดขอให้ท่านลองสังเกตดูว่า หญิงที่เป็นตัวเอกนางเอก หรือจะเป็นตัวเอกนางรองก็ตามจะต้องมีสติปัญญาควบคู่ไปด้วย เน้น

ให้เห็นความสำคัญในด้านนี้เหลือเกิน *นันทวัน ผู้ดี นี่แหละโลกสามชาย* เกือบจะทุกเรื่องจะมีปรากฏเน้นเด่นชัด ซึ่งไม่เห็นในงานเขียนของนักเขียนคนอื่น

นอกจากนี้ข้อที่ ๒ มีการแสดงความเห็นความสำคัญของการรักษาข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริงที่อ้างอิงถึง ทั้ง ๆ ที่ว่านวนิยายเป็นหนังสืออ่านเล่น สมัยโน้นยังไม่เรียกกันว่านวนิยาย เรียกหนังสืออ่านเล่น แต่ทั้งที่เป็นเรื่องอ่านเล่น ท่านก็แสดงความรู้สึกรับผิดชอบในงานเขียนของท่านอย่างแท้จริง การค้นคว้าวิจัยของอาจารย์ขวัญดีที่ได้กล่าวมาเป็นประจักษ์พยานในแง่นี้ว่าท่านผู้เขียนได้ระมัดระวังการให้ข้อเท็จจริงเพียงใด ซึ่งเราไม่สู้จะพบในงานเขียนสมัยก่อนโน้นอีกเหมือนกัน

ดร. ขวัญดี รักพงษ์

ดอกไม้สดนั้น ท่านมีความระมัดระวังมาก และก็อยากจะขอเสริมที่อาจารย์สมภพพูดสักนิดหนึ่งว่า เรื่องของดอกไม้สดยังมีเรียนในมหาวิทยาลัยในต่างประเทศด้วย คือเรื่อง *กรรมเก่า* มหาวิทยาลัยในลอนดอนใช้เป็นหนังสือเรียน เพราะถือว่าเป็นเรื่องไม่ยากนัก เนื้อเรื่องน่าสนใจ มีภาษาฝรั่งแกมบ้าง และขอเพิ่มเติม

สักเล็กน้อยคือ เรื่องภาษาของดอกไม้สด เนื่องจากท่านระมัดระวังมากนี่เอง ทำให้ผู้ที่ควบคุมวิทยานิพนธ์ของดิฉันจำเป็นต้องระมัดระวังมากไปด้วย เช่น ตอนที่เราแปลชื่อเรื่องแต่ละเรื่อง เรื่อง *นี่แหละโลก !* ดิฉันให้ชื่อแปลไปว่า This is the World! ตรงตัวอย่างนี้ ท่านก็บอกว่ามันไม่ให้ความรู้สึกมาก ถ้าอย่างนั้นจะเปลี่ยนเป็นอย่างไร ท่านบอกว่า Here is the World ! จะเป็นอย่างไร ก็มาทบทวนกันใหม่ว่าในตัวเรื่องของท่านจริงๆ นั้น ท่านทำเครื่องหมายอัศเจรีย์ไว้ข้างหลังด้วย เรื่องนี้ต้องระมัดระวังเพราะถ้าตกเครื่องหมายอัศเจรีย์ไปแล้ว ความหมายจะต่างไปมาก ความรู้สึกก็ต่างไปมากด้วยก็เลยต้องเท้าความไปใหม่หมดเลยว่า ถ้าดูตั้งแต่ต้นมา เช่นในเรื่อง *บุพเพสันนิวาส* จะมีอยู่ตอนหนึ่งที่พระเอกซึ่งเป็นหนุ่มเจ้าสำราญบอกว่า สำหรับเขานี้มีข้อควรระวังหรือมีศีลอยู่ข้อเดียวคือ Thou shall not be found out หมายความว่าอย่าให้ถูกจับได้เป็นพอ ข้อเดียวเท่านั้นเป็นอันว่าใช้ได้แล้ว ดอกไม้สดยังเขียนต้นไม่ได้ลึกซึ้งมาก ครั้นต่อมาเมื่อมีด้านพุทธศาสนาเข้ามามาก ท่านก็มองอะไรลึกซึ้งลงไป ลักษณะการพูดการเขียนในหนังสือ ลักษณะการบรรยายในทางการสอนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่อง *หนึ่งในร้อย* ครั้นมาถึง *นี่*

แหละโลก นี้ น้ำเสียงเป็นไปในลักษณะที่ปลง แต่ไม่ใช่ปลงชนิดที่ว่าปล่อยเลยตามเลย ปลงด้วยความเข้าใจ

เพราะฉะนั้นการใช้ชื่อเรื่องของท่านหลังจากเขียนหนังสือจบแล้วว่า *"นี่แหละโลก"* พร้อมด้วยเครื่องหมายอัศเจรีย์ข้างหลัง เป็นการแสดงความรู้สึกออกมาด้วย อาจารย์ฝรั่งยังต้องคิดอยู่เป็นเวลานานว่า จะเอาอย่างไรดีถึงจะมีความรู้สึกอย่างนั้นขึ้นมาได้ ในที่สุดท่านต้องให้ว่า This ! is the World ใส่เครื่องหมายอัศเจรีย์ตามข้างหลัง This ซึ่งทำให้ฝรั่งอ่านแล้วเกิดความรู้สึกว่า *นี่แหละโลก* คือปลงหลังจากที่อ่านแล้ว นี่เป็นตัวอย่างว่าการระมัดระวังของท่านนั้น มันมีผลไปถึงกระทั่งต่อคนทำงานวิจัยและฝรั่งซึ่งทำงานวิจัยต้องระมัดระวังไปด้วย

คุณรัญจวน อินทรกำแหง

การที่อาจารย์ขวัญดีช่วยเพิ่มเติมก็เป็นการให้น้ำหนักยิ่งขึ้น ดิฉันขอสรุปต่อไปในข้อที่มองเห็นคือ ความก้าวหน้าของดอกไม้สดที่เน้นในเรื่องผู้หญิงต้องมีปัญญา แล้วก็การรักษาข้อเท็จจริง

ข้อที่ ๓ ที่ดิฉันมองเห็นอีกข้อหนึ่งก็คือ ในสมัยนั้น ยากที่ผู้หญิงจะมาคิดเรื่องของเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญว่า เป็นความ

เป็นความตายของบ้านเมือง หากเราปล่อยเศรษฐกิจนั้นอยู่ในกำมือของชนชาติอื่นที่มาอยู่ในเมืองไทย ฉะนั้นดอกไม้สดจะเน้นเหลือเกินที่จะให้ตัวพระเอกไปทำงานเป็นนักธรกิจบ้าง เช่น รัตน์ในเรื่อง *สามชาย* หรือบันลือในเรื่อง *นันทวัน* หรือผู้อื่นในเรื่องอื่น ๆ เช่น วัฒน์ในเรื่อง *Romance ซ้อนเรื่องจริง* เป็นต้น นี่เป็นอีกข้อหนึ่งที่ดอกไม้สดเน้นหลายแห่งทั้งที่สมัยโน้นเป็นสมัยที่เรานิยมให้คนนั้นคนนี้เป็นข้าราชการ เป็นเจ้าคนนายคน

ข้อที่ ๔ การที่จะนำผู้อ่านไปสู่งาน คือไปสู่งานของตัวละครอย่างที่เราเคยได้ยินค่อนแคะกันอยู่จนเดี๋ยวนี้ว่า นักเขียนนวนิยายที่เขียนว่า พระเอก นางเอกหรือตัวเอกนั้น มีอาชีพอย่างนี้อย่างนั้นหรือเป็นนักการทูตบ้าง เป็นทหารบ้าง นักการเมืองบ้าง แต่ไม่เห็นบอกเลยว่างานในอาชีพนั้นมีอะไร นอกจากเรื่องรักและเรื่องครอบครัว ดอกไม้สดจะพยายามพาคนอ่านไปสัมผัสกับงานเพื่อให้มองเห็นชีวิตจริง ๆ ของคนว่า ไม่ใช่มีแต่เพียงรัก โลภ โกรธ หลง เฉย ๆ ในวงศ์วานว่านเครือหรือในชีวิตส่วนตัว เช่น พาไปพบกับการเป็นพ่อค้าน้ำตาลโดยเขียนไว้อย่างละเอียดทีเดียวว่าจะต้องทำงานหนักอย่างไร จะต้องดำเนินการอย่างไร จะต้องทำการค้าขายติดต่อน้ำตาลอย่างไร เช่นในเรื่อง *Romance ซ้อนเรื่องจริง* ซึ่งเห็นได้ชัดเจน

ข้อที่ ๕ กล่าวคือ ดอกไม้สดเป็นผู้สามารถ มีความคิดริเริ่มในการนำอารมณ์และความรู้สึกอันละเอียดอ่อน ซึ่งซับซ้อนในใจของมนษย์มาบรรยายเปรียบเทียบได้อย่างชัดเจน เห็นได้ชัดเหลือเกินในเรื่อง *นี่แหละโลก ผู้ดี ความผิดครั้งแรก* ซึ่งดิฉันเห็นใจหนุ่มสาวทีเดียว ถ้าใครอ่าน *ความผิดครั้งแรก* แล้วยังไม่สามารถคิด เพราะว่ายังต้องการวัยและประสบการณ์ในชีวิตมาประกอบกันเป็นอันมาก จึงทำให้เข้าใจได้ ดอกไม้สดสามารถนำอารมณ์อันซับซ้อนและจิตใจที่พิพักพิพ่วนอย่างของวไล ทั้งรัก ทั้งแค้น ทั้งชิงชัง ทั้งขมขื่น ทั้งอับอาย ทุกอย่างสารพัดมาบรรยาย จนกระทั่งเราสัมผัสกับอารมณ์และความรู้สึกนั้นด้วยอย่างที่อาจารย์ขวัญดีพูดถึงประสาททุกส่วนไปรับสัมผัสด้วย และอีกอย่างหนึ่งที่ดิฉันมองเห็นในการสร้างตัวละครของดอกไม้สด ซึ่งไม่เหมือนนักเขียนอื่น คือความคิดริเริ่ม โดยมีความยุติธรรม ที่ว่ามีความยุติธรรมนั้นหมายความว่า เราจะเห็นในนวนิยายอื่น ๆ ที่ใครจะต้องเป็นตัวผู้ร้าย คือเป็นนางรอง เป็นพระรองหรือเป็นผู้ร้าย เมื่อเป็นผู้ร้ายก็จะร้ายจริง ๆ เรียกว่าผุดขึ้นมาจากนรกโลกันต์ทีเดียว แต่ของดอกไม้สดไม่เป็นเช่นนั้น จะชี้ให้เห็นว่าคนเราที่ร้ายมันมีเหตุผลอะไรที่ทำให้ร้าย แต่ในความร้ายนั้นก็มีความดี เช่น

สุดใจในเรื่อง *ผู้ดี* เราไม่รู้สึกว่า สุดใจนี้เป็นคนร้ายจริง ๆ แต่มีเหตุผล มีอะไรหลายอย่างทำให้รู้สึกว่าในความร้ายก็มีความน่ารักของความเป็นคน ส่วนนางเอกหรือตัวเอกผู้ชายก็ตามไม่เลอเลิศจนกระทั่งไม่มีที่ติ ยกเว้นหลวงนฤบาล และพระยาพลวัต ฯ ซึ่งผู้หญิงทั้งหลายคงจะหาพบยอดบุรุษยากในโลกมนุษย์ แต่ส่วนมากแล้ว ผู้เขียนมีความยุติธรรมมาก โดยเฉพาะมีความยุติธรรมต่อตัวผู้ร้ายในเรื่อง ดิฉันอยากจะเรียกว่า มันเป็นความก้าวหน้าในความคิดริเริ่มในการสร้างสรรค์งานเขียนของดอกไม้สด

ลักษณะอีกอย่างหนึ่งเป็นลักษณะพิเศษ ดิฉันอยากใช้คำว่า "ลักษณะพิเศษ" ซึ่งพบในงานเขียนของดอกไม้สดนั้นคือ ความประณีต ความประณีตอย่างยิ่ง ที่ผู้อภิปรายได้บรรยายมาแล้วคือ ความประณีตในสำนวน ความประณีตในการวางเค้าโครงเรื่อง ความประณีตในการวางสร้างฉากในเรื่อง ทำให้คนอ่านสามารถเข้าใจอย่างชัดเจน สำนวนภาษานั้นไม่ว่าจะเป็นบทพรรณนาบรรยายหรือสนทนาก็เหมาะเจาะ งดงาม ได้จังหวะจะโคนให้อารมณ์ ให้ความคิด ให้ความรู้สึก ยากที่จะหาใครเหมือน ไม่มีใครเหมือนได้ นอกจากนั้นก็มีความประณีตในรสนิยม งานเขียนของดอกไม้สดทุกชิ้นจะแสดงถึงความประณีตอย่างยิ่งว่า เป็นผู้มี

รสนิยมอันสุนทรี มีสุนทรียภาพอยู่ในรสนิยมนั้น เช่น ในเรื่องของการกินการอยู่ ในมารยาท ในความรัก ในการครองตัวทุกอย่าง หรือเรียกว่าทกอิริยาบถ

ถ้าเราจะมองว่า อ่านนวนิยายแล้วจะได้อะไรบ้าง นั่นคือความจรรโลงใจ ความจรรโลงใจเกิดขึ้นเมื่ออ่านจบแล้ว มันทำให้เกิดความผ่องใส เกิดความเบิกบาน เกิดความเห็นว่าอะไรคือความบริสุทธิ์ อะไรคือความดี อะไรคือความชั่ว เพราะฉะนั้นความประณีตในสิ่งต่าง ๆ นี้จะช่วยให้เรามีความรู้สึกว่า งานเขียนของดอกไม้สด ทำไมถึง "สด" สำหรบคนทุกวัย เหมาะกับคนทุกวัย ใครที่เป็นนักอ่านหนังสือของดอกไม้สด ขอให้ลองไปถามเถอะ เชื่อว่าไม่เคยมีใครที่อ่านหนังสือของดอกไม้สดเพียงครั้งเดียวแล้วก็อ่านเฉพาะวัยใดวัยหนึ่ง นี่พูดถึงคนที่เป็นนักอ่านงานของดอกไม้สด เคยอ่านเมื่อตอนรุ่นสาว พอโตขึ้นมาอีกหน่อยก็อ่านอีกเข้าวัยกลางคนอ่านอีก และวัยแก่ก็อ่านอีก อ่านเมื่อไรก็ตาม มันได้รสชาติทุกครั้ง ทั้ง ๆ ประสบการณ์ความรู้สึกในชีวิตของเราเปลี่ยนไปเป็นอันมาก จะเป็นสังคมร้อนก็ตาม สงครามเย็นก็ตาม เราจะพบอะไรในดอกไม้สดใหม่ ๆ ขึ้นมาเสมอ ดิฉันคิดว่า เหตุนี้

ทำให้เราต้องรำลึกถึงดอกไม้สด เคยรำลึกมาแล้ว เดี๋ยวนี้ก็ยังรำลึกอยู่และคิดว่าในกาลต่อไปข้างหน้าก็คงยังต้องรำลึกอยู่

อยากจะขออนุญาตแนะนำผู้อ่านที่อยู่ในวัยน้อยกว่าดิฉันอีกเล็กน้อยกว่า ลองสละเวลาอ่านดู บางทีเมื่ออ่านแล้วเราจะพบว่าเราได้ศึกษาวิวัฒนาการของนักเขียนท่านนี้ เริ่มต้นจาก *ศัตรูของเจ้าหล่อน* ลงท้ายด้วย *วรรณกรรมชิ้นสุดท้าย* จะมองเห็นทีเดียวว่าวิวัฒนาการเขียนนั้นมันมาจากอะไรบ้าง และจะเป็นการเน้นให้เห็นว่า วัยเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง วัยทั้งของคนเขียนและของคนอ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งคนอ่านและคนเขียนที่ใช้วิจารณญาณการอ่านย่อมจะได้ประโยชน์ ฉะนั้นการที่เรามารำลึกก็คือ มาอภิปรายด้วยการรำลึกถึงท่านนักเขียนผู้นี้นั้น ดิฉันคิดว่าเราจะใช้เวลารำลึกสักเท่าไร ก็รู้สึกว่าเวลาจะไม่เพียงพอต่อการที่เราจะมาพรรณนาหรือบรรยายถึงคุณค่าในงานเขียนของท่าน แต่เพราะเวลาไม่อำนวย จำเป็นต้องจบการอภิปรายเพียงเท่านี้ด้วยความรำลึกว่า เราคงจะมีโอกาสมาอภิปรายงานเขียนของท่านในทัศนะในแง่มุมอื่นต่อไป

กรมศิลปากร